

**Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Privatinės teisės katedra**

Viktorijos Preikšaitytės,
V kurso, komercinės teisės
studijų atšakos studentės

Magistrinis darbas

Atlikėjų teisių apsaugos problemos ir tendencijos

Vadovas: prof. dr. (HP) Vytautas Mizaras
Recenzentas: lekt. dr. Kristina Janušauskaitė

Vilnius 2011

TURINYS

Įvadas	3
1. Atlikėjų teisių apsaugos režimas.....	6
1.1. Tarptautinis atlikėjų teisių apsaugos reglamentavimas.....	7
1.1.1. Atlikėjų teisių apsauga pagal Romos Konvenciją	7
1.1.2. 1994 m. Pasaulio prekybos sutartis dėl intelektinės nuosavybės teisių aspektų, susijusių su prekyba (TRIPS).....	10
1.1.3. 1996 m. PINO atlikimų ir fonogramų sutartis	11
1.2. Atlikėjų teisių apsaugos reglamentavimas Europos Sąjungoje	12
1.3. Nacionalinis atlikėjų teisių apsaugos reglamentavimas	14
2. Atlikėjų teisė į atlyginimą.....	18
2.1. Sutartiniai probleminiai aspektai	18
2.1.2. Įstatymo prezumpcija dėl audiovizualinio kūrinio	24
2.1.3. Galimi atlikėjų sudaromų sutarčių problemų sprendimo būdai	26
2.2. Atlikėjo teisių apsaugos terminas	35
2.3. Atlikėjo teisė gauti atlyginimą už atlikimų įrašų transliavimą, retransliavimą bei viešą paskelbimą	38
3. Kūrinio atgaminimas asmeniniais tikslais. Atlygintinumo problema.....	42
3.1. Esamos teisinės situacijos analizė.....	42
3.2. Iniciatyvos. Tendencijos	53
Išvados	57
Literatūros sąrašas.....	59
Santrauka.....	67
SUMMARY	68

Ivadas

Atlikėjų teisių apsauga susirūpinta XIX a. pabaigoje, kai atsirado techninės mechaninio įrašo galimybės, ir gyvas atlikimas pradėjo konkuruoti su kūriniių ir jų atlikimū įrašais¹, tačiau konkretesni darbai buvo pradėti tik XX a. Reikia pastebėti, jog kai kurios atlikėjų teisių apsaugos problemos, susijusios su teisinio reglamentavimo trūkumais, iš esmės yra nepakitusios nuo pačių pirmųjų šių subjektų teises reglamentuojančių teisės aktų. Nepaisant to, jog atlikėjų teisių apsauga šiuo metu sulaukia vis didesnio visuomenės, mokslinių autorių, tam tikrų organizacijų bei įstatymų leidėjų dėmesio, esminės problemos, susijusios su atlikėjų turtinių interesų pažeidimais, lieka iki šiol neišspręstos.

Nagrinėjamos temos aktualumas. Išanalizavus tarptautinius, regioninius bei nacionalinius teisės aktus, darytina išvada, jog atlikėjų teisės yra nepakankamai reglamentuotos visais trim lygmenimis. Esamos teisinės bazės trūkumai bei stoka didžiausią neigiamą įtaką turi atlikėjų ekonominiams interesams. Kaip nurodo Europos Sąjungos Komisija, prasta atlikėjų socialinė padėtis lemia tai, kad tik 5 % atlikėjų iš tikrųjų gyvena iš savo profesijos, o visi kiti turi ieškoti papildomo darbo.²

Šios problemos svarba ir būtinybė ją spręsti vis dažniau pabrėžiama tarptautinės bendruomenės autorių moksliniuose darbuose bei tam tikrose atlikėjų teises atstovaujančių organizacijų bei Europos Parlamento ir Komisijos iniciatyvose. Lietuvoje atlikėjų teisių apsaugos problemos taip pat sulaukia vis didesnio visuomenės dėmesio, tačiau reikia pažymėti, jog vykstančioms diskusijoms vis dar trūksta teisinio argumentavimo ir aiškaus atlikėjų teisių apsaugos problemų sprendimo plano. Pažymėtina, jog be profesoriaus Vytauto Mizaro darbų, išsamių atlikėjų teisių apsaugos problemos analizių bei mokslinių tyrimų Lietuvoje nėra atlikta, o tam tikros įstatymų leidėjų iniciatyvos laikytinos minimaliomis.

Manytina, jog įstatymų leidėjui būtina ne tik atlikti išsamią atlikėjų teisių apsaugos teisinę analizę, bet ir pakeisti esamą teisinį reglamentavimą, kad būtų užtikrinta tinkama ir efektyvi šių teisių subjektų apsauga.

Tyrimo tikslas. Šio darbo tikslas – išanalizuoti pagrindines atlikėjų teisių apsaugos problemas, susijusias su atlikėjų turtinių interesų pažeidimais, ir išskirti su šiomis problemomis susijusias tendencijas. Siekiant šio darbo tikslo, iškeliami tokie uždaviniai:

¹ MIZARAS, Vytautas. *Autorių teisė II tomas*. Vilnius: Justitia, 2009, p. 36.

² Pasiūlymas dėl Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos, kuria iš dalies keičiama Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2006/116/EB dėl tam tikrų gretutinių teisių apsaugos terminų. Aiškinamasis memorandumas. [interaktyvus]. [žiūrėta 2010-12-14]. Prieiga per internetą: <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52008PC0464:LT:NOT>> [žiūrėta 2010-12-14].

- Išanalizuoti esamą tarptautinį, regioninį ir nacionalinį atlikėjų teisių apsaugos reglamentavimą;
- Išskirti tas atlikėjų teisių apsaugos problemas, kurios yra susijusios su netinkamu šių subjektų turtinių interesų užtikrinimu;
- Nustatyti teisinio reglamentavimo trūkumus, susijusius su išskirtomis atlikėjų teisių apsaugos problemomis;
- Pasiūlyti galimus atlikėjų teisių apsaugos problemų sprendimo variantus;
- Įvertinti darbe išskirtų problemų tendencijas.

Tyrimo objektas. Darbe didžiausias dėmesys skiriamas toms atlikėjų teisių apsaugos problemoms ir tendencijoms, kurios yra tiesiogiai susijusios su šių subjektų turtiniais interesais. Minėta atlikėjų teisių apsaugos problematika nagrinėtina, atsižvelgiant į teisinio reglamentavimo trūkumus, atskirai neanalizuojant teisminės praktikos. Kadangi darbo objektas yra tik turtiniams interesams aktualios problemos, darbe atskirai nenagrinėtinos atlikėjų teisių apsaugos problemos, susijusios su šių subjektų neturtinių teisių įgyvendinimu. Taip pat pažymėtina, jog darbo objektu nėra atlikėjų teisių apsaugos problemos, susijusios su šių teisių kolektyviniu administravimu, atlikėjų teisių pažeidimais, gynimo būdais, interneto sritimi ir konkurencinės teisės normų taikymu, kadangi minėtos temos yra pakankamai išsamiai išanalizuotos Lietuvos teisės doktrinoje³ ir jų analizė sudarytų atskirą savarankišką darbą.

Tyrimo metodai. Šio darbo tikslų pasiekta naudojant istorinį, lyginamąjį, teleologinį bei sisteminį tyrimo metodus.

Istorinis tyrimo metodas parodo, jog atlikėjų teisių apsaugos problemos buvo užkoduotos nuo pačių pirmųjų tarptautinių teisės aktų bei padeda atskleisti, kaip kito teisinis reglamentavimas. Tokiu būdu istorinis tyrimo metodas padeda nustatyti esamo teisinio reglamentavimo trūkumus, problemas bei jų atsiradimo priežastis.

Lyginamasis tyrimo metodas darbe naudojamas dviem aspektais. Visų pirma, jis naudojamas, siekiant palyginti tarptautinius, regioninius bei nacionalinius teisės aktus, kad būtų galima nustatyti, ar Lietuvoje esamas reglamentavimas atitinka tarptautinius bei Europos Sąjungos lygmeniu priimtus atlikėjų teisių apsaugos standartus. Antra, lyginamasis tyrimo metodas taikytas, lyginant Lietuvos atlikėjų teisinę apsaugą su kitų Europos Sąjungos valstybių, tokių kaip Prancūzija, Vokietija, atlikėjams taikoma apsauga. Minėtas lyginimas padėjo nustatyti ne tik esamo reglamentavimo trūkumus, bet ir įvertinti šių trūkumų galimus sprendimo variantus bei tendencijas.

³ Pavyzdžiui, Vytauto Mizaro monografija „Autorių teisės. II tomas“.

Sisteminis tyrimo metodas darbe naudojamas, siekiant sugrupuoti skirtingas teisinės doktrinos pozicijas ir nustatyti, kaip turėtų būti pakeistas esamas atlikėjų teisių apsaugos reglamentavimas.

Teleologinis tyrimo metodas naudojamas, siekiant nustatyti tam tikrų teisės aktų priėmimo tikslus, kad būtų galima įvertinti atlikėjų teisių apsaugos problemų sprendimo variantus ir tendencijas. Pavyzdžiui, naudojant teleologinį tyrimo metodą, darbe analizuotas 2001 m. gegužės 22 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2001/29/EB dėl tam tikrų autorių teisių ir gretutinių teisių aspektų informacinėje visuomenėje harmonizavimo 5 straipsnio 2 dalies (b) punktas, siekiant nustatyti teisingos kompensacijos turinį.⁴

Darbo originalumas. Lietuvoje nėra mokslo darbų, kuriose tiesiogiai būtų nagrinėtos atlikėjų teisių apsaugos problemos ir tendencijos, susijusios su netinkamu atlikėjų turtinių interesų užtikrinimu. Todėl pažymėtina, jog pats darbo objektas, tikslas bei naudoti tyrimo metodai atspindi šio darbo originalumą.

Šaltiniai. Atsižvelgiant į šio darbo tikslus bei objektą, daugiausia dėmesio skiriama tarptautiniams, Europos Sąjungos bei nacionaliniams teisės aktams, reglamentuojantiems atlikėjų teises. Darbe taip pat remiamasi AEPO – ARTIS 2007 m. atlikta studija⁵, Europos Komisijos ir Parlamento paruošiamaisiais dokumentais, kuriuose analizuojami atlikėjų teisių apsaugos probleminiai aspektai, Pasaulinės intelektinės nuosavybės organizacijos (toliau - PINO) konferencijų, tyrimų medžiaga bei kitais dokumentais. Darbe taip pat naudota doktrininė literatūra, iš kurios didžiausias dėmesys skirtas profesoriaus habilituoto daktaro Vytauto Mizaro bei mokslų daktarės Silke von Lewinski moksliniams darbams.

⁴ 2001 m. gegužės 22 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2001/29/EB dėl tam tikrų autorių teisių ir gretutinių teisių aspektų informacinėje visuomenėje harmonizavimo. OL, 2001 specialusis leidimas, skyrius 167, tomas 10.

⁵ A study prepared for Association of European Performer's Organizations (AEPO – ARTIS). *Performer's rights in European legislation. Situation and Elements for improvement* [interaktyvus] 2007 [žiūrėta 2010-12-07]. Prieiga per internetą: <http://www.aepo-artis.org/usr/AEPO-ARTIS%20Studies/Study%20Performers%20Rights%20in%20Acquis_AEPO-ARTIS.pdf> [žiūrėta 2010-12-07].

1. Atlikėjų teisių apsaugos režimas

Prieš pradėdant kalbėti apie atlikėjų teisių apsaugos problemas būtina bent trumpai aptarti pagrindinius tarptautinius, Europos Sąjungos bei nacionalinius teisės aktus, reglamentuojančius atlikėjų teises, kad būtų galima išsiaiškinti teisinio reglamentavimo trūkumus, galimus sprendimo variantus bei tendencijas atlikėjų teisių apsaugos srityje.

Paminėtina, jog vienas iš esminių klausimų, svarstant dėl galimybės reglamentuoti atlikėjų teises tarptautiniu mastu, buvo tai, ar atlikėjai, nepaisant jų individualaus indėlio ir profesionalumo, gali būti vertinami taip pat kaip ir autoriai⁶, t. y. ar atlikėjams taikoma teisinė apsauga turėtų būti tokios pačios apimties, kokia yra įtvirtinta ir autoriams. Tam tikra konkurencija tarp šių teisių subjektų pasireiškė nuo pačių pirmųjų bandymų įtvirtinti atlikėjų teises. Pažymėtina, jog autorių teises atstovaujančios organizacijos ilgai svarstė dėl pirmosios tarptautinės atlikėjų teises įtvirtinančios konvencijos, pateikdamos įvairius kontrargumentus jos priėmimui. Visų pirma, autorių teisių asociacijos nurodė, jog atlikėjų išimtinių teisių įtvirtinimas nėra būtinas, kadangi tai galima išspręsti sutarčių pagrindu arba numatyti jiems teisę už atlikimų naudojimą gauti tam tikrą atlyginimą. Be to, buvo nurodoma, jog dauguma šalių apskritai nesaugo atlikėjų teisių. Autorių teisių asociacijos taip pat tvirtino, jog suteikus atlikėjams išimtines teises, gali būti trukdoma autorių teisių įgyvendinimui, kadangi atlikėjai turėtų galimybę uždrausti naudoti tam tikrą kūrinį, kuriam autorių leidimas būtų gautas. Visgi pagrindinė pasipriešinimo atlikėjų išimtinių turtinių teisių įtvirtinimui priežastis buvo autorių nenoras dalintis atlyginimo, t. y. įtvirtinus atlikėjų išimtines teises, atlyginimą, gautą už atitinkamų kūrinių naudojimą, autoriams reikėtų dalintis su atlikėjais, nors surenkamo atlyginimo dydis nepakistų.⁷ Nurodyti faktoriai iš esmės nulėmė tai, jog nuo pačios pirmosios atlikėjų teises reglamentuojančios tarptautinės sutarties, netiesiogiai buvo įtvirtintas autorių teisių pirmumo principas.⁸ Pirmumo principo įtvirtinimas nulėmė siauresnę, palyginus su autorių, atlikėjų teisių apsaugą, kuri toliau darbe bus aptarta.

⁶RICKETSON, S.; GINSBURG, J. *International Copyright and Neighbouring rights. The Bern Convention and Beyond. Volume I*. New York: Oxford University Press, 2006, p. 509.

⁷RICKETSON, S.; GINSBURG, J. *International Copyright and Neighbouring rights. The Bern Convention and Beyond. Volume II*. New York: Oxford University Press, 2006, p. 1220-1221.

⁸ *Cit. op.* 1, p. 32.

1.1. Tarptautinis atlikėjų teisių apsaugos reglamentavimas

1.1.1. Atlikėjų teisių apsauga pagal Romos Konvenciją

1961 m. Romos konvencija⁹ – pirmoji tarptautinė sutartis, skirta reglamentuoti gretutinių teisių apsaugą (skirta atlikėjams, fonogramų gamintojams ir transliuojančioms organizacijoms). Lietuva šią Konvenciją ratifikavo 1998 m. gruodžio 22 d.¹⁰, o įsigaliojo ji 1999 m. liepos 22 d. Šia sutartimi buvo įtvirtinti tam tikri minimalūs atlikėjų teisių apsaugos standartai.

Pirmiausia reikėtų paminėti, jog pagal šią konvenciją, *atlikėjai* yra aktoriai, dainininkai, muzikantai, šokėjai ir kiti asmenys, kurie vaidina, dainuoja, skaito, deklamuoja, atlieka arba kokiu nors kitu būdu dalyvauja atliekant literatūros ar meno kūrinius, t. y. atlieka tam tikrą autoriaus saugomą kūrinį. Kaip matyti iš Romos konvencijoje pateikto atlikėjo apibrėžimo, asmuo, kuris pretenduoja į atlikėjams teikiamą apsaugą, turi atitikti du kriterijus: pirmiausia jis turi būti tam tikros kategorijos asmuo (aktorius, dainininkas ir kt.), antra – jis turi atlikti literatūros ar meno kūrinius. Dėl pirmojo kriterijaus, pavyzdžiui kalbant apie operą, pirmiausia susiduriama su problema atskiriant atlikėjus, kurie yra aktyvūs scenoje ir tuos, kurie dirba „už scenos“: iš anksto repetuoja, kitaip prisideda prie kūrinio atlikimo, bet viešai prieš publiką nepasirodo. Jeigu lemiamas veiksnys yra tai, jog asmuo turi būti girdimas arba matomas, kad jis galėtų būti laikomas atlikėju, tuomet iškyla dvi problemos: „asmenybės prisidėjimo“ („*personality imprint*“) prie kūrinio testas neišvengiamai sutampa su ekvivalentišku testu, kuriuo reikia nustatyti, bent jau kontinentinės teisės sistemoje, ar atlikimas yra originalus, bei, antra, susiduriama su problemomis atskiriant tiesiogiai kūrinį atliekantį asmenį ir tą, kuris prieš pasirodymą prisidėjo prie kūrinio savito atlikimo.¹¹

Iš Konvencijos 9 str. matyti, jog šalims leidžiama praplėsti atlikėjo sąvoką, numatant, jog apsauga suteikiama ir atlikėjams, neatliekantiems literatūros ar meno kūrinių, kuo Lietuva ir pasinaudojo (žr. 1.3 dalį). Kadangi atlikėjo terminas, pateiktas Romos Konvencijoje, nėra visiškai aiškus, manytina, jog šalims paliekama teisė konkretizuoti minėtą sąvoką, įgyvendinant Romos konvencijos nuostatas nacionalinėje teisėje.

Romos konvencijos 4 str. įtvirtintas nacionalinio režimo taikymas atlikėjų teisių apsaugos atžvilgiu. Šiame straipsnyje yra nustatyti trys kriterijai, kuriais remiantis,

⁹ 1961 m. Tarptautinė Romos konvencija dėl atlikėjų, fonogramų gamintojų ir transliuojančių organizacijų apsaugos. Valstybės žinios. 1999, Nr. 11-249.

¹⁰ Tarptautinės Romos konvencijos dėl atlikėjų, fonogramų gamintojų ir transliuojančių organizacijų apsaugos ratifikavimo įstatymas. Valstybės žinios. 1999, Nr. 11-236.

¹¹ STERLING, J. A. L. *World Copyright Law*. London: Sweet and Maxwell, 2003, p. 655.

atlikėjams yra taikomos Romos konvencijos nuostatos. Pirmiausia, atlikėjams yra taikomas apsaugos režimas pagal šią konvenciją, jei atlikimas vyksta kitoje konvencijos šalyje. Pagal antrą ir trečią kriterijus, atlikimas yra saugomas, jei atlikimas yra įrašytas į fonogramą arba transliuojamas laidoje, kurie yra apsaugos objektai pagal Romos konvenciją. Kaip matyti, pilietybė ir kiti duomenys kaip atlikėjų teisių apsaugos taikymo kriterijai, Romos konvencijoje nebuvo pasirinkti. Tai galima paaiškinti labai paprastai: dažniausiai tam tikrą atlikimą (chore, teatre, filme) atlieka daug atlikėjų, kurie nebūtinai bus tos pačios pilietybės, tad nustačius pilietybę kaip apsaugos taikymo kriterijų, būtų susidurta su daugybe teisinių kliūčių, dėl kurių praktiškai įgyvendinti Romos konvencijos nuostatas taptų labai sudėtinga.

Analizuojant Romos konvencijoje pateiktus nacionalinio taikymo kriterijus, būtų galima išvelgti tam tikrą teisinę spragą. Pavyzdžiui, Romos konvencijos narės atlikėjas A atlieka savo pasirodymą kitoje konvencijos šalies valstybėje B, kuri saugo tik savo šalies piliečius atlikėjus ir atlikėjus, kurie atitinka Romos konvencijos nustatytus kriterijus. Vadinasi tokioje situacijoje atlikėjo A, pagal Romos konvencijoje atlikėjams nustatytą apsaugos režimą, teisių apsauga galiotų visose konvencijos valstybėse narėse, išskyrus valstybę B.¹² Iš pateiktos hipotetinės situacijos matyti, jog realiai susiklosčius tokiai situacijai, atlikėjui A valstybėje B nebūtų taikoma Romos konvencijoje įtvirtinta atlikėjų teisių apsauga, todėl toks atlikėjas galėtų pakliūti į tam tikrą teisinį vakuumą.

Kalbant apie Romos konvencija garantuojamas atlikėjų teises, pažymėtina, jog konvencijos 7 str. 1 d. atlikėjams suteikiama teisė uždrausti be atlikėjų sutikimo: 1) transliuoti ir viešai skelbti jų atlikimą, išskyrus kai atlikimas, naudojamas transliavimui ar perdavimui, jau pats savaime yra radijo ar televizijos laida, 2) uždrausti be atlikėjo leidimo įrašyti dar neįrašytą leidimą, 3) be atlikėjo leidimo atgaminti atlikimo įrašą, su sąlyga, jeigu įrašo originalas buvo padarytas be atlikėjo leidimo arba atlikimas yra daromas ne tais tikslais, kuriais buvo duotas atlikėjo sutikimas, arba atlikimo įrašo originalas buvo padarytas Romos konvencijos 15 str. numatytais specialiais atvejais (asmeniniams poreikiams, trumpoms ištraukoms, turint tikslą pranešti apie einamuosius įvykius, trumpalaikio įrašo, reikalingo transliuojančios organizacijos techninėms priemonėms ir laidoms, išimtinai mokymo ar mokslinio tyrimo tikslams), o atgaminimas daromas kitais nei minėtame straipsnyje numatytais tikslais.

Atkreiptinas dėmesys į tai, jog šioje konvencijoje atlikėjų teisės įvardijamos ne kaip išimtinės turtinės teisės, bet kaip „galimybė uždrausti“ nurodytus veiksmus, priešingai nei

¹² LEWINSKI, Silke. *International Copyright Law and Policy*. New York: Oxford University press, 2008, p. 194.

numatyta kitiems dviems gretutinių teisių subjektams: fonogramų gamintojams ir transliuojančioms organizacijoms, kurių teisės Romos konvencijoje numatytos kaip išimtinės turtinės teisės.¹³

Romos konvencijos 14 straipsnyje įtvirtintas atlikėjų teisių apsaugai taikomas 20 metų terminas, skaičiuojant nuo pabaigos tų metų, kuriais buvo padarytas fonogramų ir jose fiksuoto atlikimo įrašas arba kuriais kūriniai buvo atlikti, bet neįrašyti į fonogramą, arba nuo tų metų pabaigos, kada buvo transliuota laida. Svarbu pažymėti tai, jog, pagal Romos konvenciją, valstybės neprivalo taikyti konvencijos nuostatų tiems atlikimams, transliacijoms, kurie įvyko iki Romos konvencijos įsigaliojimo arba toms fonogramoms, kurių pirmasis įrašas buvo padarytas iki minėtos datos.

Romos Konvencijos 11 str. yra nustatytas formalumų draudimas atlikėjų teisių apsaugos atžvilgiu. Minėtas formalumų draudimas yra sąlyginis, kadangi siejamas su tam tikrų sąlygų išpildymu, t. y. atlikėjai, kurie pretenduoja į jų teisių apsaugą, turi atitinkamai pažymėti jų išleistas fonogramas ar jų pakuotes (apskritime žymint ženklą P) bei nurodant išleidimo metus (turi būti aiškiai nurodyta, jog fonograma yra saugoma). Jeigu iš egzempliorių bei įrašų pakuotės neįmanoma identifikuoti atlikėjo, tai papildomai turi būti nurodytas atlikėjo įrašas bei vardas.

Trumpai apibendrinant pirmąją tarptautinę konvenciją, reglamentuojančią atlikėjų teises, būtų galima pažymėti, jog atlikėjams buvo garantuoti tik tam tikri minimalūs apsaugos standartai. Kaip pagrindiniai šios konvencijos trūkumai galėtų būti įvardinti nepakankamai reglamentuotos atlikėjų turimos turtinės teisės, pavyzdžiui, konvencija draudžia transliavimą ir viešą skelbimą tik gyvai atliekamų kūrinių atžvilgiu, bet neapima retransliavimo ar jau įrašytų kūrinių naudojimo, taip pat nereguluotas atlygintinumo klausimas (pavyzdžiui, už fonogramas mokamas atlyginimas, o už audiovizualinį įrašą – ne, nereguluotas atlygintinumo klausimas netiesioginių kūrinių naudojimo atvejais: kūrinių naudojimas kavinėse, radijo stotyse ir kt.). Romos konvencija neįtvirtina išimtinių atlikėjų turtinių teisių, o teisių apsauga apsiriboja „galimybe uždrausti“ tam tikrus veiksmus, pažeidžiančius atlikėjų turtinius interesus. Taip pat svarbu pažymėti, jog Romos Konvencijoje nebuvo įtvirtintos atlikėjų neturtinės teisės, iš ko matyti, jog atlikėjams buvo garantuota tik minimali apsauga, lyginant su autorių teisių apsauga, reglamentuota Berno Konvencijoje.

¹³ Išimtinių teisių pobūdį atskleidžia šių subjektų galimybė leisti arba uždrausti atlikti tam tikrus veiksmus, o atlikėjų teisių atžvilgiu suteikiama teisė tik uždrausti tam tikrus veiksmus, kuriais gali būti pažeistos jų turtinės teisės.

1.1.2. 1994 m. Pasaulio prekybos sutartis dėl intelektinės nuosavybės teisių aspektų, susijusių su prekyba (TRIPS)

Po Romos konvencijos buvo priimta TRIPS sutartis, kuri nėra savarankiška tarptautinė sutartis, o yra 1994 m. balandžio 15 d. Sutarties dėl Pasaulio prekybos organizacijos įsteigimo 3221 sudedamoji dalis ir todėl taikoma visoms Pasaulio prekybos organizacijos narėms.¹⁴ Lietuva TRIPS sutartį ratifikavo 2001 m. balandžio 24 d.¹⁵ Ši sutartis Lietuvai įsigaliojo 2001m. gegužės 31 d.

Pagal TRIPS sutartį, atlikėjas yra saugomas, jeigu atlikimas yra atliekamas kitoje Pasaulio prekybos organizacijos valstybėje narėje, jeigu įrašas yra įrašytas į fonogramą, saugomą pagal Romos konvencijos 5 str. arba atitinka Romos konvencijoje 6 str. įtvirtintą atvejį.¹⁶ Taigi pilietybė pagal TRIPS sutartį taip pat kaip ir pagal Romos konvenciją nėra vertinamasis apsaugos suteikimo kriterijus.

Reikia pažymėti, jog TRIPS sutarties 14 str. yra įtvirtinta tik minimali atlikėjų teisių apsauga. Tačiau pažymėtina, jog valstybėms narėms yra paliekama teisė suteikti subjektams didesnę apsaugą nei numatyta TRIPS sutartyje.¹⁷

TRIPS sutartis nedetalizavo bei neišplėtė atlikėjų teisių apsaugos. Ši sutartis tik įtvirtino bendras gaires ir minimalius apsaugos garantus. Tačiau analizuojant ją, keletą naujų dalykų atlikėjų teisių apsaugos srityje būtų galima paminėti. Pirma, tai TRIPS 14 str. 5 d. įtvirtintas atlikėjų teisių apsaugos terminas – 50 m., skaičiuojant nuo kalendorinių metų, kuriais buvo padarytas įrašas ar atlikimas, pabaigos. Tačiau atlikimo transliacijos atveju numatyta ne trumpesnė nei 20 m. apsauga. Visiems Romos konvencijoje numatytiems atlikimo būdams buvo numatytas vienodas apsaugos terminas, todėl svarstytinas klausimas, kodėl TRIPS sutartyje apsaugos terminas yra diferencijuotas transliacijų atveju (trumpesnis nei padarant atlikimo įrašą ar gyvai atliekant tam tikrą atlikimą). TRIPS sutarties 70 str. 1 d. įtvirtinta, jog sutartis netaikoma veiksnių, įvykusių prieš jos įsigaliojimą, atžvilgiu, vadinasi TRIPS sutartis kaip ir Romos Konvencija neveikia retrospektyviai.

¹⁴ MIZARAS, Vytautas. *Autorių teisė I tomas*. Vilnius: Justitia, 2008, p. 128.

¹⁵ Lietuvos Respublikos bendrojo susitarimo dėl muitų tarifų ir prekybos (GATT 1947), baigiamojo dokumento, išreiškiančio daugiašalių derybų dėl prekybos Urugvajaus raundo rezultatus, sutarties dėl civilinės aviacijos orlaivių prekybos, Lietuvos prisijungimo prie Marakešo sutarties, įsteigiančios Pasaulio prekybos organizaciją, protokolo, Lietuvos Respublikos ir Jungtinių Meksikos Valstijų supratimo memorandumo dėl geografinių nuorodų apsaugos ir darbo grupės dėl Lietuvos stojimo į Pasaulio prekybos organizaciją ataskaitos ratifikavimo įstatymas. Valstybės žinios. 2001, Nr. 46-1619.

¹⁶ *Cit. op.* 12, p. 194.

¹⁷ 1994 balandžio 15 d. Pasaulinės prekybos organizacijos sutartis dėl intelektinės nuosavybės teisių aspektų, susijusių su prekyba (TRIPS). Valstybės žinios. 2001. Nr. 16-1620.

Galima būtų paminėti ir tai, jog be nacionalinio režimo taikymo, numatyto Romos konvencijoje, TRIPS sutartyje yra numatytas ir didžiausio palankumo apsaugos režimas („*most – favoured-nation*“¹⁸), kuris reiškia, kad visoms Pasaulinės prekybos organizacijos narėms turi būti garantuota vienoda teisinė apsauga, t. y. draudžiama diskriminuoti vieną Pasaulinės prekybos organizacijos valstybės narės subjektą kitos valstybės narės subjekto atžvilgiu, nustatant jam mažesnę apsaugą. Tačiau reikia pažymėti, jog TRIPS sutartyje yra numatytos tam tikros išimtys iš minėto principo, kurios detaliau šiame darbe nebus aptartos.

Taip pat svarbu paminėti, jog TRIPS sutartis tapo pirmąja tarptautine sutartimi, kurioje universaliai buvo sureguliuoti intelektinės teisės gynimo būdai.¹⁹

1.1.3. 1996 m. PINO atlikimų ir fonogramų sutartis

Kita atlikėjų teises reguliuojanti tarptautinė sutartis – PINO atlikimų ir fonogramų sutartis (toliau - PINO sutartis).²⁰ PINO sutarties 1 str. 1 d. įtvirtintas principas, jog valstybės narės pagal PINO sutarties nuostatas nenukrypsta nuo Romos konvencija prisiimtų įsipareigojimų.

Atlikėjo sąvoka, pateikta PINO sutartyje, yra platesnė nei įtvirtinta Romos konvencijoje, kadangi atlikėjais pripažįstami ir cirko artistai bei asmenys, atliekantys folkloro kūrinius. Kalbant apie šią sutartį reikia pažymėti, jog PINO sutartis atlikėjų teisių apsaugai yra svarbi tuo, kad ji pirmą kartą įtvirtino atlikėjų neturtines teises. PINO sutarties 5 str. įtvirtintos dvi atlikėjų neturtinės teisės: atlikėjo teisė būti įvardytam bei atlikėjo teisė į atlikimo neliečiamybę.

Kaip ir Romos konvencijoje, PINO sutartyje yra numatytas nacionalinis apsaugos režimas, tačiau atkreiptinas dėmesys, jog jis taikomas tik išimtinių turtinių teisių atžvilgiu bei atlikėjui įgyvendinant teisę gauti atlyginimą už komerciniais tikslais išleistų fonogramų panaudojimą viešai transliuoti ar kitaip paskelbti (4 str. 1 d.).

PINO sutarties 20 str. įtvirtintas formalumų draudimo principas, kuris, priešingai nei pagal Romos konvenciją, yra besąlyginis.

PINO sutartis kaip ir TRIPS sutartis įtvirtina 50 m. atlikėjų turtinių teisių apsaugos terminą, skaičiuojamą nuo tų metų, kuriais atlikimas buvo įrašytas į fonogramą, pabaigos. Sutarties 5 str. įtvirtinta, jog neturtinės teisės galioja ir asmeniui mirus bent jau iki

¹⁸ Intellectual property: protection and enforcement. [interaktyvus]. [žiūrėta 2010-11-17]. Prieiga per internetą: <http://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/agrm7_e.htm> [žiūrėta 2010-11-17].

¹⁹ MIZARAS, Vytautas. *Autorių teisė I tomas*. Vilnius: Justitia, 2008, p. 131.

²⁰ 1996 gruodžio 20 d. Pasaulinės intelektinės nuosavybės organizacijos atlikimų ir fonogramų sutartis. Valstybės žinios. 2000. Nr. 95-2970.

turtinių teisių galiojimo pabaigos. Tačiau valstybėms narėms paliekama teisė nuspręsti nacionaliniuose įstatymuose, jog tam tikros teisės asmeniui mirus bus nesaugomos.

Galima daryti išvadą, jog PINO sutartis suteikė atlikėjams platesnes teises ne tik dėl to, jog įtvirtino jų neturtines teises, bet ir dėl to, jog atlikėjams buvo garantuotos išimtinės turtinės teisės. Be to, atkreiptinas dėmesys, jog PINO sutartis išsprendė tam tikrus atlikėjų teisių apsaugos klausimus, kurie nebuvo sureguliuoti Romos konvencijoje, pavyzdžiui, atlikėjams suteikta išimtinė teisė leisti tiesiogiai ar netiesiogiai atgaminti savo atlikimus, įrašytus į fonogramas, PINO sutarties 15 str. įtvirtinta atlikėjų teisė gauti atlyginimą už fonogramų, išleistų komerciniais tikslais, panaudojimą, už tiesiogiai ar netiesiogiai atliekamas transliacijas ar kitus viešus skelbimus. Atsižvelgiant į tai, galima daryti išvadą, jog po PINO sutarties atlikėjų teisių apsaugos srityje įvyko tam tikras lūžis, kuriuo buvo atkreiptas dėmesys į šių subjektų teisinę padėtį ir būtinybę ją stiprinti.

1.2. Atlikėjų teisių apsaugos reglamentavimas Europos Sąjungoje

Prieš pradėdant kalbėti apie atlikėjų teisių apsaugai aktualius Europos Sąjungos teisės aktus, verta paminėti, jog tam tikri pamatai šių teisių atsiradimui buvo priimti dar XX a. pabaigoje: 1974 m. gegužės 13 d. Europos Parlamento rezoliucija, pirmieji mokslinių tyrimų valstybių narių autorių teisių srityje užsakymai²¹, pirmieji Europos teisingumo teismo sprendimai bei, žinoma, Žaliosios knygos. Šiame darbe minėti dokumentai bei Žaliosios knygos nebus plačiau aptartos. Tik trumpai paminėtina, jog šie dokumentai padėjo išryškinti bendrąsias atlikėjų teisių apsaugos reglamentavimo problemas. Pažymėtina, jog Europos bendrijos išitraukimas į gretutinių teisių reglamentavimą yra tik viena dalis iš visos vis dar tebevykstančios intelektinės nuosavybės programos vystymo.²²

Vertinant atlikėjų teisių apsaugos reglamentavimą Europos Sąjungos lygmeniu, verta paminėti keletą direktyvų, aktualių šių subjektų teisių apsaugai.

Pirmiausia, paminėtina Direktyva dėl nuomos ir skolinosi teisių intelektinės nuosavybės srityje.²³ Kai kuriuose Europos Sąjungos valstybėse narėse prieš direktyvos priėmimą egzistavo toks teisinis reglamentavimas, jog vieną kartą tam tikrą atlikimą įrašius į atitinkamą laikmeną ir ją pardavus, intelektinės nuosavybės savininko teisė kontroliuoti tolimesnį laikmenos panaudojimą ir gauti iš tokio naudojimo tam tikrą atlyginimą pradingdavo. Pirminis sumanymas šių subjektų teisių srityje buvo

²¹ *Cit.op.* 1, p. 552.

²² TRITTON, G., et. al. *Intellectual Property in Europe*. London: Thomson Sweet and Maxwell: 2008. p. 4-40.

²³ 1992 m. lapkričio 19 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 92/100/EEB dėl nuomos ir panaudos teisių bei tam tikrų teisių, gretutinių autorių teisėms, intelektinės nuosavybės srityje. OL, 1992 specialusis leidimas, skyrius 346, tomas 61.

harmonizuoti tik nuomos santykius valstybėse narėse. Taip pat pažymėtina, jog į šią direktyvą buvo įtrauktas ir skolinimosi institutas.

Direktyvos 2 str. 1 d. atlikėjui garantuojama išimtinė teisė nuomoti ir teikti panaudai savo atlikimo įrašą. Jeigu atlikėjas šią išimtinę teisę yra perdavęs filmo ar fonogramos prodiuseriui, jam lieka išimtinė teisė gauti atlyginimą už fonogramos, filmo originalo ar kopijos nuomą. Tačiau reikia pažymėti, jog panaudos atveju direktyva numato tam tikras išimtis, t. y. valstybėms narėms leidžiama nukrypti nuo išimtinės panaudos teisės ir atlikėjams nemokėti atlyginimo už jų įrašų panaudą. Antrajame direktyvos skirsnyje atlikėjams yra suteikiama išimtinė teisė leisti arba drausti atlikti atlikimo fiksaciją (įrašymą, transliuoti, retransliuoti ir viešai skelbti neįrašytus atlikimus), taip pat išimtinė platinimo teisė.

Plačiau neanalizuojant minėtos direktyvos, būtų galima tik išskirti pagrindinius aspektus, kurie turi esminę reikšmę atlikėjų teisių apsaugos reglamentavimui. Pirmiausia, svarbus direktyvos indėlis atlikėjų teisių apsaugos srityje yra tai, kad ji, numatė išimtinę atlikėjų nuomos bei panaudos teisę bei atlikėjų teisę į teisingą atlyginimą už jų įrašų naudojimą. Šia direktyva taip pat buvo įtvirtinta atlikėjų išimtinio platinimo teisė bei platinimo išsėmimo principas.²⁴ Tačiau, autorės manymu, šiuo teisės aktu nebuvo išspręsti tam tikri specifiniai atlikėjų teisių apsaugos klausimai, pavyzdžiui, išimtinė teisė transliuoti ir viešai skelbti kūrinių numatyta tik gyvų atlikimų atžvilgiu, nenumatant tapačios teisės jau įrašytų kūrinių atžvilgiu.

Be minėtos direktyvos, atlikėjų teisėms yra aktualios ir kitos Europos Parlamento ir Tarybos priimtos direktyvos: 1992 m. rugsėjo 27 d. Direktyva 93/83/EEB dėl tam tikrų autorių teisių ir gretutinių teisių taisyklių, susijusių su palydoviniu transliavimu ir kabeliniu perdavimu, koordinavimo²⁵, 1993 m. spalio 29 d. Direktyva 93/98/EEB harmonizuojanti autorių teisių ir gretutinių teisių apsaugos terminą²⁶, kuri buvo priimta kaip siekis, jog visos valstybės narės atlikėjų teisių apsaugą garantuotų tą patį minimalų laiko tarpą, t. y. 50 m. nuo atlikimo teisėto išleidimo arba teisėto viešo paskelbimo datos.

Kita direktyva, kuri yra aktuali atlikėjų teisių apsaugai, buvo priimta 2001 m. gegužės 22 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2001/29 EB dėl tam tikrų autorių

²⁴ Platinimo teisės išsėmimo principas reiškia, jog pačiam atlikėjui ar jo sutikimu atlikus jo atlikimo įrašą prieinamu, tolimesnis šio įrašo platinimas Europos Sąjungoje neberibojamas.

²⁵ 1992 m. rugsėjo 27 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 93/83/EEB dėl tam tikrų autorių teisių ir gretutinių teisių taisyklių, susijusių su palydoviniu transliavimu ir kabeliniu perdavimu, koordinavimo. OL, 1993 specialusis leidimas, skyrius 248, tomas 15.

²⁶ 1993 m. spalio 29 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 93/98/EEB harmonizuojanti autorių teisių ir gretutinių teisių apsaugos terminą. OL, 1993 specialusis leidimas, skyrius 290, tomas 9, kodifikuota redakcija OL, 2006 specialusis leidimas, skyrius 372, tomas 12.

teisių ir gretutinių teisių aspektų informacinėje visuomenėje harmonizavimo.²⁷ Ši direktyva numato tam tikrus atlikėjų teisių apsaugos aspektus, susijusius su informacija apie šių teisių valdymą, skaitmeninėmis, kompiuterinėmis ir kitomis techninėmis priemonėmis, kurių pagalba atlikimai yra prieinami ir gali būti platinami tarp vartotojų internetu. Šioje direktyvoje yra derinamos atlikėjų objektų atgaminimo, viešo paskelbimo, padarymo viešai prieinamu teisės. Direktyvoje yra numatytas pakankamai didelis, tačiau išimtinis atlikėjų turtinių teisių apribojimų sąrašas. Pagal šios direktyvos 5 str. 5 dalį, minėti apribojimai turi būti taikomi laikanti trijų pakopų testo („Three-Step-Test“)²⁸, t. y. apribojimai turi būti taikomi tik tam tikrais specialiai įstatyme numatytais atvejais, kūrinio naudojimas turi neprieštarauti įprastiniam jo naudojimui bei nepažeisti teisėtų atlikėjo interesų. Pažymėtina, jog kitoje darbo dalyje plačiau bus aptartas probleminis klausimas, susijęs su šioje direktyvoje numatytu atlikėjų turtinės teisės apribojimu, leidžiančiu tam tikrą atlikimą atgaminti be atlikėjų leidimo asmeniniais tikslais.

2004 balandžio 29 d. buvo priimta 2004/48/EB Europos Parlamento ir Tarybos direktyva dėl intelektinės nuosavybės teisių gynimo.²⁹ Be kitų intelektinės teisės subjektų, ši direktyva apima ir atlikėjų teisių gynimo būdus, procedūras bei priemones, reikalingas užtikrinti šių teisių gynimą nuo bet kokio atlikėjų teisių pažeidimo.³⁰

Kaip ir minėta, šioje darbo dalyje buvo trumpai supažindinta su pagrindinėmis atlikėjų teises reglamentuojančiomis direktyvomis, detaliau neanalizuojant jų turinio, tinkamo įgyvendinimo Lietuvos nacionaliniuose teisės aktuose bei kitų susijusių problemų, kadangi tokia analizė sudarytų atskirą savarankišką darbą.

1.3. Nacionalinis atlikėjų teisių apsaugos reglamentavimas

Atlikėjų teisių apsaugos pagrindas yra numatytas Konstitucijos 23 str. bei 42 str. 3 d., kuriuose įtvirtinta nuosavybės teisė bei jos apsauga, dvasinių ir materialinių autorių teisių apsauga³¹, kuri šio darbo kontekste turėtų būti suprantama ir kaip atlikėjų dvasinių bei materialinių teisių apsauga. Įstatyminis pagrindas taip pat numatytas Lietuvos Respublikos civilinio kodekso (toliau – LR CK) 1.111 – 1.112, 1.114 straipsniuose.³²

²⁷ 2001 m. gegužės 22 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2001/29 EB dėl tam tikrų autorių teisių ir gretutinių teisių aspektų informacinėje visuomenėje harmonizavimo. OL, 2001 specialusis leidimas, skyrius 167, tomas 10.

²⁸ *Cit. Op.* 1, p. 708.

²⁹ 2004 balandžio 29 d. buvo priimta 2004/48/EB Europos Parlamento ir Tarybos direktyva dėl intelektinės nuosavybės teisių gynimo. OL, 2004 specialusis leidimas, skyrius 195, tomas 16.

³⁰ *Cit. Op.* 1, p. 718.

³¹ Lietuvos Respublikos Konstitucija. Valstybės žinios. 1992, Nr. 33-1014.

³² Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas, patvirtintas 2000 m. liepos 18 d. įstatymu Nr. VIII-1864, (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės žinios, 2000, Nr. 74-2262.

Tačiau detalesnis šių subjektų apsaugos reglamentavimas yra įtvirtintas 1999 m. gegužės 18 d. Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatyme (toliau - ATGTĮ).³³

Pirmiausia paminėtina, jog Lietuva pasinaudojo dar Romos konvencijoje numatyta galimybe praplėsti atlikėjo teisės sąvoką. Pagal ATGTĮ 2 str. 2 d., *atlikėjas* yra aktorius, dainininkas, muzikantas, šokėjas ar kitas asmuo, vaidinantis, dainuojantis, skaitantis, deklamuojantis, kitaip atliekantis literatūros, meno, folkloro kūrinius ar cirko numerius, orkestro vadovas, ansamblio ar choro vadovas ir dirigentas. Taigi matyti, jog, pagal Lietuvos Respublikos nacionalinį reglamentavimą, atlikėjo sąvoka yra platesnė nei pateikta kituose tarptautiniuose ar Europos Sąjungos teisės aktuose ir atlikėjais yra laikomi ir tie asmenys, kurie atlieka autorių teisių nesaugomus kūrinius (pvz. cirko pasirodymas). Svarbu atkreipti dėmesį, jog įstatyme atlikėjui nėra keliami specialūs originalumo ar interpretavimo reikalavimai. Tačiau svarbu, kad atliekant kūrinių pasireikštų asmeninis atlikėjo įnašas.³⁴ Pažymėtina, jog tokios pozicijos taip pat laikosi ir teismų praktika. Lietuvos Aukščiausiasis teismas vienoje iš nutarčių yra pažymėjęs, jog tiek tarptautinė teisė, tiek ir Lietuvos vidaus teisė esminiu atlikėjo, kaip gretutinių teisių subjekto, požymiu pripažįsta tam tikro literatūros ar meno kūrinio atlikimą, t.y. kūrybinę veiklą, kurios metu kūrybiškai perteikiamas literatūros ar meno kūrinio turinys, jo esmė, idėja ir panašiai.³⁵ Tačiau pažymėtina, jog teismų praktikoje dėl atlikėjo statuso pasitaiko tam tikrų neaiškumų, pavyzdžiui Vilniaus apygardos teismas vienoje iš nutarčių pažymėjo, jog asmuo, spektaklyje dalyvaujantis kaip orkestro koncertmeisteris bei grojantis solo smuiku neatitinka ATGTĮ 2 straipsnio, todėl nepriskirtinas prie atlikėjų ir nelaikytinas savarankišku gretutinių teisių subjektu.³⁶ Autorės nuomone, vien tai, jog asmuo groja spektaklyje solo smuiku, atskleidžia jo kaip atlikėjo statusą („muzikantas, atliekantis literatūros ar meno kūrinius“). Nepaisant nustatyto repertuaro, kurio privalu laikytis, kiekvieno muzikanto atlikimas skiriasi savo variacija, išraiška, todėl nėra pagrindo manyti, jog toks muzikantas nėra atlikėjas. Lietuvos ATGTĮ yra numatytas baigtinis asmenų, kurie savo veiksmais prisideda prie atlikimo sąrašas (ansamblio, choro ar orkestro vadovas ir dirigentas). Toks įstatymo normos „uždarumas“ nėra teigiamai vertintinas, nes kitų valstybių praktika rodo, kad gali būti atvejų, kai ir kiti asmenys savo veiksmais gali turėti įtakos atlikimui.³⁷ Atsižvelgiant į tai, darytina išvada, jog įstatyme

³³ 1999 m. gegužės 18 d. Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymas. Valstybės žinios. 1999, Nr. 50-1598.

³⁴ *Cit. op.* 1, p. 50.

³⁵ 2002 m. vasario 12 d. LAT CBS nutartis civilinėje byloje L.K.v. G.B, UAB „Julita“, Nr. 3K-3-437.

³⁶ Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2003-05-12 nutartis civilinėje byloje A.D. v. Teatras, Nr. 2A-182.

³⁷ *Cit.op.* 1, p. 47- 48.

reikėtų atsisakyti „uždaros“ atlikėjo sąvokos, kad būtų išvengta nurodytos teisminės praktikos.

Minėto įstatymo 3 straipsnyje yra įtvirtinti tokie įstatymo taikymo asmenims kriterijai: 1) pilietybės, 2) nuolatinės gyvenamosios vietos, 3) kūrinio atlikimo, 4) fonogramos, kurioje yra atlikėjo atlikimas arba transliuojančios laidos, programos.

Šis įstatymas, kaip ir TRIPS bei PINO sutartys, numato, jog atlikėjų turtinės teisės saugomos 50 m. po atlikimo datos, išskyrus tuos atvejus, kai atlikimas teisėtai išleidžiamas arba teisėtai viešai paskelbiamas: tuomet atlikėjų teisės galioja 50 metų po pirmojo tokio atlikimo įrašo išleidimo arba viešo paskelbimo datos, atsižvelgiant į tai, kas įvyko anksčiau (59 str. 1 d.).

ATGTĮ kaip ir PINO sutartis, numato atlikėjų turtinių teisių išimtinį pobūdį bei įtvirtina atlikėjų neturtines teises: t. y. teisę būti įvardintam kaip atlikėjui bei teisę prieštarauti atlikimo ar jo įrašo bet kokiam iškraipymui ar pakeitimui. Pažymėtina, jog įstatyme nėra numatyta jokių ribojimų atlikėjo neturtinei teisei būti įvardintam kaip atlikėjui, tačiau, kaip nurodo kai kurie autoriai, Lietuvos įstatymų leidėjui šiuo atveju reikėjo vadovautis PINO sutarties 5 str. 1 d. ir numatyti tokius ribojimo atvejus: galima riboti šią neturtinę teisę, jei atlikėjo vardo nenurodymas atitiktų nusistovėjusią atlikimo naudojimo praktiką arba šios teisės gyvendinimas prieštarautų proporcingumo principui.³⁸ Autorės nuomone, įvedant nacionaliniuose įstatymuose šias dvi išimtis, būtų garantuotas efektyvesnis ir lankstesnis teisės įgyvendinimas.

Apibendrinant, reikėtų pažymėti, jog įstatyme numatytas atlikėjų turtinių teisių sąrašas, priešingai nei autorių teisių atžvilgiu, yra baigtinis. Pagal ATGTĮ 53 str. 1 d., atlikėjas turi šias išimtinės turtines teises: transliuoti, retransliuoti ar kitaip viešai skelbti neįrašytą atlikimą, įrašyti neįrašytą atlikimą, atgaminti atlikimo įrašą, padaryti atlikimo įrašą viešai prieinamą bei platinti atlikimo įrašą arba jo kopijas juos parduodant, nuomojant, teikiant panaudai ar kitaip perduodant nuosavybėn arba valdyti, taip pat juos importuojant ir eksportuojant. Svarbu tai, jog ne visos atlikėjų turtinės teisės yra numatytos kaip išimtinės turtinės teisės. Įstatyme numatyti atvejai, kuomet atlikėjai už jų teisių naudojimo būdus turi tik teisę gauti atlyginimą: t. y. už audiovizualinio kūrinio įrašo ar fonogramos nuomą bei už atlikimo įrašo fonogramoje transliavimą, retransliavimą ar viešą paskelbimą (ATGTĮ 53 str. 3 d., 55 str. d.).

Kaip matyti, nacionaliniai teisės aktai atlikėjų teises iš esmės reguliuoja sutinkamai su tarptautiniais bei Europos Sąjungos teisės aktais, tačiau Lietuva nėra pasinaudojusi

³⁸ *Cit. op. 1, p. 57.*

teisė atlikėjams garantuoti platesnę apsaugą nei tarptautinėje arenoje įtvirtinti minimalūs apsaugos standartai.

Aptarus pagrindinius atlikėjų teises reglamentuojančius teisės aktus, toliau darbe bus analizuojamos, autorės nuomone, šiuo metu aktualiausios atlikėjų teisių apsaugos problemos, susijusios su netinkamu šių subjektų ekonominių interesų užtikrinimu.

2. Atlikėjų teisė į atlyginimą

2.1. Sutartiniai probleminiai aspektai

Šioje darbo dalyje bus aptartas atvejis, kuomet atlikėjai savo turtines teises įgyvendina ne per kolektyvines teisių asociacijas, bet individualiai, t. y. sudarydami sutartis su prodiuseriais³⁹ dėl atlikėjų turtinių teisių perleidimo. Paaiškintina, jog atlikėjo turtinės teisės šiuo atveju reiškia galimybę naudoti atlikėjo tiesioginį (gyvą) atlikimą arba atlikimo garso ar audiovizualinį (atskirai žr. 2.1.2 d.) įrašą ir gauti pajamų iš atlikimo ar atlikimo įrašo naudojimo.⁴⁰ Taip pat reikėtų pažymėti, jog šios sutartys yra sudaromos ne dėl teisės į kūrinį, o dėl teisių į atlikimą.⁴¹

Lietuvoje tokias sutartis reglamentuoja ATGTĮ, o sutarčių sąlygoms, kurių minėtas įstatymas nereglamentuoja, subsidiariai taikomos LR CK nuostatos. Atlikėjo teisė perleisti turtines teises yra numatyta ATGTĮ 60 straipsnio 1 ir 3 dalyse. Minėta įstatymo norma įtvirtina dvi atlikėjo turtinių teisių perleidimo sutartimi rūšis: sutartys dėl atlikėjų turtinių teisių perleidimo bei atlikėjų turtinių teisių perleidimo licencinės sutartys. Esminis skirtumas tarp šių dviejų sutarčių rūšių yra tai, jog licencine sutartimi atlikėjo turtinės teisės prodiuseriui nėra perleidžiamos, t. y. jam tik tam tikram laikotarpiui suteikiama teisė naudotis turtinėmis teisėmis, o sutartimi dėl atlikėjo turtinių teisių perleidimo atlikėjo turtinės teisės terminuotai arba neterminuotai yra perleidžiamos prodiuseriui, kuris tampa atlikėjo turtinių teisių turėtoju. Šioje darbo dalyje būtent ir bus aptartos pastarųjų sutarčių pagrindinės problemos, neaptariant atskirai klausimų, būdingų tik licencinėms sutartims. Nors atlikėjų sudaromos sutartys su prodiuseriais dėl turtinių teisių perleidimo ir nėra priskirtinos autorinėms sutartims, tačiau joms *mutatis mutandis* taikomos ATGTĮ normos, reguliuojančios autorines sutartis. Taigi, tarp atlikėjo ir prodiuserio sudaromos turtinių teisių perleidimo sutartys – tai civilinės sutartys dėl teisių perdavimo, o jeigu sutartys atlygintinės – tai teisių pirkimo – pardavimo sutartys.⁴²

Kadangi atlikėjų sudaromos sutartys yra civilinės sutartys, jų fundamentalus pagrindas yra sutarčių laisvės principas, kuris, be kitų dviejų pagrindinių pasireiškimo elementų (laisvės sudaryti sutartį ir laisvės atsisakyti sudaryti sutartį), apima ir laisvę

³⁹ Darbe naudojamas terminas prodiuseris turėtų būti suprantamas plačiąja prasme, t.y. kaip tam tikras atlikėjo turtinių teisių perėmėjas, intelektinės nuosavybės naudotojas, kuris pagal ATGTĮ 2 str. 20 p. yra suprantamas kaip fizinis ar juridinis asmuo, kuris naudoja gretutinių teisių objektų originalus ar jų kopijas (bet kokiū būdu juos atgamina, išleidžia, importuoja, parduoda, nuomoja, teikia panaudai ar kitaip platina, naudoja viešam atlikimui ar viešam rodymui, transliuoja, retransliuoja ar kitaip viešai juos skelbia).

⁴⁰ Lietuvos Respublikos kultūros ministro įsakymas dėl autorių sutarčių ir atlikėjo intelektinių paslaugų sutarčių sudarymo rekomendacijų patvirtinimo. Valstybės žinios. 2010, Nr. IV-527.

⁴¹ VILEITA, Alfonsas. *Lietuvos Respublikos autorių ir gretutinių teisių įstatymo komentaras*. Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2000, p. 140.

⁴² *Cit. Op.* 1, p. 196.

nustatyti sutarties sąlygas, neprieštaraujančias imperatyvioms įstatymų normoms, gerai moralei ir viešajai tvarkai (CK 6.156 str.).⁴³ Kaip matyti, sutarties laisvės principo ribojimai tokioms sutartims yra svetimi.⁴⁴ Galima teigti, jog Lietuvoje atlikėjų sutartys dėl turtinių teisių perleidimo yra reglamentuojamos absoliučiu sutarties laisvės principo pagrindu, kadangi tiek LR CK, tiek ATGTĮ 60, 38-42, 48, 50 str. nėra numatyta esminių imperatyvių nuostatų, ginančių atlikėjus sutartiniuose santykiuose kaip silpnesniąją sutarties šalį. Priešingai, pagal dabartinį reglamentavimą, šalys yra laisvos susitarti tiek dėl perleidžiamų teisių apimtys, tiek dėl kūrinio panaudojimo būdų, laikotarpio, kuriam perleidžiamos teisės, atlygintinumo ir kitų esminių sutarties sąlygų, turinčių esminę įtaką atlikėjų turtiniams interesams. Autorės manymu, sutarties laisvės principas atlikėjų teisių apsaugos kontekste sukelia dviprasmišką teisinę situaciją: garantuoja šalims laisvę pasirinkti ir abipusiu sutarimu nustatyti sutarties objektą bei kitas pageidaujamas sutarties sąlygas, todėl užtikrinamas demokratinis fundamentalus sutarties šalių laisvos valios principas, tačiau, praktikoje atlikėjams, kaip silpnesniajai sutarties šaliai, jis veikia nepalankiai: atlikėjams dažnai „primetamos“ labai nepalankios sutarties sąlygos, dėl ko pirmiausia nukenčia jų turtiniai interesai. Nepaisant to, jog sutarties laisvės principas yra fundamentali teisinės sistemos dalis, tai nepagrindžia šio principo absoliutumo. Sutarties laisvės principo ribojimas gali būti pateisinamas daugeliu atvejų, atsižvelgiant į konkrečią ekonominę bei socialinę aplinką.⁴⁵ Analizuojamos sutartys yra būtent tas objektas, kurių atžvilgiu įstatyme būtina įtvirtinti tam tikrus imperatyvius sutarties laisvės principo ribojimus, siekiant apsaugoti atlikėjų turtinius interesus.

Sutarčių, kuriomis atlikėjai perleidžia prodiuseriams savo turtines teises, analizė leidžia daryti išvadą, jog dauguma prodiuserių atlikėjams primeta „visų teisių“ („*Buy – out*“) perleidimo sutartis, t. y. dažniausiai sudaromos tokios sutartys, kuriomis atlikėjai perleidžia prodiuseriams visas turtines teises labai ilgam ar netgi neribotam laikotarpiui, dažniausiai gaudami už tai vienkartinį atlyginimą. Pažymėtina, jog prie neigiamos atlikėjų sutarčių sudarymo praktikos nurodomos ir kitokios šių sutarčių rūšys, pvz. „avanso prieš atlyginimą“ („*advance against royalties*“) sutartys, kurių pagrindu atlikėjui sumokamas avansas, o kita atlyginimo dalis mokama tik tuomet, kuomet atsiperka prodiuserio patirtos išlaidos, kurios paprastai būna labai didelės, taip pat paminėtinos sutartys, kurių pagrindu atlikėjas gauna procentinį atlyginimą tik po to, kai atsiperka visos prodiuserio patirtos

⁴³ *Cit. Op.* 1, p. 168.

⁴⁴ *Cit. Op.* 12, p. 58.

⁴⁵ GUIBAULT, Lucie M.C.R. *Copyright limitations and contracts*. London: Kluwer Law International, 2002, p. 121.

išlaidos („*royalties only after recoup of costs*“).⁴⁶ Svarbu pažymėti, jog atlikėjai sutartimi, išskyrus kai tai uždrausta įstatymo⁴⁷, dažnai perleidžia ir savo teises į atlyginimą, dėl ko ypatingai nukenčia jų turtiniai interesai. Kaip dar vienas iš probleminių aspektų galėtų būti paminėtas vis dažniau praktikoje naudojamas standartinių sutarčių taikymas.⁴⁸ Žinoma, jog standartinių sutarčių sąlygos būna išimtinai palankesnės prodiuseriams, o atlikėjai, neturėdami atitinkamos kompetencijos, dažniausiai pasirašo paruoštus sutarčių projektus be jokių išlygų. Todėl manytina, jog efektyviausias būdas kontroliuoti šias standartines sutartis būtų atitinkamų valstybės institucijų iniciatyva paruoštos ir patvirtintos standartinės turtinių teisių perleidimo formos, kurios sutarties šalims būtų privalomos.

Nepelno siekianti organizacija AEPO – ARTIS, vienijanti 27 atlikėjų kolektyvinio administravimo organizacijas, 2007 m. parengtoje Studijoje pažymėjo, jog atlikėjai, būdami silpnesniąja sutarties šalimi, dažnai yra priversti sutikti su prodiuserių pasiūlytomis sąlygomis ir pasirašyti turtinių teisių perleidimo sutartis, kuriose dažniausiai numatomas tik vienkartinis atlyginimas už perleidžiamas atlikėjo turtines teises. Minėtoje studijoje pažymėta, jog tik patys sėkmingiausi atlikėjai yra pajėgūs derybų keliu pasiekti, jog atlygis už jų perleistus atlikimus ir jų naudojimą būtų proporcingas atlikėjų kūrybiniam indėliui.⁴⁹ Žinoma, tam tikrais atvejais galima aptikti ir priešingų nuomonių. Pavyzdžiui, kaip nurodo šveicarų profesorius François Dessemontet, atlikėjai tam tikrais atvejais gali užimti netgi dominuojančią sutarties poziciją ir būti derybiškai pajėgesni už prodiuserius. Tokie atvejai įmanomi išskirtinai garsių ir populiarių atlikėjų atžvilgiu.⁵⁰ Tačiau atkreiptinas dėmesys, jog tokia sutarties šalių pusiausvyra yra išimtinai išskirtinė ir nebūdinga Lietuvoje esamai situacijai, todėl toliau darbe plačiau nebus nagrinėjama.

Minėtoje Studijoje taip pat pabrėžiama, jog atlikėjų ekonominiai interesai nukenčia konkrečiai dėl jų turimos silpnos derybinės pozicijos. Taip pat pažymima, jog atlikėjai, sudarydami minėtas sutartis su prodiuseriais, dažniausiai koncentruojasi į jiems išmokamą vienkartinį atlyginimą už perleidžiamas turtines teises arba jos procentinę išraišką, tačiau nesigilina į tai, kokiais būtent pagrindais remiantis jiems yra paskaičiuojamas konkretus atlyginimas. Dažniausiai tokiose sutartyse nėra numatyta

⁴⁶ *Ibidem*

⁴⁷ Įstatymu neatšaukiama teisė į atlyginimą atlikėjams garantuojama tik fonogramų ar jų kopijų transliavimo, retransliavimo ar kitokio viešo paskelbimo, asmeninio atgaminimo bei nuomos atvejais.

⁴⁸ *Cit. op.* 45, p. 303-304.

⁴⁹ *Cit. op.* 5, p. 94.

⁵⁰ DESSEMONTET, François. *Copyright contracts and choice of law*. [interaktyvus]. [žiūrėta 2010-12-11]. Prieiga per internetą: <<http://www.unil.ch/webdav/site/cedidac/shared/Articles/M%C3%A9langes%20Nordemann%20.pdf>> [žiūrėta 2010-12-11].

prodiuseriams jokių pareigų informuoti atlikėjus apie tikslų būsimą atlikėjų atlikimų naudojimą, jo intensyvumą bei būdus, konkrečią apyvartą ar atitinkamus atskaitymus.⁵¹ Pažymėtina, jog Europos Komisija 2008 m. liepos 16 d. Pasiūlymo dėl Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2006/116/EB dėl autorių ir tam tikrų gretutinių teisių apsaugos terminų aiškinamajame memorandume taip pat atkreipė dėmesį į atlikėjų sudaromų sutarčių dėl turtinių teisių perleidimo problematiką ir nurodė, jog atlikėjai sutartimi paprastai perduoda beveik visas ekonomiškai svarbias savo turtines teises įrašų bendrovėms. Šiame dokumente Komisija pažymi, jog atlikėjai yra būtent tie subjektai, kuriems sunku derėtis dėl to, kokio tipo sutartis turėtų būti, ar kokį atlyginimą jie turėtų gauti.⁵² Komisijos nurodyti faktai laikytini visiškai teisingais, tačiau, kaip nurodo Max-Planck instituto šiuo klausimu paruoštas komentaras, stebėtina ir kritikuotina, jog atkreipus dėmesį į sutartines atlikėjų teisių apsaugos problemas nebuvo padaryta adekvati išvada, t. y. nepasiūlyta teisės aktuose įtvirtinti privalomas nuostatas, ginančias atlikėjus sutartiniuose santykiuose kaip silpnesniąją sutarties šalį taip, kaip šitie santykiai yra išspręsti kituose socialiuose santykiuose, kur sutarties šalys turi skirtingą derybinę poziciją, pavyzdžiui: darbo, vartojimo santykiai.⁵³

Pažymėtina, jog Komisija minėtame aiškinamajame memorandume išskiria dvi pagrindines atlikėjų kategorijas, t.y. samdomus artistus ir pagrindinius artistus. Pagal tai Komisija daro išvadą, jog, atsižvelgiant į skirtingą kategoriją, tam tikrų atlikėjų teisė į teisingą atlyginimą yra įgyvendinama skirtingai. Pvz. Komisija nurodo, jog paprastai samdomiems darbuotojams mokamas vienodas mokestis ir jis nepriklauso nuo atlikimo įrašo sėkmės, kas, žinoma, lemia prastą atlikėjų ekonominių interesų apsaugą, o pagrindiniai atlikėjai (nesusieti su prodiuseriais darbo santykiais) sutartyse paprastai numato procentinį honorarą, kuris priklauso nuo atlikimo įrašo sėkmės.⁵⁴ Autorės nuomone, minėtas Komisijos skirstymas konkrečiai Lietuvoje susiklosčiusiai atlikėjų turtinių teisių perleidimo sutarčių praktikai nėra būdinga, kadangi atlikėjų turtinių interesų apsauga Lietuvoje yra prasta kalbant apkritytai apie visus atlikėjus, neišskiriant jų į minėtas kategorijas. Kaip nurodo atlikėjų teises administruojanti Lietuvos gretutinių teisių asociacija (toliau – AGATA), problema dėl atlikėjų sudaromų individualių sutarčių,

⁵¹ *Cit. op.* 5, p. 95.

⁵² Pasiūlymas dėl Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos, kuria iš dalies keičiama Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2006/116/EB dėl tam tikrų gretutinių teisių apsaugos terminų. Aiškinamasis memorandumas. [interaktyvus]. [žiūrėta 2010-12-14]. Prieiga per internetą: <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52008PC0464:LT:NOT>> [žiūrėta 2010-12-14].

⁵³ Comment by the Max-Planck Institute on the Commission's proposal for a Directive to amend 2006/116 EC of the European Parliament and Council concerning the Term of Protection for Copyright and Related rights. [interaktyvus] 2008 [žiūrėta 2011-03-10], p. 3. Prieiga per internetą: <http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1288620> [žiūrėta 2011-03-10].

⁵⁴ *Cit. op.* 52.

kuriomis jie perleidžia savo turtines teises prodiuseriams, šiandien yra viena iš opiausių atlikėjų teisių apsaugos problemų. AGATA pabrėžia, jog Lietuvoje atlikėjai neturi svarios derybinės pozicijos, o minėtos sutartys dažniausiai sudaromos išskirtinai prodiuserių naudai. Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, atkreiptinas dėmesys į praktikoje dažniausiai pasitaikančius atlikėjų sudaromų sutarčių dėl turtinių teisių perleidimo trūkumus, kurie suponuoja atlikėjų teisės į teisingą atlyginimą pažeidimą:

1. Sutartimi atlikėjas paprastai perleidžia visas turimas turtines teises;
2. Perleidžiamos teisės paprastai apima daugumą arba netgi visus turtinių teisių naudojimo būdus (pvz. atlikėjai, užmezgę sutartinius santykius su fonogramos gamintoju, paprastai turi perduoti fonogramų gamintojams savo išskirtines teises į savo kūrinį įrašų atgaminimą, platinimą, nuomą ir pateikimą⁵⁵);
3. Sutartis dažnai sudaroma labai ilgam arba netgi neterminuotam laikotarpiui;
4. Sutartyje paprastai numatomas vienkartinis atlyginimas, išmokamas vieną kartą už visas perleistas atlikėjų turtines teises, apimant visus galimus turtinių teisių naudojimo būdus;
5. Sutartyse dažnai nurodoma pakankamai plati perleidžiamų teisių teritorija, pvz. visa Europos Sąjungos teritorija.⁵⁶

Kaip matyti iš aukščiau pateiktų praktikoje dažniausiai pasitaikančių sutartinių problemų, atlikėjų sudaromos sutartys dėl teisių perleidimo yra viena iš opiausių problemų, kadangi taip neužtikrinama ne tik atlikėjų teisė į teisingą atlyginimą, bet ir sukuriama trukdžiai tolimesnei atlikėjų kūrybinei veiklai, dėl ko nukenčia ir visuomenė.

Literatūroje randama nuomonių, jog viena iš šios problemos neišsprendimo priežasčių yra tai, jog Europos Sąjunga neturi kompetencijos konkrečiai reguliuoti šių santykių sritį, todėl bet kokia sutarčių teisės harmonizavimo priemonė galėtų būti priimta tik, jei tokios priemonės priėmimas būtų reikalingas ir susijęs su Vidaus rinkos reglamentavimu. Atlikėjų sudaromų sutarčių skirtingas teisinis reglamentavimas valstybėse narėse daro labai ribotą įtaką Vidaus rinkai, dėl ko šios teisės harmonizavimas Europos Sąjungos lygmeniu tampa praktiškai neįgyvendinamas.⁵⁷ Tačiau, kaip pažymi Europos Komisija, nors šiuo metu valstybės narės nėra pareiškusios susirūpinimo dėl šios srities įtakos Vidaus rinkai ir poreikio harmonizuoti sutarčių teisę, Komisija šio klausimo

⁵⁵ *Cit. op. 2.*

⁵⁶ Nuomonė dėl minėtų sutarčių esminių trūkumų buvo pateikta 2010-10-29 susitikimo su AGATOS atstove teisininke Raminta Šurskaite metu.

⁵⁷ WALTER, M.; LEWINSKI, S. *European Copyright Law. A Commentary*. New York: Oxford University press, 2010, p. 1492-1493.

neturėtų pamiršti.⁵⁸ Europos Sąjungos lygmeniu pripažįstama, jog sutartines atlikėjų teisių apsaugos problemas būtina spręsti. Direktyvos dėl autorių teisių ir gretutinių teisių informacinėje visuomenėje tam tikrų aspektų suderinimo konstatuojamojoje 10 dalyje buvo pažymėta, jog atlikėjai, norėdami tęsti savo meninį darbą, turi gauti teisingą atlyginimą, pabrėžiant, jog tam reikalinga tinkama intelektinės nuosavybės teisių apsauga, o konstatuojamojoje 45 dalyje atkreiptas dėmesys į būtinybę apibrėžti sutartinius santykius, garantuojant atlikėjams teisingą kompensaciją už perleidžiamas teises. Europos Komisija komunikate Europos tarybai bei Parlamentui taip pat buvo atkreipusi dėmesį į tai, jog atlikėjų sutartiniai santykiai Bendrijos (po Lisabonos sutarties priėmimo – Europos Sąjungos) lygmeniu nėra harmonizuoti⁵⁹, tačiau į tai nebuvo sulaukta jokios teigiamos reakcijos nei iš vyriausybių, nei iš kitų suinteresuotų šalių.⁶⁰ Taigi, sutartinių santykių problematika atlikėjų teisių apsaugos srityje yra viešai pripažįstama. Tačiau, kaip matyti iš pirmoje darbo dalyje pateiktų atlikėjų teises reglamentuojančių teisės aktų, tiek tarptautiniu, tiek Europos Sąjungos, tiek nacionaliniu lygmenimis iki šiol nesiimta jokių aktyvių ir efektyvių priemonių šiai problemai išspręsti. Autorės nuomone, atsižvelgiant į tai, jog minėtos sutartys kol kas turi nedidelę reikšmę Vidaus rinkai, bei į tai, jog aptariamų sutarčių reglamentavimas kiekvienoje Europos Sąjungos šalyje skiriasi, o jų vienodinimas yra sunkiai įgyvendinamas, efektyviausias būdas spręsti sutartines atlikėjų teisių apsaugos problemas būtų atitinkamų nacionalinių teisės aktų priėmimas ar esamų papildymas, keitimas. Šioje srityje įtvirtinus tam tikrus sutarties laisvės apribojimus, būtų galima išspręsti daugelį tipinių atlikėjų teisių apsaugos problemų. Autorės nuomone, įstatyme būtina įtvirtinti bent tokius minimalius sutarties laisvės apribojimus: neatšaukiamą atlikėjų teisę gauti atlyginimą jiems perleidžiant turtines teises prodiuseriui (kaip yra nuomos atveju), įstatyme numatyti nuostatą, jog atlyginimas už perleidžiamas turtines teises turi būti mokamas procentine išraiška, skaičiuojama nuo atlikimų naudojimo masto bei prodiuserio gaunamų pajamų, gaunamų už atlikimo tęstinį naudojimą, o vienkartinį atlyginimą leisti mokėti tik išimtiniais atvejais, kai teisės perleidžiamos vienkartiniam veiksmui. Taip pat svarbu pažymėti, jog įstatyme turėtų būti įtvirtinta atlikėjo teisė kreiptis į teismą su prašymu peržiūrėti sutartį, jei aplinkybės

⁵⁸ Communication from the Commission to the Council, the European Parliament and the European Economic and Social Committee. *The Management of Copyright and Related Rights in the Internal Market* [interaktyvus]. 2004, COM 261 [žiūrėta 2011-03-08], p. 13. Prieiga per internetą: <<http://www.aepo-artis.org/usr/docs%20coll%20man%20of%20rights/communication%20collective%20managment%20societies.pdf>> [žiūrėta 2011-03-08].

⁵⁹ Europos Komisijos komunikatas Europos tarybai ir Parlamentui dėl sutarčių teisės [interaktyvus]. 2001, Nr. 398 [žiūrėta 2011-02-13]. Prieiga per internetą <http://ec.europa.eu/consumers/cons_int/safe_shop/fair_bus_pract/cont_law/cont_law_02_en.pdf> [žiūrėta 2011-02-13].

⁶⁰ *Ibidem*.

pasikeistų taip, kad prodiuserio pajamos būtų neproporcingai didelės palyginti su atlikėjo pajamomis (netikėta atlikimo sėkmė), įstatyme taip pat turėtų būti numatyta galimybė atlikėjams kreiptis į teismą su prašymu nutraukti sutartį, jei atlikimas nėra naudojamas pagal sutartyje nurodytas sąlygas (žr. plačiau 2.1.3. d.).

2.1.2. Įstatymo prezumpcija dėl audiovizualinio kūrinio

Jau pačiame pirmame tarptautiniame dokumente, Romos konvencijoje, buvo užkoduota atlikėjų teisių apsaugos problema, susijusi su audiovizualiniais kūriniais įrašais. Romos konvencijos 19 str. įtvirtinta nuostata, pagal kurią atlikėjas, davęs sutikimą užfiksuoti savo atlikimą vaizdo ir garso įrašė, automatiškai netenka šios konvencijos 7 str. įtvirtintų turtinių teisių. Kaip matyti, tokia išimtis šioje konvencijoje buvo numatyta išskirtinai tik audiovizualinių kūrinių atžvilgiu. Nei TRIPS, nei PINO sutartys tokio reglamentavimo nepakeitė.⁶¹ Paminėtina, kad Europos Sąjungos lygmeniu priimti teisės aktai šios problemos taip pat neišsprendė. Pagal pirmoje darbo dalyje minėtos direktyvos dėl nuomos ir panaudos teisių bei tam tikrų teisių, susijusių su autorinėmis, intelektinės nuosavybės srityje 2 str. 5 d., preziumuojama, jog atlikėjai, sudarydami sutartis su filmo prodiuseriais dėl filmo kūrimo, perduoda jam kūrinio nuomos teises, o šios direktyvos 7 str. 7 d. įtvirtinta nuostata leidžia valstybėms narėms nacionaliniuose teisės aktuose įtvirtinti tokią pačią perdavimo prezumpciją ir kitų atlikėjų išimtinių teisių atžvilgiu. Remiantis šia nuostata, ATGTĮ 53 str. 4 d. buvo įtvirtinta įstatymo prezumpcija, pagal kurią atlikėjas, sudarydamas sutartį su audiovizualinio kūrinio⁶² gamintoju, perleidžia jam teisę transliuoti, retransliuoti ar kitaip viešai skelbti neįrašytą atlikimą, atgaminti atlikimo įrašą, padaryti atlikimo įrašą viešai prieinamą bei platinti atlikimo įrašą arba jo kopijas juos parduodant, nuomojant, teikiant panaudai ar kitaip perduodant nuosavybėn arba valdyti, juos importuojant arba eksportuojant. Tai speciali įstatymo prezumpcija, taikoma teisiniams santykiams, kurie susidaro tarp atlikėjo, kaip pirminio teisės subjekto, kuris atlikėjo teises įgyja nuo kūrinio atlikimo (t. y. atlikimo sukūrimo momento) ir audiovizualinio kūrinio (filmo) gamintojo (prodiuserio), kuris organizuoja ir finansuoja audiovizualinio kūrinio sukūrimą ir gamybą.⁶³ AEPO-ARTIS atliktoje Studijoje nurodoma, jog netgi ir tose šalyse, kur nėra įstatyme įtvirtintos analogiškos prezumpcijos,

⁶¹ *Cit. op.* 5, p. 59.

⁶² Audiovizualinis kūrinys – kinematografinis kūrinys ar kitas kinematografinėmis priemonėmis išreikštas kūrinys, sudarytas iš tarpusavyje susijusių vaizdų, perteikiančių judesį, lydimą arba nelydimą garso, įrašytas (užfiksuotas) materialioje vaizdo įrašymo laikmenoje (ATGTĮ 2 str. 4 p.).

⁶³ MATULEVIČIENĖ, Nijolė Janina. Atlikėjų teisių perdavimo prezumpcijos. *Jurisprudencija*, 2005, Nr. 71 (63) p. 4.

atlikėjai praktikoje paprastai perleidžia sutartimi visas išimtinės teises audiovizualinio kūrinio gamintojui⁶⁴, todėl, autorės nuomone, problema yra ne dėl pačios prezumpcijos, susijusios su atlikėjų teisių perdavimu audiovizualinio kūrinio gamintojui, bet dėl šio perdavimo atlygintinumo. Esminis klausimas yra tai, ar esamu reglamentavimu yra užtikrinamas atlikėjams tinkamas atlyginimas už perduodamas išimtinės teises audiovizualinio kūrinio gamintojui. ATGTĮ 53 str. 4 d. įtvirtinta, jog atlyginimo dydis nustatomas šalių susitarimu atskirai už kiekvieną perduotą turtinę teisę (atlikimo audiovizualinio įrašo naudojimo būda). Toks reglamentavimas yra kritikuotinas dėl kelių aspektų. Visų pirma, įstatymas garantuoja tik vienkartinį atlyginimo išmokėjimą, tačiau nėra suteikta teisė atlikėjams gauti tęstinį atlyginimą už pakartotinį audiovizualinio kūrinio naudojimą arba procentinę atlyginimo dalį, skaičiuojamą nuo pajamų, gautų už audiovizualinio kūrinio naudojimą. Antra, įstatymas nedetalizuoja tokio atlyginimo dydžio, neįtvirtina minimalių apsaugos standartų. Pažymėtina, jog įstatyme netgi nėra įtvirtintos teisingo atlyginimo ar tinkamo atlyginimo kategorijos. Trečia, kaip ir visų kitų sutarčių dėl atlikėjų turtinių teisių perleidimo atveju, nėra numatyta efektyvių priemonių, kuriomis remiantis, atlikėjai nepalankiomis sąlygomis sudarytas sutartis galėtų nugincyti arba turėtų galimybę kreiptis į teismą su prašymu jas peržiūrėti, nustatant atlikėjui teisingą atlyginimą už perleistas išimtinės teises audiovizualinio kūrinio gamintojui. Būtina pažymėti, jog kai kurios Europos Sąjungos valstybės bando šią problemą spręsti ir savo įstatymuose yra numatiusios tam tikrus minimalius atlikėjų teisių apsaugos garantus. Pavyzdžiui, Prancūzijoje, atlikėjams sutartimi perleidžiant turtines teises audiovizualinio kūrinio gamintojui, būtina detaliai aptarti tokio perleidimo terminą.⁶⁵ Be to, jeigu sutartyje nėra susitariama dėl atlyginimo ir tam tikrą panaudojimo būdą, toks atlyginimas nustatomas pagal bendrus to sektoriaus tarifus. Pavyzdžiui, aktorių tarifai yra nustatyti specialiaame atlikėjų ir filmo prodiuserių susitarime, pagal kurį atlikėjams priklauso bent minimalus šiame susitarime nustatytas atlyginimas, bei du procentai, nuo prodiuserio pajamų, gautų eksploatuojant tą filmą. Šie pinigai yra mokami atlikėjų teises atstovaujančiai kolektyvinio administravimo asociacijai. Muzikantų atžvilgiu taip pat egzistuoja panaši kolektyvinė sutartis.⁶⁶ Vokietijoje, jei atlikėjui ir audiovizualinio kūrinio gamintojui nepavyksta susitarti dėl atlyginimo, atlikėjas turi teisę gauti teisingą

⁶⁴ *Cit. op.* 5, p. 63.

⁶⁵ WIPO AD HOC Informal meeting on the protection of audiovisual Performances [interaktyvus]. 2004 [žiūrėta 2011-03-20], p. 33. Prieiga per internetą: <http://www.wipo.int/edocs/mdocs/copyright/en/avp_im_03/avp_im_03_4_add.pdf>. [žiūrėta 2011-03-20].

⁶⁶ WIPO AD HOC Informal meeting on the protection of audiovisual Performances. [interaktyvus] 2003 [žiūrėta 2011-03-20], p. 9. Prieiga per internetą: <http://www.wipo.int/edocs/mdocs/copyright/en/avp_im_03/avp_im_03_3b.pdf> [žiūrėta 2011-03-20].

atlyginimą. Atlyginimas laikomas teisingu, jei jis atitinka sutarties sudarymo metu nusistovėjusią tokių sutarčių sudarymo įprastą praktiką. Atlikėjas turi teisę prašyti peržiūrėti sudarytą audiovizualinę sutartį, siekiant nustatyti teisingą atlyginimą. Taip pat pažymėtina, jog abiejuose valstybėse yra skatinamas tokių sutarčių sudarymas per kolektyvinius administravimo subjektus.⁶⁷ Atsižvelgiant į tai, jog šiose šalyse audiovizualinių atlikėjų turtinės teisės yra saugomos efektyviau, manytina, jog Lietuvoje tam tikros adekvačios nuostatos taip pat galėtų būti priimtos, ypač susijusios su teisingo atlyginimo įtvirtinimu, galimybe peržiūrėti atlikėjui neproporcingai nenaudingą sutartį bei atlikėjų galimybę gauti tam tikrą procentinį atlyginimą, priklausomą nuo pajamų, gautų iš tolimesnio audiovizualinio kūrinio naudojimo.

Galima pažymėti, jog nagrinėjama problema yra aktuali ne tik nacionaliniu, bet ir visos Europos Sąjungos bei tarptautiniu lygmeniu. AEPO-ARTIS minėtoje Studijoje nurodo, jog, nepaisant įstatyme įtvirtinto įpareigojimo atlikėjams sumokėti atskirai už kiekvieną perleidžiamą teisę, praktikoje dažniausiai pasirašomos tokios sutartys, kurių pagrindu atlikėjai už visas perleidžiamas turtines teises gauna vienkartinę išmoką, kuri yra padalinama tarp įvairių kūrinio naudojimo būdų⁶⁸. Pasaulio intelektinės nuosavybės organizacija jau ne kartą yra inicijavusi tarpvalstybines diskusijas, apklausas bei tyrimus, kuriais išreiškia poreikį spręsti audiovizualinių atlikėjų teisių problemas, tačiau iki šiol atitinkama sutartis nėra priimta. Taip pat pažymėtina, jog Europos Parlamentas 2003 m. gegužės 15 d. yra priėmęs rezoliuciją, kuria skatina Europos Komisiją imtis atitinkamų veiksmų, kad būtų užtikrintos tinkamos audiovizualinių atlikėjų teisės.⁶⁹ Atsižvelgiant į tai kas išdėstyta, darytina išvada, jog ateityje audiovizualiniai atlikėjai turėtų sulaukti atitinkamos teisinės bendruomenės reakcijos bei pripažinimo, dėl ko jų teisės turėtų būti įtvirtintos atskiroje sutartyje, numatančioje tam tikrus minimalius šių atlikėjų teisių apsaugos standartus.

2.1.3. Galimi atlikėjų sudaromų sutarčių problemų sprendimo būdai

Kaip ir pažymėta, šiuo metu nei tarptautiniu, nei Europos Sąjungos lygmeniu nėra priimta jokių valstybėms narėms privalomų teisės aktų, kurie numatytų specialias sutartines taisykles, įtvirtinančias atlikėjų, kaip silpnesniosios sutarties šalies, pozicijas. Pažymėtina, jog tokia pati situacija yra ir Lietuvoje: nepaisant to, jog remiantis tam tikromis LR CK

⁶⁷ *Ibidem*, p. 26-42.

⁶⁸ *Cit. op.* 5, p. 63-65.

⁶⁹ European Parliament resolution on the protection of audio-visual performer. [interaktyvus] 2003 [žiūrėta 2011-03-20] Prieiga per internetą: <<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=TA&reference=P5-TA-2003-0221&language=EN>> [žiūrėta 2011-03-20].

nuostatomis (pvz. 6.204 str., 6.228 str.) būtų galima ginčyti tokių sutarčių atitinkamas sąlygas, tačiau atskiro specialaus reglamentavimo, įtvirtinančio atlikėjo kaip silpnesniosios sutarties šalies papildomą apsaugą, nėra. Kaip ir minėta, pagal ATGTĮ įtvirtintą reguliavimą, yra trys atvejai, kuomet atlikėjai sutartimi negali atsisakyti atlyginimo, t. y. už komerciniais tikslais išleistų fonogramų ar jų kopijų tiesioginį transliavimą, retransliavimą ar kitokį viešą skelbimą, už fonogramos ar jos įrašo nuomą bei už atlikimo atgaminimą asmeniniais tikslais (ATGTĮ 20 str. 5 d., 53 str. 5 d., 55 str. 1 d., 58 str.). Šie turtinių teisių naudojimo būdai galėtų būti įvardinti kaip „neperleidžiamieji“. Galima teigti, jog tokios nuostatos atsirado dėl tam tikrų teisių įgyvendinimo efektyvumo, pavyzdžiui, siekiant viešai rodyti, nuomoti ar kitaip naudoti filmą, kiekvienu atveju reikėtų gauti daugybę vienaip ar kitaip prie filmo prisidėjusių asmenų sutikimų, tad, kad taip neatsitiktų, preziumuojama, jog atlikėjas perleidžia prodiuseriui su tuo filmu susijusias turimas nuomos teises.⁷⁰ Taigi, šiuo atveju atlikėjai neturi galimybės leisti arba uždrausti naudoti nurodytais būdais jų atlikimus, bet bent jau jiems garantuojama neatšaukiama teisė gauti tam tikrą atlyginimą už tų atlikimo naudojimą.

Šiuo metu Lietuvoje atlikėjų teisė į atlyginimą, perleidžiant turtines teises sutartimi, numatyta ATGTĮ 48 str. Šio str. 1 d. numatyta, jog atlyginimas yra nustatomas sutarties šalių susitarimu, o 2 d. numatyti galimi atlyginimo mokėjimo būdai: procentais nuo naudotojo pajamų už kiekvieno kūrinio naudojimo būdą, konkrečia pinigų suma arba kitu nurodytu būdu. Kaip matyti, įstatyme yra numatytas atlyginimas, priklausantis nuo naudotojo pajamų ir mokamas už kiekvieną atlikėjų perleistų turtinių teisių naudojimo būdą atskirai, tačiau šis mokėjimo būdas nėra privalomas sutarties šalims. Čia ir iškyla praktinė problema: įstatyme pateikiamos alternatyvios atlyginimo atlikėjui mokėjimo formos ir šalys yra laisvos pasirinkti jiems priimtinausią. Dėl silpnos atlikėjų derybinės pozicijos ir kitų aukščiau aptartų problemų praktikoje dažniausiai yra pasirenkamas būtent vienkartinis honoraras, kuris paprastai sumokamas už visas perleidžiamas turtines teises ir daugumą ar visus tam tikro atlikimo galimus naudojimo būdus. Tokiu būdu atlikėjai praranda ne tik teisę kontroliuoti tolimesnį atlikimų naudojimo būdą bei mastą, bet ir netenka galimybės gauti pagrįstą bei proporcingą atlyginimą už jų atlikimų naudojimą.

Europos Komisijos direktyvos dėl nuomos ir panaudos teisių bei tam tikrų teisių, gretutinių autorių teisėms intelektinės nuosavybės srityje 4 str. atlikėjams yra įtvirtinta

⁷⁰ TORREMAN, Paul. *Holyoak and Torremans Intellectual Property Law*. New York: Oxford University press. 2008, p. 277.

neatšaukiama teisė į teisingą atlyginimą, numatant, jog tokio atlyginimo administravimas gali būti patikėtas kolektyvinio teisių administravimo organizacijoms. Kaip matyti iš minėtos direktyvos nuostatos bei ATGTĮ reguliavimo, nuomos santykiai atlikėjų sutarčių atžvilgiu yra sureguliuoti, taip, jog atlikėjas teisės į atlyginimą, gautą už atlikimo nuomą, negali perleisti sutartimi. Iš minėto reglamentavimo išryškėja dvi potencialios atlikėjų sutartinių problemų sprendimo kryptys: įstatymo prezumpcija dėl atlyginimo neatšaukiamumo bei privalomas atlikėjų atlyginimo rinkimas per kolektyvinius administravimo subjektus. Literatūroje taip pat randama nuomonių, jog, efektyviausias teisės į teisingą atlyginimą sutartiniuose santykiuose garantas būtų įstatymu reglamentuotas privalomas atlyginimo administravimas per kolektyvinius administravimo subjektus.⁷¹ Tačiau pažymėtina, jog besąlyginis atlikėjų turtinių teisių administravimo perdavimas kolektyviniams subjektams dažnai literatūroje yra kritikuojamas, nurodant, jog toks perdavimas turėtų būti neišimtinis, paliekantis atlikėjui tam tikrą teisę kontroliuoti jo turtinių teisių administravimą, suteikiantis atlikėjui teisę gauti visą informaciją apie jo atlikimo panaudojimo būdus bei nesudarytas neribotam laikotarpiui.⁷²

Autorės nuomone, nuomos santykių reglamentavimas yra puikus pavyzdys, kaip įstatymu turėtų būti saugomos ir sutartimi perleidžiamos atlikėjų turtinės teisės, t. y. įstatymu garantuojant atlikėjams neatšaukiama teisė į atlyginimą bet kokių perleidžiamų turtinių teisių atžvilgiu. Pažymėtina jog pirminėje ATGTĮ redakcijoje dėl tam tikrų atlikėjų teisių buvo įtvirtintas kolektyvinis administravimas, pavyzdžiui: ATGTĮ 49 str. 3 d. numatė, jog atlikėjų teisė į kabelinę retransliaciją įgyvendinama tik per gretutinių teisių kolektyvinio administravimo asociacijas. Dabar galiojančioje ATGTĮ redakcijoje šis privalomas kolektyvinis administravimas yra pakeistas į „paprastai“ administruojamas (ATGĮ 53 str. 6 d.). Kaip matyti, teisinis reglamentavimas atlikėjų teisių kolektyvinio administravimo atžvilgiu tapo lankstesnis, paliekant patiems atlikėjams daugiau galimybių dėl jų turtinių teisių kolektyvinio administravimo.

Dėl privalomo kolektyvinio administravimo pritartina tik iš dalies. Stiprinant atlikėjų teisių apsaugą, įstatyme būtų galima numatyti privalomą šių teisių kolektyvinį administravimą tik tokiu atveju, jei kartu būtų įtvirtintos ir aiškios sąlygos, kurių pagrindu atlikėjai galėtų gauti atitinkamą informaciją iš kolektyvinio administravimo subjektų, dalyvauti derybose dėl perleidžiamų teisių ir sutartimi nustatomų sąlygų, įskaitant atlygintinumo klausimus.

⁷¹ *Cit. Op. 57, p. 1499-1500.*

⁷² GUIBAULT, Lucie. *ALAI Conference Montebello, Quebec, Canada 97. Protection of authors and performers thought Contracts* [interaktyvus]. [žiūrėta 2011-02-14]. Prieiga per internetą: <<http://www.ivir.nl/publications/guibault/rapport.doc>> [žiūrėta 2011-02-14].

Kaip tam tikras pavyzdys, kuria linkme galėtų būti sureguliuoti atlikėjų sutartiniai santykiai galėtų būti pateiktas leidybos sutarties reglamentavimas. ATGTĮ 46 str. 2 d. numatyta, jog išleisti kūrinio antrąjį ir vėlesnius leidimus arba papildomus tiražus, galima tik tada, kai dėl to sutartyje susitarta ir už tai numatytas atlyginimas autoriui ne mažesnis kaip 5 procentai leidėjo pajamų iš atitinkamo leidimo ar tiražo. Taip pat leidėjui numatoma pareiga apie tai iš anksto autorių informuoti. Pažymėtina, jog toks reglamentavimas yra išskirtinai būdingas tik leidybos sutartims. Autorės nuomone, atlikėjų teisių atžvilgiu įstatyme taip pat galėtų būti įtvirtinta imperatyvi nuostata, garantuojanti atlikėjams teisę gauti atlyginimą, nustatytą procentine išraiška, skaičiuojamą nuo atlikimų įrašų išleidimo masto. Europos Teisingumo teismas jau *Coditel* bylos sprendime pažymėjo, jog kinematografinis filmas priklauso tokiems literatūros ir meno kūriniais, su kuriais visuomenė susipažįsta juos atliekant, o atlikimą galima be galo kartoti. Atsižvelgiant į tai, autorių teisių subjektas turi teisėtą interesą skaičiuoti atlyginimą už leidimą rodyti filmą, atsižvelgiant į faktinį ar numanomą atlikimų skaičių.⁷³ Nors minėtoje byloje teismas pasisako dėl autorių turtinių teisių, joje pateiktas išaiškinimas galėtų būti tinkamas pavyzdys kaip turėtų būti sprendžiamos ir atlikėjų sutartinės problemos.

Komisija minėtoje Studijoje, kaip vieną iš sutartinių problemų sprendimo būdų, taip pat yra nurodžiusi *atlygintinumo proporcingumą perleistų turtinių teisių naudojimo mastui principą*. Pavyzdžiui, Prancūzijos įstatyme yra numatyta, jog autoriui perleidžiant turtines teises šių teisių naudotojams, jam turi būti garantuotas proporcingas atlyginimas, kuris paskaičiuojamas pagal faktinius tų teisių naudojimo kiekius ir būdus, o vienkartinio atlyginimo išmokėjimas už perleidžiamas turtines teises yra galimas tik išimtiniais atvejais. Tačiau reikia pažymėti, jog Prancūzijoje tokios pačios nuostatos dėl atlikėjų sudaromų sutarčių nėra, todėl jiems dažnai sutartimi išmokamas vienkartinis užmokestis, nepaliekant teisės gauti procentinę atlyginimo dalį už faktiškus tolimesnius tų teisių naudojimo būdus, todėl jų turtiniai interesai gerokai nukenčia.⁷⁴ Tačiau, autorės nuomone, siekiant efektyviau ginti atlikėjų turtinius interesus, nacionaliniuose įstatymuose turėtų būti įtvirtinta imperatyvi įstatymo nuostata, draudžianti atlikėjams perleisti turtines teises už vienkartinį užmokestį arba paliekant šią teisę tik kaip išimtinę, galimą tik tam tikrais įstatyme numatytais atvejais (pavyzdžiui, kai teisės, perleidžiamos prodiuseriui, bus naudojamos netęstinei veiklai, bet konkrečiam vienkartiniam veiksmui).

⁷³ Europos Teisingumo Teismo 1980 m. sprendimas byloje 62/79, *Coditel and others v. Cine Vog Films and others*, 11-13 punktai.

⁷⁴ *Cit. Op.* 5, p. 97.

Šioje Studijoje taip pat pateiktas ir kitas galimas atlikėjų sutartinių problemų sprendimo variantas, t. y. „*geriausio pardavėjo*“ („*best seller*“) išlyga: atlikėjams suteikiama teisė peržiūrėti su prodiuseriais sudarytą turtinių teisių perleidimo sutartį, jei tam tikros aplinkybės pasikeičia po sutarties sudarymo. Vokietijos nacionalinėje teisėje yra nustatyta, jog, atlikėjui sutartimi perleidus turtines teises prodiuseriui ir tuo pastebimai pažeidus proporcingumo principą, prodiuseris, atlikėjo prašymu, turi pakeisti susitarimą taip, kad atlikėjui būtų garantuotas teisingas atlyginimas už perleistas turtines teises, perskaičiuotas, atsižvelgiant į pasikeitusias aplinkybes. Svarbu pažymėti tai, jog atlikėjui nebūtina įrodyti, jog tokio disproporcijos pasikeitimo nebuvo galima numatyti.⁷⁵

Tačiau pati komisija minėtoje Studijoje nurodo, jog šios išlygos efektyvumas praktikoje yra abejotinas, kadangi, paanalizavus Vokietijos teismų praktiką, darytina išvada, jog teisėjai vengia peržiūrėti atlikėjų sudarytas sutartis, remdamiesi sutarčių autonomijos bei teisinio tikrumo principais.⁷⁶ Vokietijoje taip pat yra numatyta „*netikėtos sėkmės*“ („*surprise successes*“) išlyga, kuri suteikia atlikėjui teisę kreiptis į teismą su prašymu pakeisti sutartį, jei tam tikras atlikimas sulaukė netikėtos sėkmės, dėl ko atlikėjo atlyginimas tampa pastebimai neproporcingas prodiuserio pajamoms, gaunamoms iš atlikimo naudojimo.⁷⁷

Palyginimui su šiose valstybėse įtvirtintu reglamentavimu, galima nurodyti, jog LR CK 6.204 str. yra taip pat įtvirtintos tam tikros sąlygos, kuriomis remiantis sutarties šalis, atlikėjas, galėtų sutartį pakeisti ar nutraukti. Tačiau atlikėjui reikėtų įrodyti keletą kumuliatyvių sąlygų: kad aplinkybės, lėmusios interesų disproporciją, atsirado po sutarties sudarymo, kad šių aplinkybių nebuvo galima numatyti ir jų negalima kontroliuoti, kad nebuvo sutartimi prisiimta tokių aplinkybių atsiradimo rizikos.⁷⁸ Autorė taip pat mano, jog remiantis vien minėta teisės norma, atlikėjas neturėtų objektyvios galimybės efektyviai ginti savo ekonominius interesus, ginčydamas atlikėjo ir prodiuserio sudarytą sutartį, kadangi esminė tokių sutarčių sudarymo specifika ir problematika yra ne tik tai, jog sudarant tokią sutartį dėl atlikėjo turtinių teisių perleidimo sunku nuspėti tolimesnį pelną, kuris bus gaunamas už įvairius tų turtinių teisių naudojimo būdus, bet ir tai, jog atlikėjai patys, esant objektyviai galimybei numatyti tolimesnes sutarčiai svarbias aplinkybes, sutinka su jiems nepalankiomis sutarčių sąlygomis dėl silpnos ekonominės

⁷⁵ Nordemann, Wilhelm, A Revolution of Copyright in Germany, Journal of the Copyright Society of the USA, VOL. 49, No. 4 at p. 1045.

⁷⁶ Cit. Op. 5, p. 96-97.

⁷⁷ WEATHERALL, Kimberlee G. *Pretend – Y rights“ on the insanely complicated new regime for performers’ rights in Australia, and how australian performers got gyped. Melbourne University Law School* [interaktyvus]. 2005, Nr. 127 [žiūrėta 2011-02-09]. Prieiga per internetą: <http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=809905> [žiūrėta 2011-02-09].

⁷⁸ Cit. Op. 1, p. 177.

pozicijos, teisinių žinių trūkumo ir visuomenėje susiklosčiusios šių sutarčių sudarymo praktikos. Atsižvelgiant į tai, darytina išvada, jog efektyvinant atlikėjų teisių apsaugą, įstatyme, taip kaip yra Vokietijoje, turėtų būti įtvirtinta atlikėjo teisė nutraukti su prodiuseriu sudarytą sutartį ne tik nustačius LR CK 6.204 str. įtvirtintas kumuliatyvias sąlygas, bet ir tokiu atveju, jei tam tikros aplinkybės pasikeistų taip, kad atlikėjo gaunamas atlyginimas už perleistas turtines teises būtų neproporcingas prodiuserio gaunamoms pajamoms, gautoms iš šių teisių naudojimo (nesiejant galimybės nutraukti sutartį su sąlyga, jog tų aplinkybių nebuvo galima numatyti ir kontroliuoti).

Pažymėtina, jog ATGTĮ 46 str. 2d. taip pat numatyta autoriaus teisė nutraukti pasirašytą leidybos sutartį, leidėjui neišleidžiant kūrinio per nustatytą terminą. Kaip matyti, šiuo atveju autoriaus turtiniai interesai įstatyminiu lygmeniu yra ženkliai labiau apsaugoti nei atlikėjo, kuomet jis sudaro su prodiuseriais sutartis dėl turtinių teisių perleidimo. Atkreiptinas dėmesys, jog yra valstybių, kuriose įstatymu ne tik autoriams, bet ir atlikėjams garantuojama teisė aukščiau minėtu pagrindu nutraukti sutartį. Vokietijos autorių įstatyme, siekiant suvienodinti autorių ir atlikėjų teisinę padėtį, įtvirtinta nuostata, garantuojanti ne tik autoriams, bet ir atlikėjams teisę nutraukti sudarytą sutartį, jei atlikimas nėra išleidžiamas ar kitaip pradedamas naudoti pagal šalių susitarimą („*revocation right*“)⁷⁹. LR ATGTĮ 39 straipsnyje yra numatyta teisių įgyjėjui pareiga naudoti kūrinį, tačiau ji nėra imperatyvi bei nėra numatytas jos pažeidimo atveju taikomas mechanizmas. Tad minėta Vokietijos įstatymo nuostata galėtų būti vienas iš pavyzdžių, kuria linkme atlikėjų teisių apsaugos reglamentavimas sutartiniuose santykiuose turėtų sekti ir Lietuvoje, t. y. įstatyme įtvirtinant atlikėjams teisę nutraukti sutartį, jei atlikimas neišleidžiamas ar kitaip naudojamas, nesutinkamai su sutartyje nustatytais sąlygomis.

Anglijos doktrinoje galima rasti nuomonių, jog vienas iš sutartinių problemų sprendimo būdų galėtų būti sutarties pripažinimas negaliojančia esant vienos iš šalių dominuojančiai padėčiai.⁸⁰ Tokiu atveju turėtų būti įrodyti du elementai. Pirma, kad viena iš sutarties šalių turi lemiamą įtaką kitai sutarties šaliai. Antra, tokia įtaka buvo panaudota, pasirašant kitai šaliai nenaudingą sutartį dėl turtinių teisių perleidimo.⁸¹ Pažymėtina, jog dažniausiai tokią dominuojančią padėtį galima nustatyti fiduciariniuose santykiuose, kuomet tarp šalių egzistuoja tam tikri ikisutartiniai santykiai, kas, žinoma,

⁷⁹GRUENBERGER, Michael. *A duty to protect the rights of performers? Constitutional foundations of an intellectual property right* [interaktyvus]. 2006, Cardozo Arts and Entertainment Law Journal Nr. 24. [žiūrėta 2011-02-10], p. 67. Prieiga per internetą: <http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=945408> [žiūrėta 2011-02-10].

⁸⁰ Pažymėtina, jog terminas „dominuojanti padėtis“ šiame darbe nenaudojamas konkurencinės teisės prasme.

⁸¹ BENTLY, L.; SHERMAN B. *Intellectual Property Law. Second Edition*. Oxford University Press, 2004, p. 273.

gretutinių teisių srityje, retai pasitaiko. Kaip vienas iš pavyzdžių, kuomet pavyko įrodyti minėtas sąlygas ir nesant fiduciarinių santykių, galėtų būti paminėtas Elton Johno v. James bylos atvejis, kuomet minėtam dainų kūrėjui pavyko išvengti jį saistančios 6 metams pasirašytos sutarties, nustatčius, jog James turėjo dominuojančią padėtį Eltohn John atžvilgiu, kuris sutarties pasirašymo metu buvo jaunas, neturėjo jokių objektyvių galimybių gauti nešališką patarimą dėl sudaromos sutarties, tad ją pasirašė visiškai nepalankiomis sąlygomis.⁸² Nors pateiktas pavyzdys yra susijęs su autorine sutartimi, jis aktualus ir atlikėjų sudaromų sutarčių dėl turtinių teisių perleidimo aiškinimui. Įstatyme nustatčius minėtą išlygą dėl dominavimo, reikėtų įrodyti ne tik dominuojančią prodiuserio padėtį, bet ir faktą, jog ta padėtimi prodiuseris pasinaudojo pasirašant sutartį atlikėjui nepalankiomis sąlygomis. Tokių faktų įrodymas neatsiejamas nuo subjektyvių kriterijų vertinimo, todėl manytina, jog atlikėjui būtų pakankamai sunku nuginčyti tokią sutartį. Autorės nuomone, tokios nuostatos efektyvumas būtų tikėtinas tik tuo atveju, jei įstatyme būtų įtvirtintas aiškus mechanizmas (įtvirtinta faktų kategorija, kurią reikia įrodyti), kuriuo remiantis būtų galima nuginčyti sutartį kaip sudarytą prodiuseriui pasinaudojant dominuojančia padėtimi.

Efektyviam atlikėjų teisių įgyvendinimui labai didelę reikšmę turi įstatymo normų, reglamentuojančių atlikėjų turtinių teisių perdavimą, licencijų suteikimą bei sutarčių sudarymo tvarką ir sąlygas, teisinis aiškumas.⁸³ Lietuvoje normų, užtikrinančių teisę faktiškai gauti teisingą atlyginimą už perleistas turtines teises ir jų naudojimo būdus, nėra įgyvendinta ir autorių, ir atlikėjų atžvilgiu, todėl manytina, jog pradedant spręsti atlikėjų teisių apsaugos problemas, susijusias su turtiniais jų interesų pažeidimais, pirmiausia būtina įstatymiškai reglamentuoti atlikėjų ir prodiuserių sudaromas sutartis, t. y. nustatyti privalomas detalias taisyklės dėl atlikėjams priklausančio atlyginimo, įtvirtinant įstatyme, jog atlikėjo teisė į atlyginimą yra neatšaukiama, neperleidžiama bei nustatyti, jog vienkartinis atlyginimas yra galimas tik išimtiniais atvejais. Įstatymu taip pat atlikėjams turėtų būti garantuota teisė nutraukti jiems nepalankias sutartis pagal aukščiau pateiktus Vokietijos, Prancūzijos įstatymų modelius.

Tai, jog atlikėjo sudaromos intelektinės sutartys yra gana probleminės atskleidžia ir tam tikros iniciatyvos, kuriomis siekiama įvesti bent minimalius atlikėjų sudaromų sutarčių apsauginius standartus. Pavyzdžiui, Lietuvos Respublikos Kultūros ministras

⁸² Eltohn John v. James, 1991, FSR 397 IŠ BENTLY, L.; SHERMAN B. *Intellectual Property Law. Second Edition*. Oxford University Press, 2004, p. 273.

⁸³ MATULEVIČIENĖ, Nijolė. *Autorių ir atlikėjų teisių apsauga Lietuvoj*. [interaktyvus]. [žiūrėta 2010-12-11]. Prieiga per internetą: <<http://www.unesco.lt/documents/kultura/menininko%20statusas/nijoles%20matulevicienes%20kalba.doc>> [žiūrėta 2010-12-11].

2010 m. spalio 22 d. įsakymu patvirtino autorinių sutarčių ir atlikėjo intelektualinių paslaugų sutarčių sudarymo rekomendaciją, skirtą teatrams, koncertinėms įstaigoms, naudojančioms savo kūrybinėse veiklos programose atlikėjų intelektualines paslaugas.⁸⁴ Minėtos rekomendacijos 39 p. įtvirtinta, jog sutartyje gali būti numatyta, kad atlikėjui už sukurtą vaidmenį spektaklyje, kultūros įstaiga išmokės atlyginimą konkrečia pinigų suma, o už viešą spektaklio atlikimą atlyginimas bus mokamas procentais nuo pajamų, gautų už parduotus bilietus. Tokiu atveju atlyginimo už viešą atlikimą dydis priklausys ir nuo spektaklio populiarumo, atlikimų naudojimų masto. Rekomendacijoje pateiktos atlikėjo intelektualinių paslaugų sutarties formos 5 d. įtvirtinta, jog atlyginimas atlikėjui mokamas už kiekvieną suteiktą ar perduotą atlikėjo turtinę teisę (atlikimo naudojimo būdą), o 4.2 d. numatyta, jog už kiekvieną atlikimo naudojimą, prodiuseris turėtų tartis dėl atlikimo sąlygų bei sumokėti papildomą atlyginimą. Kaip matyti iš pateiktos rekomendacijos, ja yra siekiama sureguliuoti atlikėjo ir prodiuserio sutartinius santykius taip, kad atlikėjas turėtų efektyvią teisę dalyvauti jo turtinių teisių naudojime ir turėtų realią galimybę gauti ne vienkartinį honorarą, bet proporcingą atlyginimą, priklausantį nuo pajamų, gautų už atlikimo naudojimą, taip pat nuo atlikimų naudojimo būdų, jo intensyvumo rodiklių. Nepaisant to, jog minėtas dokumentas yra rekomendacinis ir orientuotas būtent į Kultūros ministerijai pavaldžias institucijas, minėta rekomendacija atskleidžia, jog sutartiniai atlikėjų teisių apsaugos klausimai yra aktualūs, o jų sprendimas pirmiausia turėtų būti pradėtas nuo atitinkamų teisės aktų leidybos.

2001 m. buvo paskelbta Hugenholtz ir Guibault paruošta Studija dėl galimų intelektualinės nuosavybės srityje sudaromų sutarčių sąlygų Europos Sąjungoje harmonizavimo. Minėta Studija nerekomenduoja harmonizuoti sutartinius santykius Europos Sąjungos lygmeniu. Studijoje nurodoma, jog nėra jokio pagrindo keisti valstybių narių nacionalinius teisės aktus, kuriais reglamentuojami sutartiniai intelektualinės nuosavybės aspektai, kadangi šie sutartiniai santykiai neturi įtakos Vidaus rinkai, tad Europos Sąjunga turėtų gerbti subsidarumo principą. Sutartinių santykių problematika efektyviausiai būtų išspręsta nacionaliniu lygmeniu, kadangi būtent nacionaliniai teisės aktų leidėjai turi geriausias galimybes suderinti intelektualinės nuosavybės, sutarčių, darbo, socialines teises, atsižvelgiant į tos valstybės kultūrinės tradicijas.⁸⁵ Manytina, jog reaguojant į prastą atlikėjų teisių apsaugą sutartiniuose santykiuose, Europos Sąjungos lygmeniu turėtų būti priimti bent tam tikri teisės rekomendaciniai aktai, gaires,

⁸⁴ Lietuvos Respublikos Kultūros ministro įsakymas dėl autorinių sutarčių ir atlikėjo intelektualinių paslaugų sutarčių sudarymo rekomendacijų patvirtinimo. Valstybės žinios, 2010, Nr. IV-527.

⁸⁵ Lionel B., Brad Sherman. *Intellectual Property Law. Second Edition*. New York: Oxford University Press, 2001, p. 279.

nurodantys esminius kriterijus, kuriais remiantis nacionaliniuose įstatymuose turėtų būti reglamentuotos atlikėjų sudaromos sutartys. Autorės manymu, tokios gairės būtų tam tikras stimulus valstybėms kuo greičiau keisti nacionalinius įstatymus, užtikrinant efektyvią atlikėjų teisių apsaugą sutartiniuose santykiuose.

Žinoma, didelė šios problemos spraga yra ne tik įstatyminės bazės trūkumas ar ekonominė situacija, bet ir pačių atlikėjų teisinių žinių trūkumas. Todėl išskirtini keli atlikėjo ir prodiuserio sudaromų sutarčių dėl atlikėjo turtinių teisių perleidimo aspektai, į kuriuos kiekvienas atlikėjas turėtų atsižvelgti, prieš pasirašydamas turtinių teisių perleidimo sutartį:

1. Vengti sutartimi perleisti visas turtines teises. Sutartimi turėtų būti perleistos tik tos turtinės teisės, kurios yra būtinos sutarties tikslui pasiekti;
2. Vengti sutartimi perleisti turtines teises į visus ar daugumą atlikimo naudojimo būdų. Atlikimo sėkmė sutarties pasirašymo metu dažniausiai nėra aiški, todėl atlikėjas, perleidęs visas turtines teises į visus ar daugumą galimų turtinių teisių naudojimo būdų, atlikimo sėkmės atveju, rizikuoja prarasti ženklų ir svarbiausią atlyginimo dalį;
3. Teisių perdavimo sutartyje taip pat svarbu nustatyti tikslią perleidžiamų teisių teritoriją ir vengti, kad ji būtų itin plati, pvz. visa Europos Sąjungos teritorija⁸⁶, todėl patartina sutartyje numatyti minimalią sutarties teritoriją, kuri būtina tinkamam jos vykdymui, pavyzdžiui, Lietuvos Respublikos teritorija;
4. Taip pat svarbu, jog atlikėjai sutartimi turtinių teisių neperleistų labai ilgam ar netgi visam laikui. Kaip ir minėta, pačio atlikimo sėkmė nėra žinoma, tad ekonomiškai saugiau atlikėjui būtų sudaryti terminuotas, ne ilgesnes nei 5 m. turtinių teisių perleidimo sutartis;
5. Sutartyje svarbu detaliai aptarti informavimo mechanizmą, t. y. kaip prodiuseriai informuos atlikėjus apie jų perleidžiamų teisių naudojimo mastą, dažnį bei būdus, atlikimų apyvartą, prodiuserių pelną ir kitus panašius klausimus.
6. Vienas iš svarbiausių sutartinių ekonominių atlikėjų teisių apsaugos garantų - tinkamai sutartyje numatyti atlyginimo mokėjimo tvarką. Labiausiai atlikėjo turtinius interesus, autorės nuomone, atitiktų nuo prodiuserio pajamų priklausantis atlyginimas, t. y. sutartyje turėtų būti numatyta tam tikra procentinė išraiška, mokama atlikėjui nuo prodiuserio pajamų, gautų iš atlikimo naudojimo.

⁸⁶ *Cit. Op. 56.*

Tačiau, būtina pakartoti, kad, siekiant išspręsti sutartines atlikėjų teisių apsaugos problemas, pirmiausia būtina keisti įstatyminę bazę, įtvirtinant tam tikras imperatyvias aukščiau aptartas nuostatas, saugančias atlikėjus kaip silpnesniąją sutarties šalį.

2.2. Atlikėjo teisių apsaugos terminas

Atlikėjų teisių apsaugos terminas taip pat turi įtakos ekonominiams atlikėjų interesams, kadangi nuo jo priklauso, kokį laiko tarpą atlikėjai turės galimybę gauti atlyginimą už bet kokį jų atlikimų naudojimą. Tačiau reikia pažymėti, jog termino ilginimo klausimas turėtų būti vertintinas sutartinių atlikėjų santykių kontekste, kadangi nėra tikėtina, jog atlikėjas gautų ekonominę naudą pailginus jo turtinių teisių apsaugos terminą, jei jis tas teises sutartimi bus perleidęs prodiuseriui. Todėl iniciatyvos ilginti atlikėjų teisių apsaugos terminą turi būti vertintos tik kartu sprendžiant sutartinę atlikėjų teisių apsaugos problematiką.⁸⁷ Išsprendus aukščiau aptartas atlikėjų sutartines problemas, kitas nuoseklus ir logiškas žingsnis būtų atlikėjų teisių apsaugos termino ilginimas, kuris šiame darbe bus šiek tiek plačiau aptartas.

Kaip matyti iš pirmoje darbo dalyje pateikto reglamentavimo, atlikėjų teisių apsaugos terminas Europos Sąjungoje yra harmonizuotas⁸⁸, įtvirtinant, jog atlikėjų teisės yra saugomos 50 metų nuo atlikimo datos, o kūrinį išleidus, 50 metų nuo pirmojo išleidimo arba pirmojo paskelbimo priklausomai nuo to, kas įvyko pirmiau. Atkreiptinas dėmesys, jog atlikėjų neturtinių teisių apsaugos terminas Europos Sąjungoje nėra harmonizuotas.⁸⁹ Reikia pažymėti, jog teisinėje visuomenėje vis dažniau kalbama apie būtinybę ilginti atlikėjų teisių apsaugos terminą. Argumentus, kuriais remiasi tokios iniciatyvos, iš esmės būtų galima suskirstyti į dvi kategorijas: ekonominius bei teisinius. Prie ekonominių argumentų, paminėtinas faktas, jog, esant dabartiniam 50 metų apsaugos terminui, atlikėjai neturi teisės iki gyvenimo pabaigos gauti atlyginimą už jų atlikimų naudojimą. Kaip pažymėta 2008-04-23 paskelbtame Europos Komisijos tarnybų darbiname dokumente, jauni dainininkai ir muzikantai (atlikėjai) savo karjerą pradeda 20 metų, pagal esamą reglamentavimą, sulaukus 70 metų jie netenka ne tik teisės kontroliuoti savo atlikimus, bet ir už atlikimų naudojimą jiems priklausančio atlyginimo. Tai reiškia, jog atlikėjai iš savo atlikimų netenka pajamų pačiu finansiškai sunkiausiu

⁸⁷ Institute for Information Law. University of Amsterdam. *The Recasting of Copyright and Related Rights for the Knowledge Economy*. [interaktyvus] 2006. [žiūrėta 2011-03-11], p. 9. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/internal_market/copyright/docs/studies/etd2005imd195recast_report_2006.pdf> [žiūrėta 2011-03-11].

⁸⁸ 1993 m. spalio 29 d. Direktyvos 93/98/EEB harmonizuojančios autorių teisių ir gretutinių teisių apsaugos terminą 3 str. 1 d.

⁸⁹ Šioje darbo dalyje atlikėjų neturtinių teisių apsaugos termino klausimas nebus nagrinėjamas, kadangi tai sudarytų atskirą atlikėjų teisių apsaugos problematikos analizę.

gyvenimo tarpsniu.⁹⁰ Komisija atkreipia dėmesį, jog atlikėjams perleidus turtines teises prodiuseriams, jiems dažniausiai išmokamas vienkartinis mokestis, tad atlikėjams nustojus dirbti, esminiu pajamų šaltiniu dažniausiai tampa atlyginimas, gautas už jų atlikimų transliavimą, retransliavimą, viešą paskelbimą bei nuomą, kurie paprastai nėra perduodami sutartimi prodiuseriui. 2008 m. liepos 16 Pasiūlyme dėl Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos, kuria iš dalies keičiama Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2006/116/EB dėl autorių ir tam tikrų gretutinių teisių apsaugos terminų, pažymėta, jog toks apsaugos termino reglamentavimas labiausiai paveikia nežinomus samdomus atlikėjus, kurie negauna honorarų, o turi tik teisę pretenduoti į įstatymų nustatytą atlyginimą.⁹¹ Todėl Europos Komisija siūlo įrašytų kūrinių ir fonogramų apsaugos terminą pratęsti iki 95 metų nuo fonogramos ir joje esančio kūrinio paskelbimo. Jei fonograma arba fonogramoje įrašytas kūrinys neišleidžiamas per pirmuosius 50 metų, 95 metų apsaugos terminas skaičiuojamas nuo pirmo viešo paskelbimo.⁹²

Pažymėtina, jog Europos Komisijos iniciatyvos sulaukia ir nemažai kritikos. Kritikai nurodo, jog atlikėjų teisių apsaugos termino ilginimas neišspręstų atlikėjų ekonominių interesų, kadangi didžioji dalis gautų įplaukų atitektų ne atlikėjams, o įrašų pramonei. Be to, kritikai aiškina, jog, pailginus atlikėjų teisių apsaugos terminą, išaugtų subjektų, kuriems kolektyvinio administravimo subjektai renka atlyginimą, skaičius, o tai lemtų ženkliai padidėjusias šių subjektų administracines išlaidas.⁹³ Europos Komisijos iniciatyvos kritikai taip pat nurodo, jog įtvirtinus 95 metų atlikėjų teisių apsaugos terminą, susiklostytų situaciją, kai po tam tikro laiko atlyginimą gautų atlikėjo įpėdiniai, todėl būtų užtikrinami ne atlikėjų ekonominiai interesai, o jų paveldėtojų.⁹⁴

Kiti argumentai, kaip ir minėta, yra susiję su teisiniais atlikėjų teisių apsaugos termino aspektais. Pirmasis ir esminis klausimas, kodėl atlikėjų teisių apsaugos terminas yra toks trumpas palyginus su autorių teisių apsaugos terminu bei kokių pagrindų remiantis, teisės aktuose yra įtvirtinta tokia apsaugos termino diferenciacija tarp šių subjektų bei, galiausiai, ar tokiu reglamentavimu nepažeidžiamos atlikėjų išimtinės

⁹⁰ Commission of the European Communities, Commission staff working document. *Impact assessment on the legal and economic situation of performers and record producers in the European Union* [interaktyvus] 2008-04-23, p. 7 [žiūrėta 2011-03-10]. Prieiga per internetą:

<http://ec.europa.eu/internal_market/copyright/docs/term/ia_term_en.pdf> [žiūrėta 2011-03-10].

⁹¹ Pasiūlymas dėl Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos, kuria iš dalies keičiama Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2006/116/EB ir tam tikrų gretutinių teisių apsaugos terminų. Aiškinamasis memorandumas [interaktyvus]. [žiūrėta 2011-02-23]. Prieiga per internetą: <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52008PC0464:LT:NOT>> [žiūrėta 2011-02-23].

⁹² *Ibidem*

⁹³ EBU Position Paper. *Extending the term or protection of the exclusive right of record producers would stifle innovation and hinder legal online offers* [interaktyvus] 2008. [žiūrėta 2011-03-12]; p. 2. Prieiga per internetą: <http://www.ebu.ch/CMSImages/en/leg_pp_extendingtermofprotection_A4_20112008_EN_tcm6-64400.pdf> [žiūrėta 2011-03-12].

⁹⁴ *Cit. op.* 53, p. 20.

turtinės teisės bei teisė į atlyginimą. Aukščiau minėtame Europos Komisijos tarnybų darbiniam dokumente pažymėta, jog atlikėjai yra būtina grandis tarp autorių ir visuomenės, visuotinai pripažįstamas šių subjektų svarbus indėlis į kūrybos pramonę, tačiau jų teisių apsaugos terminas yra diskriminuojančiai trumpas palyginus su autorių teisių apsaugos terminu. Toks reglamentavimas vertintinas neigiamai, pažymint, jog atlikėjai šiais laikais yra ne tik reikalingi ne mažiau už autorius, bet nuo jų labiau priklauso ir komercinė garso įrašo sėkmė⁹⁵, todėl termino pailginimas iki atlikėjų mirties užtikrintų teisingą pusiausvyrą tarp atlikėjų ir autorių teisinės apsaugos.⁹⁶ Taip pat reikia pažymėti, jog kai kurie autoriai nurodo, kad atlikėjų teisių apsaugos termino pailginimas iki atlikėjų mirties, sukeltų tam tikrų praktinių termino skaičiavimo problemų, kadangi labai dažnai tam tikrą atlikimą atlieka daug atlikėjų ir būtų sunku nustatyti, kada apsauga pasibaigė.⁹⁷ Todėl reiktų rasti optimalų atlikėjų teisių apsaugai suteikiamą terminą, nesiejant jo su atlikėjo mirtimi. Be šio argumento, taip pat paminėtas faktas, jog esant dabartiniam atlikėjų teisių apsaugos terminui, susiduriama ne tik su rizika, kad atlikėjams sulaukus senatvės jie neteks jiems priklausančio atlyginimo už jų atlikimų bet kokią naudojimą, bet ir tai, kad minėti atlikimai be atlikėjų leidimo galės būti naudojami bet kokių būdu, forma bei intensyvumu. Tačiau ir šis argumentas sulaukia kritikų nuomonės, nurodant, jog atlikėjams ir autoriams taikomas skirtingas apsaugos terminas gali būti paaiškintas tuo, jog šie subjektai iš esmės skiriasi koncepcine prasme, t. y. autorių kūriniai yra saugomi, jei jie yra originalūs, o atlikėjų atlikimams šis reikalavimas yra netaikomas.⁹⁸

Nepaisant tam tikros kritikos, kuri buvo pateikta Europos iniciatyvai suteikti atlikėjams 95 metų teisių apsaugą, darytina išvada, jog tam tikri pokyčiai, susiję su šia sritimi, yra reikalingi. Esamas reglamentavimas, kuomet atlikėjų teisių apsauga pasibaigia dar atlikėjams esant gyviems, pažeidžia ne tik atlikėjų išimtinės turtinės teisės, bet ir jų teisę gauti atlyginimą už jų atlikimų transliavimą, retransliavimą, nuomą bei kitokią viešą paskelbimą. Todėl manytina, jog, siekiant nepažeisti atlikėjų teisių ir teisėtų interesų, šių subjektų teisės turėtų minimaliai būti saugomos bent iki jų gyvenimo pabaigos. Tačiau, autorės nuomone, negalima atlikėjams suteikti ilgesnio apsaugos termino lygiagrečiai kartu nesprendžiant minėtų sutartinių problemų. Jei sutartinės problemos nebus išspręstos ir praktikoje bus toliau taikomos visų teisių perleidimo („*buy out*“) ir kitos minėtos sutartys, ilgesnis terminas naudą suteiks ne atlikėjams, o prodiuseriams. Todėl darytina

⁹⁵ *Cit. op.* 90.

⁹⁶ *Cit. op.* 60, p. 18, 60.

⁹⁷ *Cit. op.* 11, p. 480.

⁹⁸ *Cit. op.* 87, p. 112, 153.

išvada, jog ilgesnis atlikėjų teisių apsaugos terminas bus efektyvus tiek ekonomine, tiek teisine prasmėmis tik tuomet, kai bus išspręstas šiame darbe aptartos atlikėjų sutartinės problemos.

2.3. Atlikėjo teisė gauti atlyginimą už atlikimų įrašų transliavimą, retransliavimą bei viešą paskelbimą

Kaip buvo aptarta pirmoje darbo dalyje, yra du atvejai, kuomet atlikėjams, priešingai nei autoriams, nėra suteikta išimtinė turtinė teisė, t. y. jų atlikimų įrašų nuomos atveju bei atlikimų įrašų transliavimo, retransliavimo bei viešo paskelbimo atveju. Pastaroji teisė yra labai svarbi atlikėjų teisinės apsaugos ir ekonominių interesų užtikrinimo garantija.⁹⁹ Kadangi šios teisės reglamentavimas yra kritikuotinas ir neužtikrina atlikėjų teisių tinkamos apsaugos, toliau darbe jis bus plačiau aptartas.

Romos Konvencijos 12 str. numatyta, jog už komerciniais tikslais išleistą fonogramą ar jos kopiją, naudojamą tiesioginiams transliavimui ar bet kokiam kitam viešam skelbimui, naudotojas išmoka vienkartinį teisingą atlyginimą atlikėjams. Minėtoje TRIPS sutartyje apskritai nebuvo įtvirtinta atlikėjų teisė, susijusi su atlikimo įrašų transliavimu, retransliavimu ar kitu viešu paskelbimu. Kaip ir minėta, pirmoje darbo dalyje, PINO sutartyje (išskyrus, jog teisė gauti atlyginimą numatyta ir netiesioginių transliacijų atveju) įtvirtintas analogiškas reglamentavimas kaip ir Romos konvencijoje. Taip pat pažymėtina, jog aukščiau nurodytose Europos Sąjungos teisės aktuose atlikėjo teisė gauti atlyginimą už antrinį atlikimų panaudojimą taip pat numatyta tik komerciniais tikslais išleistų fonogramų atžvilgiu. Išanalizavus nacionalinį šios teisės reglamentavimą, darytina išvada, jog dabartinis reglamentavimas iš esmės yra nulemtas aptartų tarptautinių bei regioninių teisės aktų įtvirtintų minimalių apsaugos standartų, o teise suteikti atlikėjams platesnę teisinę apsaugą Lietuva nepasinaudojo.

Reikia pažymėti, jog daugumoje Europos Sąjungos valstybių (Prancūzija, Švedija, Ispanija, Belgija ir kt.) ši teisė yra įtvirtinta kaip išimtinė turtinė teisė.¹⁰⁰

Pažymėtina, jog atlikėjas, priešingai nei autorius, neturi išimtinės turtinės teisės uždrausti ar leisti į fonogramą įrašyto atlikimo transliavimą, retransliavimą ar kitokią viešą paskelbimą. Tačiau, pagal ATGTĮ 53 str. 3 d., 55 str. d., atlikėjai turi teisę už tai gauti atlyginimą. Kiekvienu konkrečiu atveju transliuojančioms organizacijoms bei kitiems atlikimų įrašus norintiems naudoti subjektams gauti atlikėjų leidimus būtų objektyviai

⁹⁹ *Cit.op.* 1, p. 68.

¹⁰⁰ *Cit. op.* 5, p. 60.

sudėtinga¹⁰¹, todėl manytina, jog šios atlikėjų teisės įtvirtinimas ne kaip išimtinės turtinės teisės, bet kaip teisės gauti atlyginimą yra tinkamas. Tačiau pažymėtina, jog siekiant nepažeisti atlikėjų turtinių interesų, būtina šią teisę įstatyme įtvirtinti taip, kad atlikėjai už jų atlikimų, įrašytų į tam tikrą įrašą, transliavimą, retransliavimą ar viešą paskelbimą gautų teisingą atlyginimą. Kadangi teisingo atlyginimo sąlyga nėra išpildyta, o šios atlikėjų turtinės teisės reglamentavimas yra kritikuotinas, atlikėjo teisė gauti atlyginimą už antrinį atlikimų panaudojimą transliavimo, retransliavimo ar kitokio viešo paskelbimo atveju bus plačiau aptarta.

Autorės manymu, pirmasis kritikuotinas dalykas yra tai, jog, pagal ATGTĮ 55 str. 1 d., atlikėjai teisę gauti atlyginimą turi tik už fonogramose įrašytų atlikimų transliavimą, retransliavimą bei viešą paskelbimą, tačiau už audiovizualinius atlikimus atlyginimas nemokamas. Vertinant loginiu bei teisiniu aspektais, darytina išvada, jog tokia nuostata yra netinkama dėl keleto aspektų. Visų pirma, teisiniu požiūriu nepaaiškinama, kodėl atlikėjų turtiniai interesai nėra saugomi taip pat kaip ir autorių bei audiovizualinio pirmojo įrašo gamintojų: šie subjektai turi teisę gauti atlyginimą už audiovizualinio kūrinio transliavimą, retransliavimą ar kitoki viešą paskelbimą (ATGTĮ 15 str. 3 d., 57 str. 1 d. 2 p.), o atlikėjai tokio atlyginimo negauna. Esant tokiam reglamentavimui, atlikėjai yra nepagrįstai diskriminuojami bei pažeidžiami jų ekonominiai interesai. Antra, nėra jokio objektyvaus pagrindo, kuriuo remiantis būtų galima skirtingai reglamentuoti atlikimus, įrašytus į fonogramą, bei audiovizualinius atlikimo įrašus. Teisės funkcionalumas vienodai pasireiškia tiek vienu, tiek kitu įrašų atveju¹⁰², abiem atvejais yra naudojami atlikėjų nuosavybės objektai – jų atlikimai, o skirtumas apsiriboja tik atlikimo formos pateikimu. Kaip nurodo mokslų daktarė Silke von Lewinski, žvelgiant iš atlikėjo pusės, nėra atsakymo į klausimą, kodėl atlikimo, įrašyto į fonogramą atveju jo turtinės teisės yra saugomos, o jei atlikimas yra pateiktas audiovizualiniame įraše, tos pačios teisės nebesuteikiamos.¹⁰³ Nepaisant to, praktika rodo, jog bendro sutarimo šiuo klausimu tarptautiniu lygmeniu iki šiol nepavyksta surasti. Pažymėtina, jog bandymai suteikti teisę atlikėjams gauti atlyginimą ne tik už fonogramų, bet ir už audiovizualinių įrašų transliavimą, retransliavimą bei viešą paskelbimą tęsiasi

¹⁰¹ Paaiškintina, jog dažnai tam tikrame įraše (fonogramoje, ar audiovizualiniame) dalyvauja labai daug atlikėjų, be to, jie iš skirtingų šalių, todėl transliuojančioms organizacijoms ar šiuos įrašus norintiems naudoti kitiems teisių subjektams būtų sudėtinga tiek laiko, tiek sąnaudų atžvilgiu gauti visų atlikėjų leidimus, norint tą įrašą transliuoti ar kitaip viešai skelbti. Manytina, jog tokia sistema lemtų neproporcingai dideles transliuojančių organizacijų ir kitų subjektų išlaidas. Taip pat tikėtina, jog įtvirtinus šią teisę kaip išimtinę, atlikėjai individualių sutarčių dėl turtinių teisių perleidimo pagrindo šią teisę perleistų (probleminiai tokių sutarčių aspektai bus aptarti darbo 2 dalyje) kartu su teise į atlyginimą, dėl ko atlikėjų ekonominiai interesai nukentėtų.

¹⁰² *Cit. op.* 1, p. 71.

¹⁰³ *Cit. op.* 12, p. 500.

jau daugiau nei 14 metų. Dar 1996 m. surengtoje PINO konferencijoje buvo pažymėta, jog technologinė pažanga lemia vis populiarėjantį audiovizualinių įrašų naudojimą, todėl būtina sutarti dėl adekvačių tarptautinės teisės aktų priėmimo, suteikiančių atlikėjams teisinę apsaugą ir į audiovizualinius atlikimų įrašus.¹⁰⁴ 2001 m. rugsėjo 24 d. - spalio 3 d. vykusioje diplomatinėje PINO konferencijoje buvo taip pat išreikšta pozicija, jog atlikėjai turi teisę gauti tinkamą atlyginimą ne tik už fonogramų, bet ir už audiovizualinių įrašų transliavimą, retransliavimą ar kitokią viešą paskelbimą.¹⁰⁵ Po šio bandymo buvo surengta dar keletas sesijų bei konferencijų, kuriose buvo bandoma pasiekti tam tikrą susitarimą dėl audiovizualinių laikmenų, tačiau dėl valstybių skirtingų pozicijų susitarimo iki šiol nepavyksta rasti.

Pažymėtina, jog kai kurios valstybės, tokios kaip Vokietija, Ispanija Švedija¹⁰⁶, nepaisant to, jog tokios pareigos nėra numatyta nei tarptautiniuose, nei regioniniuose teisės aktuose, atlikėjams numato teisę gauti atlyginimą ne tik už antrinį fonogramų naudojimą, bet ir už tokį patį audiovizualinių įrašų naudojimą. Prof. Vytautas Mizaras nurodo, jog būtina pakeisti ATGTĮ 55 str, 1 d., įtraukiant į analizuojamos teisės objektus ne tik atlikimo garso įrašus, bet ir atlikimo audiovizualinius įrašus.¹⁰⁷ Lietuva turėtų sekti aukščiau nurodytų valstybių pavyzdžiu ir ATGTĮ 55 str. numatyti, jog atlikėjai turi teisę gauti atlyginimą ne tik nuo fonogramų, bet ir nuo audiovizualinių įrašų antrinio naudojimo juos transliuojant, retransliuojant bei kitaip viešai paskelbiant.

Kitas svarbus nagrinėjamos teisės aspektas yra tai, jog atlikėjas turi teisę gauti atlyginimą tik nuo komerciniais tikslais išleistų fonogramų, tačiau jei transliacijos metu įrašytas gyvas atlikėjo atlikimas yra pakartotinai transliuojamas, retransliuojamas ar kitaip viešai paskelbiamas, atlikėjas už tai neturi teisės gauti atlyginimą. Todėl manytina, jog įstatymo norma neturėtų apsiriboti tik komerciniais tikslais išleistomis fonogramomis, bet atlikėjai turėtų turėti teisę gauti atlyginimą už jų atlikimų antrinį naudojimą juos transliuojant, retransliuojant ar kitaip viešai paskelbiant, nepaisant pirminio įrašo išleidimo tikslo.

¹⁰⁴ *Cit. op.* 6, p. 1276.

¹⁰⁵ Diplomatic Conference on the Protection of audiovisual performances. [interaktyvus] 2001, 11 str. [žiūrėta 2011-03-13]. Prieiga per internetą: <<http://www.wipo.int/tools/en/gsearch.html?cx=000395567151317721298%3Aaqr59qtb0&cof=FORID%3A11&q=audiovisual+conference#1134>> [žiūrėta 2011-03-13].

¹⁰⁶ A study prepared for Association of European Performer's Organizations (AEPO – ARTIS). *Performer's rights in European legislation. Situation and Elements for improvement* [interaktyvus]. 2007, p. 29-30. Prieiga per internetą: <http://www.aepo-artis.org/usr/AEPO-ARTIS%20Studies/Study%20Performers%20Rights%20in%20Acquis_AEPO-ARTIS.pdf>. [žiūrėta 2010-03-07].

¹⁰⁷ *Cit. op.* 1, p. 72.

Tikėtina, jog šiuo klausimu organizuojamų PINO konferencijų bei valstybių narių susitikimų rezultatas bus tarptautiniu mastu atlikėjams suteikta teisė gauti atlyginimą ne tik už fonogramose įrašytų atlikimų transliavimą, retransliavimą bei viešą paskelbimą, bet ir už adekvatų audiovizualinių atlikimų įrašų naudojimą.

3. Kūrinio atgaminimas asmeniniais tikslais. Atlygintinumo problema.

3.1. Esamos teisinės situacijos analizė

Kaip ir buvo minėta, vienas iš atvejų, kuomet atlikėjai turi neatšaukiamą teisę į atlyginimą yra tuomet, kai atlikimas, fonograma, audiovizualinis kūrinys ar transliuojančios organizacijos įrašas (toliau - kūriniai) yra atgaminamas asmeniniais tikslais. Galimybė nacionaliniuose įstatymuose įtvirtinti šį apribojimą buvo numatyta jau pirmoje šio darbo dalyje minėtose tarptautinėse sutartyse, tokiose kaip Romos Konvencija¹⁰⁸, TRIPS sutartis¹⁰⁹ bei PINO sutartis¹¹⁰. Tačiau atkreiptinas dėmesys, jog nei vienoje iš minėtų tarptautinių sutarčių atlikėjams nebuvo numatyta teisė gauti atlyginimą už jų kūrinių atgaminimą asmeniniais tikslais. Atlikėjų teisių apribojimas, leidžiantis atgaminti jų kūrinius asmeniniais tikslais Lietuvos teisėje atsirado įgyvendinus minėtos 2001 m. gegužės 22 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2001/29/EB dėl tam tikrų autorių teisių ir gretutinių teisių aspektų informacinėje visuomenėje harmonizavimo 5 str. 2 d. (b) punktą, kuriame numatyta, jog atgaminimo teisės išimtis gali būti nustatyta, kai atgaminama asmeniniam naudojimui bet kurioje laikmenoje ir atgaminantys fiziniai asmenys nesiekia tiesioginių ar netiesioginių komercinių tikslų, su sąlyga, kad teisių turėtojai gautų teisingą kompensaciją, priklausomą nuo techninių apsaugos priemonių taikymo ar netaikymo atitinkamam kūriniumi ar objektui. Šios Direktyvos 5 str. 5 d. įtvirtinta trijų pakopų taisyklė, pagal kurią apribojimas taikomas tik tam tikrais specialiais atvejais, kurie neprieštarauja įprastiniam kūrinio ar kito objekto naudojimui ir nepagrįstai nepažeidžia teisių turėtojų interesų.

Reikėtų išskirti kelis šios direktyvos aspektus, kurie yra aktualūs tolimesnei Lietuvoje susiklosčiusiai atlikėjų teisių apsaugos analizei: pirma, direktyvoje nustatoma, jog įtvirtinus šį apribojimą nacionalinėje teisėje, mokestis mokamas nuo bet kokios atgaminimui skirtos laikmenos, nedetalizuojant tokių laikmenų rūšių, antra, teisių subjektams, nagrinėjamu atveju - atlikėjams, turi būti garantuota teisė į teisingą atlyginimą.

Pagal ATGTĮ 58 str. 2 d., atlikimą leidžiama atgaminti asmeniniam naudojimui, nesiekiant tiesioginių ar netiesioginių komercinių tikslų (pavyzdžiui negalima naudoti

¹⁰⁸ 15 straipsnio 1 d. a) dalyje įtvirtinta galimybė Sutarties šalims įstatymais ir taisyklėmis nustatyti išimtį, leidžiančią kūrinių atgaminti asmeniniais poreikiais.

¹⁰⁹ 14 straipsnio 6 d. susitarimo valstybei įtvirtinta galimybė numatyti sąlygas ir apribojimus, išimtis ir išlygas, kiek tai leidžiama pagal Romos Konvenciją.

¹¹⁰ 16 str. 1 d. numatyta susitariančiųjų šalių galimybė savo nacionaliniuose įstatymuose atlikėjų apsaugai numatyti tokius pat apribojimus ir išimtis, kokius savo nacionaliniais įstatymais jos taiko literatūros ir meno kūrinių autorių teisių apsaugai.

viešai restorane, kavinėje, viešbutyje, diskotekoje ir pan.¹¹¹), atgaminant ne daugiau nei vieną atlikimo, fonogramos, audiovizualinio kūrinio ar transliuojančios organizacijos įrašo kopiją. Kaip matyti, įstatymu leidžiamas konkrečiai tik vienas kopijos kiekis bei numatyta, jog toks atgaminimas neturi būti skirtas platinimui ar kitokiam viešam naudojimui. Atlyginimas už atlikimo atgaminimą yra mokamas ta pačia tvarka, kuri yra nustatyta ir autoriams už jų kūrinių atgaminimą pagal ATGTĮ 20 str. Minėto str. 4 bei 6 d. numatyta, jog atlyginimą moka tuščių laikmenų gamintojai ir importuotojai į Vyriausybės įgaliotos institucijos patvirtintos autorių teisių ir gretutinių teisių kolektyvinio administravimo asociacijos (šiuo atveju AGATA) sąskaitą prekių muitinio įforminimo metu iki prekių išleidimo laisvai cirkuliuoti, jeigu kitaip nenumatyta importuotojo ir šio kolektyvinio administravimo asociacijos sutartyje. Konkrečiai išaiškinant gamintojo ir importuotojo sąvokas pažymėtini keli svarbūs aspektai. Pirmiausia, gamintojai, ATGTĮ 20 str. prasme, laikytini tie subjektai, kurie atitinka du požymius: pirma, gamintojas turi vykdyti veiklą Lietuvoje, antra, turi faktiškai gaminti laikmenas¹¹². Kilus ginčui dėl to, ar importuotoju laikomas tik subjektas, įvežantis laikmenas iš trečiosios šalies, ar taip pat ir įvežantis tuščias laikmenas iš Europos Sąjungos, pažymėtina, jog Lietuvos Aukščiausiasis teismas yra išaiškinęs, jog importuotoju laikytinas kiekvienas subjektas, įvežantis asmeniniam atgaminimui skirtas tuščias analogines ir skaitmenines garso ir audiovizualines laikmenas į Lietuvos teritoriją, t. y. tiek iš trečiųjų šalių, tiek iš ES valstybių narių.¹¹³ Taigi matyti, jog šio įstatymo prasme importuotojas yra prilyginamas tuščias laikmenas *įvežančiam* subjektui, nepriklausomai nuo šalies, iš kurios tokios laikmenos į Lietuvos Respublikos teritoriją yra įvežamos.

Nustačius subjektus, kurie turi pareigą mokėti atlyginimą atlikėjams, svarbu išsiaiškinti konkrečiai laikmenų rūšis, nuo kurių jis yra mokamas. ATGTĮ 20 str. 3 d. įtvirtinta, jog atlyginimas mokamas nuo asmeniniam atgaminimui skirtų tuščių garso ir audiovizualinių laikmenų (išskyrus laikmenas, skirtas eksportui, profesionalioms reikmėms ir žmonių, turinčių klausos ar regos negalia, reikmėms) didmeninio pardavimo kainos, o 5 d. įtvirtinta, jog tai neturi būti daugiau nei 6 procentai laikmenos didmeninės kainos. Kaip matyti, įstatymu yra nustatytas platus tuščių laikmenų, nuo kurių turėtų būti mokamas atlyginimas atlikėjams, spektras t. y. iš esmės visos laikmenos, kurių pagalba galima atgaminti tam tikrą atlikimą. Tačiau problema iškyla dėl poįstatyminio teisės akto, LR Vyriausybės 2007 m. sausio 1 d. nutarimu Nr. 997 patvirtintos Atlyginimo už

¹¹¹ *Cit. op.* 42, p. 135.

¹¹² *Cit. op.* 14, p. 540.

¹¹³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. kovo 3 d. nutartis civilinėje byloje LATGA-A v. UAB „Trajektorija“, Nr. 3K-3-4/2008.

audiovizualinių kūrinių ar fonogramose įrašytų kūrinių atgaminimą asmeniniais tikslais paskirstymo ir mokėjimo tvarkos aprašo (toliau- Tvarka)¹¹⁴, kuriuo atlyginimo mokėjimo tvarka yra detalizuojama. Minėtos Tvarkos aprašo 1 sk. 2 d. 2 p. nustatyta, jog asmeniniam atgaminimui skirta tuščia garso ir audiovizualinė laikmena yra bet kuris materialus objektas (garso ar vaizdo kasetė, kompaktinis diskas, minidiskas ir kita), paprastai naudojamas analoginiam ar skaitmeniniam garso ir (ar) vaizdo įrašui padaryti bet kuria garsą ir (ar) vaizdą įrašančia įranga. Tai gali būti magnetinės garso ir (ar) vaizdo kasetės, optiniai (skaitmeniniai) diskai (CD, DVD, CD-R/Rw, DVD-RW/+RW, Blue-ray diskai), daugkartinio įrašymo atminties kortelės (angl. Flash) ir diskai, daugkartinio įrašymo informacijos laikmenos su USB, Firewire ar panašia jungtimi ir kitos laikmenos.¹¹⁵ Kaip matyti, šioje nuostatoje, kaip ir ATGTĮ įtvirtintame reglamentavime, nustatytas gana platus techninės įrangos, nuo kurios atlikėjams turėtų būti mokamas atlyginimas, sąrašas. Tačiau problemų kelia tai, jog tos pačios Tvarkos Priede Nr. 1 pateiktas daug siauresnis laikmenų, už kurias turi būti mokamas atlyginimas sąrašas, nei išaiškintas pagal aukščiau pateiktą Tvarkos normą, t.y. garso kasetės, vaizdo kasetės, minidiskai, DVD, CD diskai, kurių įrašymo talpa ne didesnė kaip 900 megabaitų, išskyrus triniuosius, DVD, CD diskai, kurių įrašymo talpa didesnė kaip 900 megabaitų ir ne didesnė kaip 18 gigabaitų, taip pat išskyrus triniuosius, DVD, CD diskai, trinieji diskai bei Blue-ray diskai. Tvarkos Prieduose Nr. 3 bei 4 pateiktose pažymų formose matyti, jog iš atlyginimo mokėtojų reikalaujama pateikti informaciją tik apie tas laikmenas, kurios nurodytos Priede Nr. 1. Todėl lieka visiškai neaišku, kaip yra susiję nurodyti Tvarkos Priedai, Tvarkos 1 sk. 2 d. 2 p. įtvirtintos laikmenų rūšys bei ATGTĮ 20 str. 4 d. įtvirtinta atlikėjo teisė gauti atlyginimą nuo atgaminimui skirtų tuščių garso ir audiovizualinių laikmenų. Kaip matyti, įstatymu laikmenų rūšys nėra detalizuojamos ir iš esmės apima bet kokias laikmenas, kurių pagalba galima atgaminti tam tikrą atlikimą kaip tai numatyta nagrinėjamos Direktyvos 5 str. Toks pat laikmenų, nuo kurių turėtų būti mokamas atlyginimas, sąrašas pateikiamas Tvarkos 1 sk. 2 d. 2 p.. Tačiau Tvarkos Priede Nr. 1 nurodžius detalų laikmenų sąrašą, susiklostė situacija, jog faktiškai atlyginimas yra mokamas tik nuo labai siauro laikmenų rato ir nemokamas nuo tokių laikmenų kaip daugkartinio įrašymo informacijos laikmenų su USB, daugkartinio įrašymo atminties kortelių (angl. *Flash*), MP3 grotuvų, kurios būtent ir yra vienos iš populiariausių laikmenų, naudojamų kūrinių atgaminimui. Be to, pažymėtina, jog iki tol galiojusiam

¹¹⁴ Valstybės žinios, 2007, Nr. 102-4156.

¹¹⁵ *Cit. op.* 1, p. 533.

2003 metų Tvarkos apraše¹¹⁶, priešingai nei dabar galiojančiame, buvo numatytas nebaigtinis laikmenų, nuo kurių turi būti mokamas atlyginimas sąrašas, į jį buvo įtraukti standieji diskai diskasukiai ir standieji magnetiniai diskai, kurių dabartinėje redakcijoje neliko. Pažymėtina, jog kai kurie Lietuvos autoriai dar prieš pakeičiant Tvarkos aprašą pritarė nuomonei, jog šios laikmenos neturi būti apmokestinamos. Socialinių mokslų daktaras Mindaugas Kiškis yra pažymėjęs, jog įtaisų pagrindinė paskirtis yra saugoti elektroninius duomenis ir informaciją, ir tik retais atvejais (pvz. radijo stotyse) jie naudojami skaitmeninėms garso ir (ar) vaizdo fiksacijoms. Standieji diskai diskasukiai galėtų būti apmokestinami tik tais atvejais, kai jie panaudoti įrangoje, kurios tiesioginė paskirtis yra audiovizualinių kūrinių ir fonogramų atgaminimas ir fiksavimas (pvz. MP3 grotuvuose ir pan.).¹¹⁷ Kaip ir siūlė minėtas autorius, naujoje Tvarkos redakcijoje šių laikmenų atsisakyta ir dabar atlyginimas atlikėjams nuo standžiųjų diskų diskasukių ir magnetinių diskų nėra mokamas.

Autorės nuomone, tokia tendencija, kuomet tuščių laikmenų sąrašas, nuo kurio turi būti mokamas atlyginimas teisių subjektams, yra siaurinamas (o ne plečiamas sutinkamai su technologinėmis naujovėmis), pažeidžia atlikėjų teisių apsaugos interesus, užkerta galimybę atlikėjams gauti atlyginimą, proporcingą realiai vykdomam atgaminimui asmeniniais tikslais.

Toks reglamentavimas taip pat kelia ir kitų probleminių aspektų. Kaip ne kartą yra pažymėjęs Europos Teisingumo teismas, direktyva šalims yra nurodomas privalomas pasiekti rezultatas, tikslas, o forma ir metodai paliekami šalių pasirinkimui.¹¹⁸ Tad svarstytinas klausimas, ar Lietuvoje nustačius tokį siaurą laikmenų, nuo kurių atlikėjams ir kitiems teisių subjektams yra mokamas atlyginimas už asmeninį atgaminimą, sąrašą, nėra pažeidžiami Direktyvoje įtvirtinti tikslai. Šios Direktyvos 35 p. valstybėms narėms nustatytas įpareigojimas atlikėjams už jų atlikimų naudojimą garantuoti deramą atlyginimą, nustatant išsamią tokio atlyginimo formą, tvarką bei galimą dydį. Taigi gaunama kompensacija turi būti teisinga, t. y. jos dydis turi būti proporcingas numanomos žalos dydžiui.¹¹⁹ Tačiau abejotina, ar Lietuva šią Direktyvos nuostatą įgyvendina tinkamai, neįtvirtindama galimybės rinkti atlyginimą atlikėjams nuo plačiai asmeniniam atgaminimui naudojamų laikmenų.

¹¹⁶ Valstybės žinios, 2003, Nr. 84-3847.

¹¹⁷ Autorių teisių ir gretutinių teisių apribojimo, susijusio su kūrinių atgaminimu asmeniniais tikslais, kompensavimo mechanizmo įgyvendinimo pasekmių tyrimas [interaktyvus]. [žiūrėta 2011-02-15], p. 9. Prieiga per internetą: www.infobalt.lt/docs/20031124-AUTORIU_TEISES_galutine_ataskaita_priedas.doc [žiūrėta 2011-02-15].

¹¹⁸ Europos Teisingumo Teismo 2006 m. liepos 4 d. sprendimas byloje C-212/04, *Konstaninos Adeneler and other v. Ellinikos Organismos Galakto*. OL C 212.

¹¹⁹ *Cit. op.* 118.

Pagal Lietuvos autorių gynimo asociacijos 2009 m. veiklos ir finansinės atskaitomybės ataskaitą matyti, jog būtent nuo 2007 m. Tvarkos aprašo pakeitimo, kuriuo buvo susiaurintas laikmenų sąrašas, teisių subjektas už jų kūrinių atgaminimą asmeniniais tikslais surenkamas atlyginimas ženkliai sumažėjo. Pavyzdžiui, 2006 m. surinktas atlyginimas už tuščią laikmeną sudarė 572.609 litų, o 2007 m. jau tik 291.495 litų.¹²⁰ Tiesa, reikia pažymėti, jog 2008 bei 2009 m. mokestis, surinktas už tuščias laikmenas, yra gerokai didesnis, tačiau tai nėra susiję su teisės aktų reglamentavimu, kadangi, kaip nurodo Lietuvos autorių teisių gynimo asociacijos agentūra (toliau - LATGA-A), importuotojai, su kuriais buvo pasirašyti susitarimai dėl atlyginimo sumokėjimo dalimis už 2004-2007 metus, įvykdė savo įsipareigojimus.¹²¹ Nepaisant pastarojo fakto, matyti, jog susiaurinus apmokestinamų tuščių laikmenų sąrašą, teisių subjektams priklausantis atlyginimas už asmeninį jų kūrinių atgaminimą ženkliai sumažėjo.

Autorės nuomone, tai, jog Lietuvoje atlyginimas yra mokamas nuo tokių laikmenų kaip CD ar DVD, bet nemokamas nuo atminties kortelių, kietųjų diskų ar laikmenų su USB jungtimis ar MP3 grotuvų, nėra paaiškinamas jokių teisiniu pagrindu. Atlyginimas, mokamas atlikėjams už asmeninį atgaminimą, turi būti teisingas ir proporcingas naudojamam atgaminimui, todėl tvarka, kuria nustatomas atlyginimas, neturi būti statiška, bet turėtų būti reguliariai peržiūrima, reaguoti į technologines naujoves bei visuomenės narių pakitusį elgesį. Pakitusį asmenų elgesį galima patikrinti įvairiomis apklausomis, kurios padeda išsiaiškinti, kokias laikmenas asmenys dažniausiai naudoja, atgamindami tam tikrus kūrinius asmeniniais tikslais.¹²² Atsižvelgiant į tokį poreikį, 2010 m. sausio-vasario mėnesiais LATGA-A, AGATA ir Kultūros ministerijos iniciatyva buvo atliktas visuomenės tyrimas, kuris atspindi kūrinių atgaminimo asmeniniais tikslais Lietuvoje mastą, pokyčius bei tendencijas. Atlikto tyrimo duomenimis, 40 procentų respondentų asmeniniam atgaminimui naudoja kietuosius kompiuterių diskus, per 25 procentus atgaminimui naudoja USB raktus, atminties korteles, mobiliuosius telefonus.¹²³ Kaip matyti iš atlikto tyrimo, laikmenų sąrašas, numatytas Tvarkos apraše, neatitinka nei

¹²⁰ 2008 m. Lietuvos autorių teisių gynimo asociacijos agentūros veiklos ir finansinės atskaitomybės ataskaita [interaktyvus]. [žiūrėta 2011-02-12]. Prieiga per internetą: <<http://www.latga.lt/files/LATGA-Naujienos-2010-1.pdf>> [žiūrėta 2011-02-12].

¹²¹ 2009 m. Lietuvos autorių teisių gynimo asociacijos agentūros veiklos ir finansinės atskaitomybės ataskaita [interaktyvus]. [žiūrėta 2011-02-12]. Prieiga per internetą: <<http://www.latga.lt/files/LATGA-Naujienos-2010-1.pdf>> [žiūrėta 2011-02-12].

¹²² European Grouping of societies of Authors and Composers. *Some comments on the private copying remuneration* [interaktyvus], 2007-10-31 [žiūrėta 2011.02.15], p. 2. Prieiga per internetą: <http://www.gesac.org/ENG/NEWS/COMMUNIQUESEDPRESSE/download/COMMUNIQUESEN_20071108_Background%20Document%20.pdf> [žiūrėta 2011.02.15].

¹²³ Komentarai prie 2010 m. Spinter tyrimo „Kūrinių atgaminimo asmeniniais tikslais mastas Lietuvoje“ [interaktyvus]. [žiūrėta 2011-02-15]. Prieiga per internetą: <<http://www.agata.lt/wp-content/uploads/2010/07/Tyrimo-rezultatai.pdf>> [žiūrėta 2011-02-15].

įstatymu nustatyto reglamentavimo (ATGTĮ 20 str.), nei realios visuomenėje susiklosčiusios praktikos, dėl ko pažeidžiama atlikėjų teisė gauti tinkamą bei proporcingą atlyginimą už jų realiai atliekamų kūrinų atgaminimą asmeniniais tikslais. Atsižvelgiant į tai, darytina išvada, jog nagrinėjamam santykio reglamentavimui trūksta teisinio lankstumo.

Siekiant palyginti Lietuvoje įtvirtintą reglamentavimą minėtu klausimu su kitose valstybėse egzistuojančiais, pateiktini kelių valstybių pavyzdžiai, kuriose ši sritis reglamentuojama iš esmės visiškai skirtingai. Pavyzdžiui, tokių valstybių kaip Didžioji Britanija, Airija, Kipras teisės aktuose iš viso nėra įtvirtinto atlikėjų turtinių teisių apribojimo dėl jų kūrinų atgaminimo asmeniniais tikslais.¹²⁴ Didžiojoje Britanijoje laikomasi nuomonės, jog šis apribojimas yra neadekvatus ir neproporcingas ribojamoms turtinėms teisėms: nurodoma, jog taikant šį apribojimą patiriamos administracinės ir laiko sąnaudos yra pernelyg didelės palyginus su gaunama nauda. Taip pat nurodoma, jog toks apribojimas atima iš teisių turėtojų vieną iš esminių jų teisių, tai yra teisę kontroliuoti jų turtines teises bei derėtis dėl sąlygų, susijusių su leidimu atgaminti jų atlikimus. Apribojimo, leidžiančio atlikėjų ir kitų teisės subjektų saugomus kūrinius atgaminti asmeniniais tikslais be teisių subjekto leidimo, šalininkai taip pat pažymi, jog nėra jokio bendro mechanizmo, kuris paaiškintų, kokių principu remiantis yra apskritai nustatomi tokio pobūdžio ribojimai bei nurodančių aiškų atlyginimo rinkimo mechanizmą.¹²⁵ Taip pat pažymima, jog išimtinių turtinių teisių apribojimai yra nesuderinami su nuosavybės neliečiamumo ir vientisumo koncepcija, todėl tam tikros išimtyms yra galimos tik išskirtiniais atvejais.¹²⁶ Šių idėjų kritikai nurodo, jog tokiu būdu intelektinės nuosavybės subjektų (atlikėjų) turtinės teisės yra vertinamos kaip visagalės teisės („*a right over a thing*“), kuomet turtinių teisių turėtojas užima dominuojančią padėtį ir savo teises įgyvendina nepaisydamas kitų individų teisių. Pabrėžiama, jog atlikėjų turtinės teisės turėtų būti vertintinos kaip tam tikra kategorija, kuri yra neatsiejama nuo teisių turėtojų (atlikėjų) ir tų teisių naudotojų¹²⁷ tarpusavio santykių visumos. Taigi darytina išvada, jog,

¹²⁴ Digital Survey on Private Copying Law and Practise. Part II Tariffs on devices [interaktyvus]. [žiūrėta 2011-02-14], p. 7. Prieiga per internetą: <http://www.thuiskopie.nl/assets/cms/File/Digital_Survey%202010_Web%20version.pdf> [žiūrėta 2011-02-14].

¹²⁵ *Cit. op.* 81, p. 259.

¹²⁶ BURELL, Robert; COLEMAN, Allison. *Copyright Exceptions. The Digital Impact*. Cambridge University Press, 2005, p. 180-181.

¹²⁷ Teisių naudotojų sąvoka vartotina ne ATGTĮ 2 straipsnio 20 dalies prasme, bet turima omenyje visi asmenys, kurie asmeniniais tikslais atgamina tam tikrą saugomą atlikimą.

siekiant atlikėjų ir jų kūrinių naudotojų tarpusavio santykių balanso, tam tikri turtinių teisių apribojimai yra neišvengiami.¹²⁸

Autorė neginčija, jog atlikėjo turtinės teisės yra jų nuosavybė, tačiau pritaria nuomonei, jog jų įgyvendinimas nėra absoliutus, t. y. jos turi būti įgyvendinamos taip, kad nepažeistų kitų subjektų teisių. Iš Direktyvos matyti, jog valstybėms narėms leista pasirinkti vieną iš būdų: arba minėto apribojimo nacionaliniuose teisės aktuose neįtvirtinti, arba jį numatyti („*atgaminimo teisės išimtis gali būti nustatyta*“) kartu su privaloma sąlyga, t. y. garantuojant atlikėjams už tokį apribojimą teisingą atlyginimą. Kai kurie autoriai nurodo, jog tokia Direktyvos nuostata, kuomet valstybės narės šį apribojimą gali numatyti arba ne, nėra sveikintina, kadangi tokiu būdu atsiranda galimybė vietinėms lobistinėms grupėms įtikinti įstatymų leidžiamąją valdžią, jog apribojimai nėra reikalingi, arba įtikinama juos įtvirtinti labai siaura apimtimi.¹²⁹ Autorės nuomone, apribojimas, leidžiantis atgaminti atlikimus asmeniniais tikslais, yra efektyviausias būdas derinant tiek pačių atlikėjų, tiek teisių naudotojų interesus. Todėl vertintina, jog Lietuva, įtvirtindama aptariamą turtinių teisių apribojimą, pasirinko tinkamesnę atlikėjų turtinių teisių reglamentavimo kryptį nei įtvirtintas aukščiau nurodytose valstybėse.

Profesoriaus dr. (HP) Vytauto Mizaro ir dr. Mindaugo Kiškio atliktame Autorių teisių ir gretutinių teisių apribojimo, susijusio su kūrinių atgaminimu asmeniniais tikslais, kompensavimo mechanizmo įgyvendinimo pasekmių tyrime taip pat pažymėta, jog uždraudus gretutinių teisių objektų atgaminimą asmeniniais tikslais be teisių turėtojų leidimo efektas būtų neigiamas, kadangi būtų nukrypta nuo iki šiol valstybėje egzistavusios sistemos.¹³⁰ Minėtame tyrime taip pat pastebima, jog esant šiuolaikinėms išvystytoms atgaminimo technologijoms, teisių turėtojais absoliučiai būtų nepajėgūs kontroliuoti atgaminimo teisės įgyvendinimo, be to, tokiu būdu nukentėtų vartotojų interesai.¹³¹

Todėl reikia išsiaiškinti ir kitą svarbų aspektą, t. y. ar nacionaliniuose teisės aktuose yra tinkamai įgyvendinta Direktyvoje įtvirtinta nuo atgaminimo asmeniniais tikslais apribojimo neatsiejama pareiga atlikėjams už tokį jų turtinių teisių apribojimą garantuoti teisingą atlyginimą.

Pažymėtina, jog 2010 m. atlikto Tarptautinio tyrimo dėl asmeninio atgaminimo teisinių ir praktinių aspektų duomenimis, beveik visose Europos Sąjungos valstybėse, priešingai nei Lietuvoje, atlikėjams yra mokamas atlyginimas nuo tokių laikmenų kaip

¹²⁸ *Cit. op.* 126, p. 183.

¹²⁹ *Ibidem*, p. 215.

¹³⁰ Šis apribojimas buvo numatytas ir 1964 m. Civiliniame kodekse, ir 1999 m. gegužės 18 d. Autorių teisių ir gretutinių teisių įstatyme.

¹³¹ *Cit. op.* 123, p. 3-4.

MP3 grotuvai, kietieji DVD diskai, atminties kortelės. Toks reglamentavimas yra įtvirtintas Prancūzijoje, Austrijoje, Belgijoje, Italijoje, Švedijoje, Ispanijoje, Slovakijoje, Lenkijoje, Bulgarijoje, Graikijoje bei kitose valstybėse.¹³² Galima sakyti, jog šiose valstybėse iš esmės yra įtvirtintas priešingas reglamentavimas nei Didžiojoje Britanijoje, kadangi numatytas ne tik atgaminimo asmeniniais tikslais apribojimas, bet ir įtvirtintas platus laikmenų, nuo kurių toks atlyginimas turi būti mokamas, sąrašas. Analizuojant šias dvi skirtingas stovyklas, darytina išvada, jog Lietuva yra įgyvendinusi tam tikrą tarpinį variantą, t. y. apribojimas, leidžiantis atgaminti kūrinius asmeniniais tikslais yra leidžiamas, bet atlyginimas mokamas daug siauresne apimtimi nei daugumoje Europos Sąjungos valstybių, kuriose taip pat įtvirtintas toks atlikėjų turtinių teisių apribojimas. Lietuvai pasirinkus ir pasinaudojus teise numatyti tokį apribojimą, ji prisėmė kartu ir pareigą atlikėjams už šį jų teisių apribojimą garantuoti teisingą atlyginimą. Kadangi šiuo metu Lietuvoje atlikėjams atlyginimas už asmeninį atgaminimą nėra mokamas nuo plačiai atgaminamų laikmenų, darytina išvada, jog toks reglamentavimas yra netinkamas ir turėtų būti pakeistas.

Atkreiptinas dėmesys, jog Lietuvoje atlikėjams atlyginimas nuo įrangos, naudojamos asmeniniam atgaminimui, t. y. nuo tokios įrangos kaip multimedijos įrenginiai, garso ir vaizdo įrašo grotuvai su įrašymo funkcijomis, vaizdo kameros (išskyrus fotokameras), asmeniniai kompiuteriai (įskaitant nešiojamuosius ir delninius kompiuterius), magnetinių, optinių ir magnetinių-optinių laikmenų įrašymo įrenginiai, skirti asmeniniams kompiuteriams (išskyrus jei jie komplektuojami kartu su kompiuteriu, taip pat pateikiami kaip atsarginės dalys, mobilieji telefonai su garso ar vaizdo įrašymo ir atgaminimo funkcija ir kt.¹³³), taip pat nemokamas. Atlyginimas už atgaminimui skirtą įrangą taip pat nemokamas tokiose šalyse kaip Prancūzija, Olandija, Švedija. Tačiau pažymėtina, jog kai kuriuose Europos Sąjungos valstybėse yra taikomas vadinamasis dvigubos kompensacijos principas („*dual remuneration*“), t. y. atlyginimas mokamas ne tik nuo laikmenų, bet ir nuo įrangos, kurie yra naudojami asmeniniam atgaminimui.¹³⁴ Pasak Gillian Davies ir Michele E. Hung, atlyginimas, skaičiuojamas ir nuo laikmenų, ir nuo įrangos užtikrina teisingesnę grąžą teisių turėtojams, taip pat atspindi faktą, kad šių produktų gamintojai yra priklausomi nuo muzikos įrašų, kurie jų produktus padaro reikalingus.¹³⁵ Kaip pažymi prof. dr. (HP) Vytautas Mizaras, dabartinis Lietuvos

¹³² *Cit. op.* 124.

¹³³ *Cit. op.* 12, p. 537-538.

¹³⁴ *Cit. op.* 5, p. 41.

¹³⁵ GILLIAN, D.; HUNG, M. *Music and Video Private Copying*. Sweet&Maxwell, 1993, p. 140-158 IŠ Autorių teisių ir gretutinių teisių apribojimo, susijusio su kūrinių atgaminimu asmeniniais tikslais, kompensavimo mechanizmo įgyvendinimo pasekmių tyrimo.

sprendimas, kai į „atlyginamų“ objektų sąrašą nepakliūna populiariausia atgaminti naudojama įranga ir naujausios laikmenos, atrodo neracionalus, neteisingas ir neatspindi abiejų interesų pusiausvyros.¹³⁶ Autorė taip pat pritaria nuomonei, jog, siekiant tinkamai įgyvendinti Direktyvos tikslus, garantuoti atlikėjų teisę į teisingą atlyginimą, atlyginimas atlikėjams turi būti mokamas ne tik nuo tuščių laikmenų, bet ir nuo atgaminimui naudojamos įrangos.

Taip pat pažymėtina, jog nagrinėjamas reglamentavimas kritikuotinas ne tik dėl aukščiau aptarto nedetalaus ir neaktualaus laikmenų, nuo kurių turėtų būti mokamas atlyginimas atlikėjams, sąrašo, bet ir dėl pačio atlyginimo nustatymo principo. Kaip ir minėta, Lietuvoje atlikėjams mokamas atlyginimas yra nustatytas procentine išraiška nuo tuščios garso ar audiovizualinės laikmenos didmeninės kainos. Beveik visos Europos Sąjungos valstybės yra pasirinkusios kitus apmokestinimo kriterijus, pavyzdžiui Danija, Latvija, Belgija, Portugalija yra nustačiusios konkretų tuščios laikmenos vieneto mokesť, Švedija, Šveicarija, Italija, Vengrija, Suomija mokesčio skaičiavimą sieja su tuščios laikmenos talpa.¹³⁷ Europos Komisija atliktoje studijoje pažymi, jog mokesčio skaičiavimas procentais nuo laikmenos kainos (taip kaip yra Lietuvoje), o ne už laikmenos vieneta, yra netinkamas, kadangi vyrauja tendencija, jog laikmenų įrangos, naudojamų atgaminimui, kainos tendencingai mažėja, o atgaminimo asmeniniais tikslais skaičius auga.¹³⁸ Be to, jau 2003 m. Autorių teisių ir gretutinių teisių apribojimo, susijusio su kūrinų atgaminimu asmeniniais tikslais, kompensavimo mechanizmo įgyvendinimo pasekmių tyrime buvo pastebėta, jog sistema, kuomet atlyginimas mokamas nuo didmeninės kainos nėra tinkama, kadangi kiekvienu atveju reikia nustatyti laikmenos didmeninę kainą, kas apsunkina šio atlyginimo administravimo procedūrą. Todėl jau šiame tyrime buvo pateiktas pasiūlymas nustatyti fiksuotą dydį nuo laikmenų grojimo trukmės, o ne nuo kainos¹³⁹.

Mokestis už tuščias laikmenas yra kompensacija atlikėjams už jų atlikimų atgaminimą. Mokestis, skaičiuojamas nuo didmeninės kainos, negali būti jokiais objektyviais ryšiais susietas su realia galimybe ta laikmena atgaminti tam tikrą kiekį saugomų atlikimų, todėl, autorės nuomone, tuščios laikmenos mokestis, skaičiuojamas priklausomai nuo laikmenos talpos (grojimo trukmės) ar vieneto atspindėtų realesnę galimybę tam tikra laikmena atgaminti atitinkamą kiekį atlikėjams nuosavybes teise

¹³⁶ *Cit. op.* 1, p. 539.

¹³⁷ *Cit. Op.* 124.

¹³⁸ *Cit. op.* 5, p. 40.

¹³⁹ *Cit. op.* 117, p. 25.

priklausančių objektų, todėl būtų efektyvesnis ir tinkamesnis atlyginimo skaičiavimo kriterijus.

Būtina aptarti ir kitą svarbų aspektą, susijusį su nagrinėjamu klausimu, t.y. galimybę ar netgi būtinybę harmonizuoti šią sritį Europos Sąjungos lygmeniu. Pažymėtina, jog harmonizavimo institutas atlikėjų teisių apsaugos srityje dažniausiai kritikuojamas dėl dviejų priežasčių: dėl to, jog atlikėjų išimtinės turtinės teisės (konkrečiai šioms teisėms taikomas apribojimas dėl atgaminimo asmeniniais tikslais) neturi įtakos Europos Sąjungos vidaus rinkai (toliau – Vidaus rinka), todėl poreikio harmonizuoti šią sritį nėra, antra, nurodoma, jog harmonizavimas yra sunkiai įgyvendinamas dėl Europos Sąjungoje egzistuojančių dviejų skirtingų teisinių sistemų, kurios turi savitas tradicijas bei teisinę kultūrą.¹⁴⁰ Autorė pastarajam argumentui pritaria tik iš dalies. Pripažįstama, jog šios sistemos turi tam tikrų skirtumų, tačiau jos abi atlikėjų teisių apsaugos kontekste turi ir bendrą tikslą – sureguliuoti santykius taip, kad būtų užtikrintas balansas tarp atlikėjų ir jų turtinių teisių naudotojų interesų.¹⁴¹ Todėl šiose sistemose egzistuojantys skirtumai negalėtų būti vertinami kaip kliūtis atgaminimo asmeniniais tikslais instituto harmonizavimui Europos Sąjungoje. Autorė sutinka, jog ne visuose atlikėjų teisių apsaugos srityse yra įmanomas reglamentavimo harmonizavimas, kadangi kai kurios iš šių sričių neturi arba turi visiškai neįdomią įtaką Vidaus rinkai (kaip ir buvo minėta, tokioms sritims galėtų būti priskirtas atlikėjų sudaromų sutarčių dėl turtinių teisių perleidimo reglamentavimas). Tačiau to paties nebūtų galima pasakyti apie nagrinėjamą atlikėjų išimtinių turtinių teisių apribojimą, leidžiantį jų atlikimus atgaminti asmeniniais tikslais be atlikėjų sutikimo. Minėta Direktyva siekiama sukurti Vidaus rinką be vidinių sienų, kurioje vyktų laisvas prekių ir paslaugų judėjimas. Kaip nurodo Dr. Silke von Lewinski, šalių narių autorių ir gretutinių teisių įstatymai skiriasi, o tai gali turėti neigiamos įtakos laisvam prekių ir paslaugų judėjimui, todėl atitinkamų įstatymų suderinimas pašalintų šias kliūtis ir padėtų siekti pagrindinio Europos Bendrijos sutarties tikslo – sukurti vidaus rinką.¹⁴² Kaip matyti iš aukščiau pateiktų duomenų, valstybėse narėse egzistuoja skirtingas šio apribojimo atlygintinumo klausimas. Vienose valstybėse nuo tam tikrų laikmenų yra mokamas atlyginimas, kitose nuo tų pačių laikmenų nemokamas. Pavyzdžiui, daugumoje Europos Sąjungos valstybių atlikėjams yra mokamas atlyginimas nuo tokių laikmenų kaip MP3, laikmenų su USB jungtimis, daugkartinio įrašymo atminties kortelių, o Lietuvoje šis mokestis nemokamas. Tokiu būdu Europos

¹⁴⁰ Turima omenyje „copyright“ ir „droit d'auteur“ teisinės sistemos.

¹⁴¹ *Cit. op.* 117.

¹⁴² LEWINSKI, Silke. *Europos Parlamento ir tarybos direktyvos dėl autorių teisių ir gretutinių teisių informacijoje direktyvoje tam tikrų aspektų derinimo komentarai*. Vilnius, 2001, p. 7.

Sjungos valstybių narių atlikėjams nėra užtikrinama vienoda teisinė apsauga. Pavyzdžiui, Prancūzijos atlikėjas pagal savo šioje šalyje įtvirtintą reglamentavimą turi teisę gauti ir gauna atlyginimą nuo tokių laikmenų kaip MP3, laikmenų su USB jungtimis ir kt., tačiau Lietuvoje, neapmokestinus tokių laikmenų, atlyginimas nuo jų nėra surenkamas ir neperduodamas minėto Prancūzijos atlikėjo teises administruojančiai organizacijai. Toks skirtingas valstybėse narėse egzistuojantis atlyginimo skaičiavimas lemia tai, jog minėtas Prancūzijos atlikėjas už jo turtinių teisių apribojimą iš Lietuvos negauna tokio atlyginimo, kuris jam priklauso pagal Prancūzijos įstatymus. Pateiktas hipotetinis pavyzdys atskleidžia tai, jog toks skirtingas šio apribojimo atlygintinumo reglamentavimas neužtikrina vienodos atlikėjų teisių apsaugos. Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo suvestinės redakcijos 26 str. 1 dalyje įtvirtintas tikslas sukurti vidaus rinką.¹⁴³ Šios Sutarties 118 straipsnyje numatyta, jog kuriant vidaus rinką ar jai veikiant, Europos Parlamentas ir Taryba, patvirtina priemones, kuriomis įdiegiami europiniai instrumentai, suteikiantys vienodą intelektinės nuosavybės teisių apsaugą visoje Europos Sąjungoje, ir kuriomis nustatoma centralizuota leidimo suteikimo, koordinavimo ir priežiūros tvarka Europos Sąjungos lygmeniu. Kaip ir minėta, dabartinis atlikėjų teisių apsaugos reglamentavimas, susijęs su atlikėjų turtinių teisių apribojimu, leidžiančiu atgaminti jų atlikimus asmeniniais tikslais, kiekvienoje Europos Sąjungos valstybėje narėje skiriasi. Esminis šio skirtingo reglamentavimo skirtumas yra tai, kad vienose valstybėse narėse už šį apribojimą atlikėjų gaunamas atlyginimas yra gerokai mažesnis nei kitose, o taip yra iš esmės dėl skirtingo tuščių laikmenų sąrašo, nuo kurio tas atlyginimas mokamas. Kaip ir minėta, svarbus aspektas yra tai, jog šio atlyginimo administravimas neapsiriboja nacionaliniais subjektais. Kiekvienoje valstybėje narėje veikiantis atlikėjų teises administruojantis kolektyvinio administravimo subjektas, atlyginimą už atlikimų atgaminimą asmeniniais tikslais renka ir užsienio subjektams, kurių atlikimai toje šalyje yra naudojami. Atsižvelgiant į tai, darytina išvada, jog Europos Parlamentas ir Taryba turėtų imtis iniciatyvos ir šį klausimą harmonizuoti, kad būtų užtikrinta vienoda atlikėjų teisių apsauga šioje srityje.

¹⁴³ 2007 m. gruodžio 13 d. Lisabonos sutartis iš dalies keičianti Europos Sąjungos sutartį ir Europos Bendrijos steigimo sutartį. Oficialus leidinys C, 2007-12-17, Nr. 306-1.

3.2. Inicijavimas. Tendencijos

Europos Sąjungos asociacija „Digital Europe“ 2010-05-17 pateiktoje pozicijoje nurodė, jog dabartinė situacija, kuomet kiekvienoje Europos Sąjungos valstybėje yra įtvirtintas skirtingas atlyginimo už atgaminimą asmeniniais tikslais mechanizmas, lemia tai, jog nuo tokios pačios laikmenos mokamas atlyginimas vienoje valstybėje narėje skiriasi 180 procentų nuo mokamo kitoje valstybėje narėje. Toks skirtingas reglamentavimas valstybėse narėse lemia aukštas administracines išlaidas, kurios galėtų būti ženkliai sumažintos Europos Sąjungos lygmeniu nustatčius bendras teisingo atlyginimo skaičiavimo gaires. Autorės nuomone, pirmasis ir tikėtina efektyviausias būdas spręsti šią problemą būtų Europos Sąjungos lygmeniu sureglamentavus atlikėjams ir kitiems teisėms subjektams priklausančio atlyginimo už atgaminimą asmeniniais tikslais mokėjimo tvarką, kuri būtų privaloma visoms valstybėms narėms.

Tai, kad šis klausimas Lietuvoje taip pat yra aktualus ir reikalaujantis tam tikrų pakeitimų atskleidžia ir paskutiniųjų metų inicijuoti įstatymų pakeitimo projektai. Lietuvos Respublikos Kultūros ministerija yra parengusi ir Vyriausybei pateikusi Lietuvos Respublikos Autorių teisių ir gretutinių teisių apsaugos pakeitimo ir papildymo įstatymo projektą¹⁴⁴, kuriuo siūloma išplėsti laikmenų, nuo kurių mokamas atlyginimas atlikėjams už atgaminimą asmeniniais tikslais sąrašą ir į jį įtraukti tokias laikmenas kaip neintegruotos atminties kortelės, USB atmintinės, išorinius ir vidinius neintegruotus kompiuterių pastoviosios būsenos diskus (SSD) ir kt. Minėtu įstatymo projektu taip pat siūloma atlyginimą už asmeninį atgaminimą mokėti ne tik nuo tuščių laikmenų, bet ir nuo tam tikros atgaminimui skirtos įrangos, t. y. nuo skaitmeninių ir analoginių garso ir vaizdo leistuvų su atminties įtaisu bei garso ir vaizdo įrašymo funkcija (MP3 leistuvų, automobilinių magnetolų, namų kino sistemos ir kt.), taip pat nuo televizorių su atminties įtaisu bei garso ir vaizdo įrašymo funkcija, TV imtuvų su atminties įtaisu bei garso ir vaizdo įrašymo funkcija.¹⁴⁵ Šio Projekto aiškinamajame rašte nurodoma, jog Lietuvos įstatymų leidėjas, numatydamas teisių apribojimą dėl kūrinių atgaminimo asmeniniais tikslais, privalo laikytis Direktyvos nuostatų ir užtikrinti, kad teisių turėtojams už šį apribojimą būtų tinkamai kompensuojama, tačiau šios pareigos tinkamai neįvykdo – numatytas kompensavimo mechanizmas nesudaro sąlygų kompensacinį atlyginimą

¹⁴⁴ Projektas „Dėl Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo pakeitimo ir papildymo“ Nr. 10-719-01. [interaktyvus] [žiūrėta 2011-02-15]. Prieiga per internetą: <http://www.lrs.lt/pls/proj/dokpaieska.showdoc_l?p_id=22503&p_query=&p_tr2=&p_org=&p_fix=n&p_gov=y> [žiūrėta 2011-02-15].

¹⁴⁵ *Ibidem.*

skaičiuoti nuo labiausiai asmeniniam atgaminimui naudojamų laikmenų ir įrenginių. Tokiu būdu pažeidžiami tiek Lietuvos, tiek užsienio šalių teisių turėtojų interesai. ES teisės kontekste ypač svarbu tai, kad Lietuvoje daug populiarnesnė užsienio autorių ir gretutinių teisių subjektų produkcija, todėl toks reglamentavimas neabejotinai labiau atitiktų trijų pakopų testo sąlygas.¹⁴⁶

Paminėtina, jog iš esmės analogišką įstatymo pakeitimo projektą Seimui 2010-10-07¹⁴⁷ taip pat yra pateikęs seimo narys Dautartas Julius. Šis įstatymo projektas nebus detaliam aptartas, kadangi siūlomi pakeitimai iš esmės sutampa su Kultūros ministerijos pateiktu projektu. Tačiau minėtas faktas tik įrodo, jog nagrinėjama tema yra aktuali, o atlygintinumo klausimas reikalauja konkretaus sprendimo.

Tačiau atkreiptinas dėmesys, jog pateikti įstatymo projektai yra kritikuotini dėl nevientiso atlyginimo tarifų taikymo, t. y. nuo tam tikrų laikmenų mokamas procentinis mokestis nuo pirmojo pardavimo Lietuvos Respublikoje kainos, nuo kitų atlyginimas atlikėjams skaičiuojamas, atsižvelgiant į tų laikmenų talpą. Autorės nuomone, turėtų būti pasirinktas vienas ir tas pats kriterijus, pagal kurį būtų renkamas atlyginimas atlikėjams, taip ne tik išvengiant papildomų administracinių išlaidų, bet ir užtikrinant vienodą atlikėjų teisių apsaugą. Nepaisant šio trūkumo, pastebėtina, jog Vyriausybei pateiktas Projektas yra sveikintinas dėl kelių aspektų: įtvirtintas teisingo atlyginimo atlikėjams už jų kūrinų atgaminimą asmeniniais tikslais principas, kadangi atlyginimas mokamas ir nuo populiarių, atgaminimui naudojamų laikmenų bei įrangos¹⁴⁸, be to, atlygintinumo klausimas tinkamai įgyvendinamas įstatymu, o ne poįstatyminiu aktu, kaip tai yra šiuo metu. Taip pat svarbu pažymėti, jog abiejuose Projektuose siūloma įtvirtinti nuostatą, jog tuščių laikmenų ir įrenginių, už kuriuos turi būti mokamas kompensacinis atlyginimas, sąrašas ir kompensacinio atlyginimo tarifai turi būti peržiūrimi ne rečiau nei kas dveji metai. Tokiu būdu siūloma spręsti autorės aukščiau nurodytą problemą, t.y. teisinio lankstumo, prisitaikymo prie visuomeninių santykių trūkumą, susijusį su atlyginimo, mokamo už asmeninį kūrinų atgaminimą, reglamentavimu.

Pažymėtina, jog 2010-10-21 buvo priimtas Europos Teisingumo Teismo sprendimas, kuriuo pirmą kartą buvo išaiškinta Direktyvoje įtvirtinto teisingo atlyginimo,

¹⁴⁶ Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo pakeitimo ir papildymo įstatymo pakeitimo aiškinamasis raštas. [interaktyvus]. [žiūrėta 2011-03-05]. Prieiga per internetą: <http://www.lrs.lt/pls/proj/dokpaieska.showdoc_l?p_id=22507&p_org=&p_fix=n&p_gov=y> [žiūrėta 2011-03-05].

¹⁴⁷ Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo 2, 16, 19, 20, 20¹, 21, 22, , 23, 24, 26, 28, 33, 39, 58, 75 straipsnių, įstatymo priedo pakeitimo ir papildymo nauju 20¹ straipsniu, 1 ir 2 priedais įstatymas Nr. XIP-1991(2).

¹⁴⁸ Įstatyme vartojamas naujas terminas „kompensacinis atlyginimas“, kuris, autorės nuomone, tiksliai atspindi šio atlyginimo paskirtį, t. y. kompensuoti atlikėjų patiriamą žalą už jų kūrinų atgaminimą asmeniniais tikslais be atlikėjų leidimo.

mokamo už asmeninį kūrinių atgaminimą, samprata. Šioje byloje teismas pažymėjo, jog nustatant teisingo atlyginimo dydį, svarbiu kriterijumi laikytina potenciali žala, kurią patiria teisių subjektas dėl jo turtinių teisių apribojimo.¹⁴⁹ Taigi, atlyginimas turi būti susietas su atlikėjų patiriama žala. Autorės nuomone, minėtas sprendimas yra svarbus dėl kelių aspektų. Visų pirma, Teismas patvirtina, jog „teisingos kompensacijos“ mechanizmas yra autonominė Europos Sąjungos koncepcija, kuri visose valstybėse narėse turi būti aiškinama, atsižvelgiant į Europos Sąjungos nustatytas taisykles, konkrečiai minėtos Direktyvos nuostatas. Teismo sprendime pažymima, jog valstybės narės, įtvirtinusios šį apribojimą, negali reguliuoti atlyginimo, mokamo už šį apribojimą, skirtingai nei jis yra įtvirtintas kitose Europos Sąjungos valstybėse narėse, kadangi tai būtų nesuderinama su Direktyvos 35 ir 38 straipsniais.¹⁵⁰ Kaip matyti, Teismas palaiko poziciją, jog teisingo atlyginimo institutas nėra kiekvienos valstybės savireguliacijos objektas, bet turėtų būti sureguliuotas, aiškinamas ir taikomas Europos Sąjungos teisinės sistemos kontekste. Pažymėtina, jog tokią poziciją teismas yra pateikęs ir ankstesniuose sprendimuose, kuriuose pažymėjo, jog iš Bendrijos teisės taikymo ir lygybės principo reikalavimų išplaukia, kad siekiant nustatyti Bendrijos teisės nuostatas, jų prasmę ir apimtį, kai nėra jokios aiškios nuorodos į valstybių narių teisę, jie visoje Europos bendrijoje turi būti aiškinami autonomiškai ir vienodai.¹⁵¹ Atsižvelgiant į tai, manytina, jog po šio Teismo išaiškinimo, turėtų atsirasti erdvės platesnėms diskusijoms dėl galimybės/būtinybės teisingo atlyginimo už kūrinių atgaminimą asmeniniais tikslais harmonizavimo Europos Sąjungoje. Antra, išaiškinta, jog atlyginimas turi būti mokamas tik nuo tokių laikmenų ir įrangos, kurios yra naudojamas asmeniniam atgaminimui, todėl visų rūšių laikmenų ir įrangos apmokestinimas, nepaisant to, jog tokios laikmenos ir įranga nėra naudojami asmeniniam atgaminimui, neatitinka Direktyvos 5 str. 2 d. (b) p.¹⁵² Šis Teismo išaiškinimas sulaukė didžiulio dėmesio teisinėje visuomenėje ir atvėrė nišą diskusijoms dėl tuščių laikmenų ir įrangos apmokestinimo. Dėl šios Teismo pozicijos buvo pateiktos netgi tokios radikalios nuomonės, jog esamas apmokestinimas Lietuvoje nesuderinamas su ES teise, kadangi Teismo sprendimas įpareigoja Lietuvą apskaičiuoti konkrečią žalą, kurią patiria autoriai dėl asmeninio atgaminimo. Kaip nurodo dr. Mindaugas Kiškis, jei bus apsispręsta toliau taikyti kompensacijas autoriams, pirmiausia

¹⁴⁹ Europos Teisingumo Teismo 2010 m. sprendimas byloje C-467/08, *Padawan SL v. Sociedad General de Autores y Editores de Espana (SGAE)*, 35 p.

¹⁵⁰ *Ibidem*, 33, 36 p.

¹⁵¹ Europos Teisingumo Teismo sprendimas byloje *dél Audiencia Provincial de Barcelona (Ispanija) pateikto prašymo priimti prejudicinį sprendimą byloje Sociedad General de Autores y Editores de Espana v. Rafael Hoteles Sa*, p. 31. Žr. Daugiau 2003 m. vasario 6 d. Sena, byloje C-245/2000, 23 p., 2000 m. lapkričio 9 d. Yiadom byloje C-357/98, 26 p.

¹⁵² *Ibidem*, 53 p

reikės konkrečiai apskaičiuoti žalą, pagal kurią turės būti peržiūrėta tiek mokesčio bazė, tiek jos tarifai.¹⁵³

Teismas pažymėjo, jog svarbu nustatyti, ar privatūs asmenys turi galimybę (ar jiems yra pasiekiami) laikmenos ir įranga, kuriomis yra galimas kūrinų atgaminimas, tačiau nebūtina nustatyti, ar tie asmenys konkrečiai atliko kūrinų atgaminimą.¹⁵⁴ Autorės manymu, Teismas minėtu išaiškinimu tik pakartojo Direktyvoje įtvirtintą nuostatą, jog atlyginimas už kūrinų atgaminimą turi būti mokamas nuo tuščių laikmenų ir įrangos, kurie naudojami asmeniniam atgaminimui. Remiantis šiuo sprendimu, svarbu atskirti subjektus, kurie kūrinis naudoja asmeniniam atgaminimui ir tuos, kurie naudoja kitoms, su asmeniniu atgaminimu nesusijusioms, reikmėms. Aukščiau minėto įstatymo Projekto 7 str. 1 d. numatyta, jog atlyginimas yra gražinamas, kai tuščios laikmenos ir įrenginiai yra įsigyti profesionalioms reikmėms. Siekiant nenukrypti nuo minėto Teismo sprendimo išaiškinimo, pagrindinis įstatymo leidėjo tikslas turėtų būti aiškiai ir detaliam reglamentuota tvarka, pagal kurią subjektai, įsigyjantis tuščias laikmenas ir įrenginius, nuo kurių mokamas atlyginimas atlikėjams, bet jų nenaudojantys asmeniniam atgaminimui, turėtų galimybę sumokėtą kompensacinį atlyginimą susigrąžinti. Atsižvelgiant į teismo išaiškinimą, tinkamas Direktyvos 5 str. 2 d. (b) įgyvendinimas būtų toks, jei atlikėjai turėtų galimybę gauti atlyginimą nuo asmeniniam atgaminimui naudojamų laikmenų ir įrangos, šios įrangos sąrašas ir apmokestinimo kriterijai būtų harmonizuoti Europos Sąjungoje, o subjektai, kurie minėtas laikmenas ir įrenginius naudoja profesionalioms ar kitoms reikmėms, nesusijusioms su asmeniniu atlikimų atgaminimu, pagal nustatytą tvarką turėtų galimybę šio atlyginimo nemokėti.

Kaip pažymi dr. Silke von Lewinski, sprendžiant gretutinių teisių apsaugos klausimus, skirtingoms socialinėms grupėms reikėtų mažiau konfrontuoti ir labiau stengtis pasiekti dialogą. Ši mokslininkė pažymi, jog reikia atsisakyti populistinių, kartais netgi demagoginių ar manipuliujančių pasisakymų, o asmenys, kurie viešai publikuoja tam tikrus leidinius ar reiškia nuomonę dėl autorių ir ypatingai gretutinių teisių apsaugos, turėtų tai daryti atsakingai, savo teiginius pagrindžiant teises bei intelektinės nuosavybės koncepcija.¹⁵⁵ Todėl darytina išvada, jog minėtas Teismo sprendimas turėtų tapti ne įrankiu skirtingus interesus atstovaujančioms grupėms, bet veikiau priemone, padedanti užtikrinti tinkamą atlikėjų teisių apsaugą bei rasti adekvatų sprendimo būdą, pagrįstą teisiniais argumentais.

¹⁵³Karas dėl kompensacijų autoriams. [interaktyvus]. [žiūrėta 2011-03-07]. Prieiga per internetą: <http://www.diena.lt/naujienos/ekonomika/karas-del-kompensaciju-autoriams-308368>> [žiūrėta 2011-03-07].

¹⁵⁴*Cit. op.* 149, 57 p.

¹⁵⁵*Cit. op.* 12, p. 604.

Išvados

1. Esamo teisinio reglamentavimo stoka bei trūkumai turi tiesioginę įtaką prastai atlikėjų socialinei padėčiai, todėl šių subjektų teisių apsaugos problemos turėtų būti pradėtos spręsti nuo atitinkamų teisės aktų priėmimo bei esamų keitimo. Išanalizavus tarptautinio, regioninio bei nacionalinio teisinio reglamentavimo ypatumus darytina išvada, jog tam tikros atlikėjų teisių apsaugos problemos efektyviau būtų išspręstos harmonizuojant atitinkamą teisinį reglamentavimą Europos Sąjungos lygmeniu, kitos – keičiant nacionalinę teisinę bazę.
2. Sutartinės atlikėjų teisių apsaugos problemos – sritis, dėl kurios atlikėjų turtiniai interesai nukenčia labiausiai. Kadangi sutartinis privatinų santykių reguliavimas yra išskirtinai susijęs su konkrečios valstybės teisine sistema, kultūra, tradicijomis, manytina, jog ši problema efektyviausiai būtų išspręsta nacionaliniu lygmeniu. Esminis esamo teisinio reglamentavimo trūkumas - absoliutus sutarties laisvės principas. Siekiant išspręsti atlikėjų sutartines problemas ir užtikrinti jų ekonominius interesus, būtina „griežtinti“ sutarčių reglamentavimą, įtvirtinant bent tokius minimalius atlikėjų teisių apsaugos standartus: įstatyme įtvirtinti neatšaukiamą atlikėjo teisę gauti atlyginimą už sutartimi perleistas turtines teises į tam tikrą atlikimą, skaičiuojamą nuo pajamų, gautų iš tęstinio atlikimo naudojimo, bei įtvirtinti teisę kreiptis į teismą dėl sutarties nutraukimo ar peržiūrėjimo, jei tokia sutartis pažeidžia atlikėjo teisę gauti teisingą atlyginimą.
3. Dėka technologinių naujovių, atlikėjų įrašai yra pasiekiami ir praktikoje kasdien naudojami ir už valstybės sienos ribų, todėl, siekiant nepažeisti tinkamos atlikėjų teisių apsaugos ir ekonominių interesų užtikrinimo, tam tikros atlikėjų teisių apsaugos problemos tinkamiausiai būtų išspręstos teisinį reglamentavimą harmonizuojant Europos Sąjungos lygmeniu. Tokioms sritims priskirtinas atlikėjų teisių apsaugos termino ilginimo klausimas, atlyginimo už atgaminimą asmeniniais tikslais įgyvendinimas bei atlikėjo teisė gauti atlyginimą už atlikimų įrašų transliavimą, retransliavimą bei viešą paskelbimą. Atsižvelgiant į nurodytas sritis, nurodoma, jog teisinis reglamentavimas turėtų būti pakeistas taip, kad užtikrintų atlikėjų teisių apsaugą bent iki jų mirties. Antra, atlikimų atgaminimo asmeniniais tikslais srityje svarbu nustatyti atlikėjams priklausančio teisingo atlyginimo kriterijus, į apmokestinamų objektų sąrašą įtraukiant plačiai asmeniniam atgaminimui naudojamas laikmenas bei įrangą. Teisinis reglamentavimas, susijęs su atlikėjo teise gauti atlyginimą už atlikimų įrašų

transliavimą, retransliavimą bei viešą paskelbimą turėtų būti pakeistas tokiu būdu, kad atlikėjai atlyginimą gautų ne tik už fonogramų, bet ir audiovizualinių įrašų atitinkamą naudojimą.

4. Audiovizualinių atlikėjų teisių apsaugos specifiką lemia įstatyme įtvirtinta prezumpcija, pagal kurią atlikėjas, sudarydamas sutartį su audiovizualinio įrašo gamintoju, perleidžia jam beveik visas savo išimtinės teises. Esamas reglamentavimas nedetalizuoja atlikėjams už šį perleidimą priklausančio atlyginimo, jo mokėjimo tvarkos, neįtvirtina tam tikrų atlikėjams priklausančio atlyginimo minimalių standartų, todėl pažeidžiami šių subjektų turtiniai interesai. Atsižvelgiant į tai, šias problemas siūlytina spręsti adekvačiai kaip ir minėtas sutartines atlikėjų teisių apsaugos problemas, t. y. griežtinant teisinį reguliavimą, ypačingai tas teisės normas, kurios sprendžia atlikėjams priklausančio atlyginimo klausimus. Dėl to, jog audiovizualinės atlikėjų teisių apsaugos problemos yra aktualios tarptautiniu lygmeniu, manytina, jog efektyviausiai šios problemos būtų išspręstos priėmus tarptautinį teisės aktą, atskirai reglamentuojantį atlikėjų teises, susijusias su audiovizualiniais įrašais.
5. Darbe išanalizavus su atlikėjų teisėmis susijusio teisinio reglamentavimo kaitą bei pastarųjų metų iniciatyvas, vykusias tiek tarptautiniame, tiek regioniniame bei nacionaliniame lygmenyse, darytina išvada, jog atlikėjų teisių apsaugos reglamentavimas, nors ir nepakankamai, bet tendencingai stiprėja, t. y. atlikėjams suteikiama vis platesnė ir efektyvesnė teisinė apsauga. Todėl manytina, jog darbe analizuotos atlikėjų teisių apsaugos problemos, susijusios su atlikėjų turtinių interesų pažeidimais, ateityje turėtų būti išspręstos, atitinkamai keičiant teisinį reglamentavimą visais trim lygmenimis.

Literatūros sąrašas

Teisės norminiai teisės aktai:

1. Tarptautinė Romos konvencija dėl atlikėjų, fonogramų gamintojų ir transliuojančių organizacijų apsaugos. Valstybės žinios, 1999, Nr. 11-249.
2. 1994 balandžio 15 d. Pasaulinės prekybos organizacijos sutartis dėl intelektinės nuosavybės teisių aspektų, susijusių su prekyba (TRIPS). Valstybės žinios, 2001. Nr. 16-1620.
3. 1996 gruodžio 20 d. Pasaulinės intelektinės nuosavybės organizacijos atlikimų ir fonogramų sutartis. Valstybės žinios, 2000, Nr. 95-2970.
4. Lietuvos Respublikos bendrojo susitarimo dėl muitų tarifų ir prekybos (GATT 1947), baigiamojo dokumento, išreiškiančio daugiašalių derybų dėl prekybos Urugvajaus raundo rezultatus, sutarties dėl civilinės aviacijos orlaivių prekybos, Lietuvos prisijungimo prie Marakešo sutarties, įsteigiančios Pasaulio prekybos organizaciją, protokolo, Lietuvos Respublikos ir Jungtinių Meksikos Valstijų supratimo memorandumo dėl geografinių nuorodų apsaugos ir darbo grupės dėl Lietuvos stojimo į Pasaulio prekybos organizaciją ataskaitos ratifikavimo įstatymas. Valstybės žinios, 2001, Nr. 46-1619.
5. 2007 m. gruodžio 13 d. Lisabonos sutartis iš dalies keičianti Europos Sąjungos sutartį ir Europos Bendrijos steigimo sutartį. Oficialus leidinys C, 2007-12-17, Nr. 306-1.
6. 1992 m. lapkričio 19 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva (92/100/EEB) dėl nuomos ir panaudos teisių bei tam tikrų teisių, gretutinių autorių teisėms, intelektinės nuosavybės srityje. OL, 1992, specialusis leidinys, skyrius 346, tomas 61.
7. 1992 m. rugsėjo 27 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 93/83/EEB dėl tam tikrų autorių teisių ir gretutinių teisių taisyklių, susijusių su palydoviniu transliavimu ir kabeliniu perdavimu, koordinavimo. OL, 1993, specialusis leidinys, skyrius 248, tomas 15.
8. 1993 m. spalio 29 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 93/98/EEB harmonizuojanti autorių teisių ir gretutinių teisių apsaugos terminą. OL, 1993, specialusis leidinys, skyrius 290, tomas 9 (kodifikuota redakcija, Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2006/116/EEB dėl autorių ir tam tikrų gretutinių teisių apsaugos terminų. OL, 2006, specialusis leidinys, skyrius 372, tomas 12).
9. 2001 m. gegužės 22 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2001/29/EB dėl tam tikrų autorių teisių ir gretutinių teisių aspektų informacinėje visuomenėje harmonizavimo. OL, 2001, specialusis leidinys, skyrius 167, tomas 10.

10. 2004 balandžio 29 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2004/48/EB dėl intelektinės nuosavybės teisių gynimo. OL, 2004, specialusis leidinys, skyrius 195, tomas 16.
11. Lietuvos Respublikos Konstitucija. Valstybės žinios, 1992, Nr. 33-1014.
12. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas, patvirtintas 2000 m. liepos 18 d. įstatymu Nr. VIII-1864, (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės žinios, 2000, Nr. 74-2262.
13. 1999 m. gegužės 18 d. Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymas. Valstybės žinios, 1999, Nr. 50-1598.
14. Tarptautinės Romos konvencijos dėl atlikėjų, fonogramų gamintojų ir transliuojančių organizacijų apsaugos ratifikavimo įstatymas. Valstybės žinios, 1999, Nr. 11-236.
15. Lietuvos Respublikos Kultūros ministro įsakymas dėl autorinių sutarčių ir atlikėjų intelektinių paslaugų sutarčių sudarymo rekomendacijų patvirtinimo. Valstybės žinios, 2010, Nr. IV-527.
16. LR Vyriausybės 2007 m. sausio 1 d. nutarimu Nr. 997 patvirtintas Atlyginimo už audiovizualinių kūrinių ar fonogramose įrašytų kūrinių atgaminimą asmeniniais tikslais paskirstymo ir mokėjimo tvarkos aprašas. Valstybės žinios, 2007, Nr. 102-4156.

Specialioji literatūra:

1. MIZARAS, Vytautas. *Autorių teisė I tomas*. Vilnius: Jusitia, 2008.
2. MIZARAS, Vytautas. *Autorių teisė II tomas*. Vilnius: Justitia, 2009.
3. LEWINSKI, Silke. *International Copyright Law and Policy*. New York: Oxford University press, 2008.
4. WALTER, Michael., LEWINSKI, Silke. *European Copyright Law. A Commentary*. New York: Oxford University press, 2010.
5. STERLING, J. A. L. *World Copyright Law*. London: Sweet and Maxwell, 2003.
6. TRITTON, Guy, „et. al.“. *Intellectual Property in Europe*. London: Thomson Sweet and Maxwell: 2008.
7. GUIBAULT, Lucie M.C.R. *Copyright limitations and contracts*. London: Kluwer Law International, 2002.
8. BENTLY, Lionel; SHERMAN Brad. *Intellectual Property Law. Second Edition*. Oxford University Press, 2004.
9. RICKETSON, Sam, GINSBURG, Jane. *International Copyright and Neighbouring rights. The Bern Convention and Beyond. Volume I*. New York: Oxford University Press, 2006.

10. RICKETSON, Sam, GINSBURG, Jane. *International Copyright and Neighbouring rights. The Bern Convention and Beyond. Volume II*. New York: Oxford University Press, 2006.
11. Lionel Bently, Brad Sherman. *Intellectual Property Law. Second Edition*. New York: Oxford University Press, 2001.
12. BURELL, Robert; COLEMAN, Allison. *Copyright Exceptions. The Digital Impact*. Cambridge University Press, 2005.
13. TORREMANS, Paul. *Holyoak and Torremans Intellectual Property Law*. New York: Oxford University press. 2008.
14. VILEITA, Alfonsas. *Lietuvos Respublikos autorių ir gretutinių teisių įstatymo komentaras*. Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2000.
15. LEWINSKI, Silke. *Europos Parlamento ir tarybos direktyvos dėl autorių teisių ir gretutinių teisių informacinėje direktyvoje tam tikrų aspektų derinimo komentaras*. Vilnius, 2001.
16. MATULEVIČIENĖ, Nijolė Janina. Atlikėjų teisių perdavimo prezumpcijos. *Jurisprudencija*, 2005, Nr. 71 (63).
17. MATULEVIČIENĖ, Nijolė. Autorių ir atlikėjų teisių apsauga Lietuvoje. [Interaktyvus]. [Žiūrėta 2010-12-11]. Prieiga per internetą: <http://www.unesco.lt/documents/kultura/menininko%20statusas/nijoles%20matulevicienes%20kalba.doc>.
18. DESSEMONTET, François. Copyright contracts and choice of law. [Interaktyvus]. [Žiūrėta 2010-12-11]. Prieiga per internetą: <http://www.unil.ch/webdav/site/cedidac/shared/Articles/M%C3%A9langes%20Nordemann%20.pdf>.
19. GRUENBERGER, Michael. A duty to protect the rights of performers? Constitutional foundations of an intellectual property right. [Interaktyvus]. [Žiūrėta 2011-02-10]. Prieiga per internetą: http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=945408.
20. Institute for Information Law. University of Amsterdam. The Recasting of Copyright and Related Rights for the Knowledge Economy. [Interaktyvus]. [Žiūrėta 2011-03-11]. Prieiga per internetą: http://ec.europa.eu/internal_market/copyright/docs/studies/etd2005imd195recast_report_2006.pdf.

21. GUIBAULT, Luicie. ALAI Conference Montebello, Quebec, Canada 97. Protection of authors and performers through Contracts [Interaktyvus]. [Žiūrėta 2011-02-14]. Prieiga per internetą:
<<http://www.ivir.nl/publications/guibault/rapport.doc>>.
22. WEATHERALL, Kimberlee G. Pretend – Y rights“ on the insanely complicated new regime for performers‘ rights in Australia, and how australian performers got gypped. Melbourne University Law School. [Interaktyvus]. [Žiūrėta 2011-02-09]. Prieiga per internetą:
<http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=809905>.
23. Nordemann, Wilhelm. A Revolution of Copyright in Germany, Journal of the Copyright Society of the USA, VOL. 49, No. 4 at p. 1045.

Praktinė medžiaga:

1. Europos Teisingumo Teismo 2010 m. spalio 21 d. sprendimas byloje C-467/08, *Padawan SL v. Sociedad General de Autores y Editores de Espana* (2010), OL C 346.
2. Europos Teisingumo Teismo sprendimas byloje *dél Audiencia Provincial de Barcelona (Ispanija) pateikto prašymo priimti prejudicinį sprendimą byloje Sociedad General de Autores y Editores de Espana v. Rafael Hoteles Sa*.
3. Europos Teisingumo Teismo 2006 m. liepos 4 d. sprendimas byloje C-212/04, *Konstaninos Adeneler and other v. Ellinikos Organismos Galakto*. OL C 212.
4. Europos Teisingumo Teismo 1980 m. kovo 18 d. sprendimas byloje 62/79, *Coditel and others v. Cine Vog Films and others*.
5. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. kovo 3 d. nutartis civilinėje byloje LATGA-A v. UAB „Trajektorija“, Nr. 3K-3-4/2008.
6. 2002 m. vasario 12 d. LAT CBS nutartis civilinėje byloje L.K.v. G.B, UAB „Julita“, Nr. 3K-3-437.
7. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2003-05-12 nutartis civilinėje byloje A.D. v. Teatras, Nr. 2A-182.
8. Eltohn John v. James, 1991, FSR 397 IŠ BENTLY, Lionel; SHERMAN Brad. *Intellectual Property Law. Second Edition*. Oxford University Press, 2004, p. 273.

Elektroniniai dokumentai:

1. A study prepared for Association of European Performer’s Organizations (AEPO – ARTIS). Performer’s rights in European legislation. Situation and Elements for

- improvement [Interaktyvus]. [Žiūrėta 2010-12-07]. Prieiga per internetą: <http://www.aepoartis.org/usr/AEPOARTIS%20Studies/Study%20Performers%20Rights%20in%20Acquis_AEPO-ARTIS.pdf>.
2. Comment by the Max-Planck Institute on the Commission's proposal for a Directive to amend 2006/116 EC of the European Parliament and Council concerning the Term of Protection for Copyright and Related rights. [Interaktyvus]. [Žiūrėta 2011-03-10]. Prieiga per internetą: <http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1288620>.
 3. Intellectual property: protection and enforcement. [Interaktyvus]. [Žiūrėta 2010-11-17]. Prieiga per internetą: <http://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/agrm7_e.htm>.
 4. Communication from the Commission to the Council, the European Parliament and the European Economic and Social Committee. The Management of Copyright and Related Rights in the Internal Market [Interaktyvus]. [Žiūrėta 2011-03-08]. Prieiga per internetą: <<http://www.aepoartis.org/usr/docs%20coll%20man%20of%20rights/communication%20collective%20managment%20societies.pdf>>.
 5. European Parliament resolution on the protection of audio-visual performer. [Interaktyvus]. [Žiūrėta 2011-03-20]. Prieiga per internetą: <<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=TA&reference=P5-TA-2003-0221&language=EN>>.
 6. Commission of the European Communities, Commission staff working document. *Impact assessment on the legal and economic situation of performers and record producers in the European Union* [Interaktyvus] [Žiūrėta 2011-03-10]. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/internal_market/copyright/docs/term/ia_term_en.pdf>.
 7. Pasiūlymas dėl Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos, kuria iš dalies keičiama Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2006/116/EB ir tam tikrų gretutinių teisių apsaugos terminų. Aiškinamasis memorandumas [Interaktyvus] [Žiūrėta 2011-02-23]. Prieiga per internetą: <<http://eurex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52008PC0464:LT:NOT>>.
 8. EBU Position Paper. Extending the term of protection of the exclusive right of record producers would stifle innovation and hinder legal online offers. [Interaktyvus] [Žiūrėta 2011-03-12]. Prieiga per internetą:

- http://www.ebu.ch/CMSimages/en/leg_pp_extendingtermofprotection_A4_20112008_EN_tcm6-64400.pdf>.
9. Diplomatic Conference on the Protection of audiovisual performances. [Interaktyvus] [Žiūrėta 2011-03-13]. Prieiga per internetą:
<<http://www.wipo.int/tools/en/gsearch.html?cx=000395567151317721298%3Aaqr59qtjb0&cof=FORID%3A11&q=audiovisual+conference#1134>>.
 10. Autorių teisių ir gretutinių teisių apribojimo, susijusio su kūrybinių atgaminimų asmeniniais tikslais, kompensavimo mechanizmo įgyvendinimo pasekmių tyrimas [Interaktyvus]. [Žiūrėta 2011-02-15]. Prieiga per internetą:
<www.infobalt.lt/docs/20031124AUTORIU_TEISES_galutine_ataskaita_priedas.doc>.
 11. 2008 m. Lietuvos autorių teisių gynimo asociacijos agentūros veiklos ir finansinės atskaitomybės ataskaita. [Interaktyvus]. [Žiūrėta 2011-03-12]. Prieiga per internetą:
<<http://www.latga.lt/files/LATGA-Naujienos-2010-1.pdf>>.
 12. 2009 m. Lietuvos autorių teisių gynimo asociacijos agentūros veiklos ir finansinės atskaitomybės ataskaita. [Interaktyvus] [žiūrėta 2011-02-12]. Prieiga per internetą:
<<http://www.latga.lt/files/LATGA-Naujienos-2010-1.pdf>>.
 13. European Grouping of societies of Authors and Composers. Some comments on the private copying remuneration. [Interaktyvus]. [Žiūrėta 2011-02-15]. Prieiga per internetą:
<http://www.gesac.org/ENG/NEWS/COMMUNIQUESPRESSE/download/COMMUNIQUESEN_20071108_Background%20Document%20.pdf>.
 14. Komentarai prie 2010 m. Spinter tyrimo „Kūrybinių atgaminimų asmeniniai tikslai Lietuvoje“. [Interaktyvus] [Žiūrėta 2011-02-15]. Prieiga per internetą:
<<http://www.agata.lt/wp-content/uploads/2010/07/Tyrimo-rezultatai.pdf>>.
 15. Digital Survey on Private Copying Law and Practise. Part II Tariffs on devices [Interaktyvus]. [Žiūrėta 2011-02-14]. Prieiga per internetą:
<http://www.thuiskopie.nl/assets/cms/File/Digital_Survey%202010_Web%20version.pdf>.
 16. GILLIAN, Davies, HUNG, Michele. Music and Video Private Copying. Sweet&Maxwell, 1993, p. 140-158 IŠ Autorių teisių ir gretutinių teisių apribojimo, susijusio su kūrybinių atgaminimų asmeniniais tikslais, kompensavimo mechanizmo įgyvendinimo pasekmių tyrimo [Interaktyvus]. [Žiūrėta 2011-03-04]. Prieiga per internetą:

www.infobalt.lt/docs/20031124AUTORIU_TEISES_galutine_ataskaita_priedas.doc.

17. Digital Europe. Consumer copying in the digital world. A single market solution for the digital agenda. [Interaktyvus]. [Žiūrėta 2010-05-17]. Prieiga per internetą: <http://www.digitaleurope.org/web/news/telecharger.php?iddoc=1109>.
18. Karas dėl kompensacijų autoriams. [Interaktyvus] [Žiūrėta 2011-03-07]. Prieiga per internetą: <http://www.diena.lt/naujienos/ekonomika/karas-del-kompensaciju-autoriams-308368>.
19. WIPO AD HOC Informal meeting on the protection of audiovisual Performances. [Interaktyvus]. [Žiūrėta 2011-03-20]. Prieiga per internetą: http://www.wipo.int/edocs/mdocs/copyright/en/avp_im_03/avp_im_03_3b.pdf.
20. WIPO AD HOC Informal meeting on the protection of audiovisual Performances [Interaktyvus]. [Žiūrėta 2011-03-20]. Prieiga per internetą: http://www.wipo.int/edocs/mdocs/copyright/en/avp_im_03/avp_im_03_4_add.pdf

Travaux preparatoires:

1. Pasiūlymas dėl Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos, kuria iš dalies keičiama Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2006/116/EB ir tam tikrų gretutinių teisių apsaugos terminų. Aiškinamasis memorandumas. [Interaktyvus]. [Žiūrėta 2010-12-14]. Prieiga per internetą: <http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52008PC0464:LT:NOT>.
2. Europos Komisijos komunikatas Europos tarybai ir Parlamentui dėl sutarčių teisės [Interaktyvus]. [Žiūrėta 2011-02-13]. Prieiga per internetą http://ec.europa.eu/consumers/cons_int/safe_shop/fair_bus_pract/cont_law/cont_la_w_02_en.pdf.
3. Projektas „Dėl Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo pakeitimo ir papildymo“ Nr. 10-719-01. [Interaktyvus]. [Žiūrėta 2011-02-15]. Prieiga per internetą: http://www.lrs.lt/pls/proj/dokpaieska.showdoc_l?p_id=22503&p_query=&p_tr2=&p_org=&p_fix=n&p_gov=y.
4. Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo pakeitimo ir papildymo įstatymo pakeitimo aiškinamasis raštas. [Interaktyvus] [Žiūrėta 2011-03-05]. Prieiga per internetą:

<http://www.lrs.lt/pls/proj/dokpaieska.showdoc_l?p_id=22507&p_org=&p_fix=n&p_gov=y>.

5. Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo 2, 16, 19, 20, 20¹, 21, 22, , 23, 24, 26, , 28, 33, 39, 58, 75 straipsnių, įstatymo priedo pakeitimo ir papildymo nauju 20¹ straipsniu, 1 ir 2 priedais įstatymas Nr. XIP-1991(2).

Santrauka

Atlikėjų teisių apsauga sulaukia vis didesnio tiek tarptautinės, tiek nacionalinės teisinės visuomenės dėmesio. Tačiau, reikia pažymėti, jog esminės teisinio reglamentavimo problemos vis dar yra neišspręstos, dėl ko ypatingai kenčia atlikėjų turtiniai interesai.

Šiame darbe išanalizavus atlikėjų teises reglamentuojančius teisės aktus, nustatyta, jog esminės atlikėjų teisių apsaugos problemos, susijusios su jų turtinių interesų pažeidimais, yra susijusios su šiomis sritimis: sutartiniais atlikėjų santykiais, teisių apsaugos terminu, audiovizualinių atlikėjų apsauga, atlikimų transliavimu, retransliavimu ir kitokiu viešu paskelbimu bei atlikimų atgaminimu asmeniniais tikslais. Manytina, jog didžiausią neigiamą įtaką atlikėjų turtiniams interesams turi būtent sutartinės problemos, kadangi praktikoje atlikėjai dažniausiai sutartimi prodiuseriams perleidžia visas išimtinės turtines teises už vienkartinį atlyginimą.

Šiame darbe autorė nustatė, jog tam tikros iš minėtų sričių efektyviau būtų išspręstos pakeitus nacionalinę bazę (pavyzdžiui, minėtos sutartinės problemos). Kitos aukščiau minėtos sritys dėl atlikimų naudojimo specifikos ir masto, manytina, jog efektyviau būtų išspręstos jas harmonizuojant Europos Sąjungos lygmeniu.

Išanalizavus atlikėjų teisių reglamentavimą bei išskyrus pagrindines atlikėjų teisių apsaugos problemas ir galimus jų sprendimų būdus bei iniciatyvas, darytina išvada, jog atlikėjų teisių apsauga tendencingai stiprėja, t. y. atlikėjams suteikiama vis daugiau teisių. Atsižvelgiant į tokią tendenciją bei šiuo metu vykstančias tiek tarptautines, tiek nacionalines diskusijas bei iniciatyvas spręsti atlikėjų teisių apsaugos problemas, manytina, jog aukščiau minėtos sritys turėtų būti išspręstos atitinkamai keičiant tiek tarptautinį, tiek Europos Sąjungos bei nacionalinį reglamentavimą.

Problems and Tendencies in the Protection of Performers' Rights

SUMMARY

The protection of performers' rights is under the growing scrutiny of international and national legal societies attention. Despite this, the main legal regulation problems remain unsolved and it affect property interests of performers.

The analysis of legal regulation reveals that the essential problems of the protection of performers rights related to violations of performers property interests are concerned to the following areas: contractual position of performers, the duration of performers rights protection, the protection of audiovisual performers, broadcasting and communication to the public of performances and remuneration for private copying. It is assumed that the greatest negative impact on the performers' property interests have the contractual problems, as performers in practise usually transfer all their exclusive property rights to producers for an overall lump sum.

On the ground of the analysis made in this master work, it is identified that some of the above mentioned problems would be more effectively solved by improving national regulation (for example, contractual problems). The other problems of the protection of performers rights due to the specific use and dimension of performances - by harmonizing the regulation in the European Union.

The analysis of the legal regulation of performers' rights, main problems, possible solutions and initiatives reveal that the protection of performers' rights tend to become stronger by admitting for performers new rights. According to such tendencies and ongoing international and national discussions and initiatives, it is assumed that above mentioned problems are going to be solved by changing international, regional and national regulation of performers' rights.